

વિષય અનુક્રમણિકા.

પૃષ્ઠ

વિષય.

- ૧-૪ પહેલા અધ્યયનમાં હવડું અસ્તિત્વ જતાવી સંસારી હવે ને અગુમદૃશ્ય છ કાવના વધથી દરીને કર્મ બાંધે છે, તેનું હવડું પ્રથમ મુનિને આપેલું તેનો ત્રણ પાના મુંગી સાર અહીં આપ્યો છે.
- ૫-૬ બીજા અધ્યયનમાં તે બધું મુનિએ ન કરવો, અને તે બધેથી કેમ છુટવું તે આ હોદ્દાવિગ્રહમાં જતાવેલ છે તે હોદ્દાવિગ્રહના ચાર અનુયોગદારનું વર્ણન છે, તથા છ હોદ્દામાં શું વિશ્વ છે, તે નિર્ણયિતાર ૧૬૩ ગાથમાં જતાવે છે.
- (૧) સકુએ દીકા લીલા પછી સંસારી સમાનો પ્રેમ હોડવો જોઈએ.
- (૨) સંવત્સરો અદૃશ્યું ન કરવું; પણ વિવિધાધ્યાનની કોરેક્ષા કરવી.
- (૩) મન કી અર્થ સાર (કપરોગી) નથી; પણ જાતિ વિગતના આઠ મને મુદ્ધિયા વિચારીને હોડવા જોઈએ.
- (૪) જોમમાં પ્રેમ ન કરવો, સ્ત્રી વિચારથી કુઝ પડશે; તે તથા જોડિતને પાનાં કુઝો જતાવશે.
- (૫) સંસારથી છુટેલા મુનિએ સંવત્સર-નિર્વાહ માટે મુદ્ધિયોતો અ.અ.વ. હોવો.
- (૬) તે મુદ્ધિયોતો પરિવર થતાં મમત્તા થાય; તે તે હોડવો જોઈએ. કમળ શરૂ-શરૂમાં ઉત્પન્ન

૨૫

ત્રિપ.

થવા જતાં કામ્ય (વસ્તુ) સ્તે છે, તેમ સ્ત્રીએ
નિર્જેષ સ્તેષું.

૭-૧૦ શ્રોત્ર ત્રિપથ તથા સુત્રમાં આરેક પ્રથમ પ્રથમ વચ્ચે
સ્થાપના નિયેષા નિ. મા. ૧૧૪-૧૭માં છે.

૧૧-૪૬ ૧૧૮થી ૧૮૦ સુધી વેતુ વર્જન છે. ૪૫૧માં નિયેષ
નિ. ૧૮૧માં છે.

૪૭ સંસારનો નિ. ૧૮૨ નિયેષો છે.

૪૮-૧૧૨ કર્મના નિયેષા તથા તેની વર્જનાતુ તથા નિષેધ વર્જન
નિ. મા. ૧૮૩-૮૪ તથા નિર્જેષની આશાઓમાં છે.
ભોક્ષીના અપ્રમ વેપારો સુત્ર ૧૩ સુધી મતાવે છે.
તથા નિ. ૧૮૫-૮૬માં ઉપરેક અપ્રમ છે કે ઉદિયેની
કાંતિ ન દેવાય ત્યાં સુધી વર્જ સારી થો.

૧૧૩-૧૨૧ સુ. ૧૬-૭૦ માં કરીએ મોઢ સુત્ર ૧૬ છે અને
સુત્રની અમર્યતા મતાવે છે.

૧૨૭ પ્રથમ ઉદિયો સમાપ્ત થયો.

૧૨૮-૧૪૬ ભોક્ષીનાં પ્રથમ વીરણીનીં સુખો મતાવે છે.

૧૪૮ ખીન્ને ઉદિયો સમાપ્ત થયો.

૧૪૯-૧૫૮ ઉચ્ચ નીચ જોડનો અપ્રમ કોઈ પણ ભવનો અકાર
કે દીનતા ન કરી.

૧૫૯-૧૬૦ સમિતિયું વર્જન.

૨૧૧-૧૭૬ ખોડવાલા અગ્રીની દુર્દશા મતાવે છે તે ભજીને
કરીએ પણ મોઢ ઉત્તમ મુનિઓ મુઠી સંસાર વરે છે.

- ૧૭૭-૧૮૩ સંસારને તરવા માટે ગુરુ ભોમ ત્યાગવા મુનિને
ઉપદેશ આપે છે.
- ૧૪૯ મોયો હૃદયો સમાપ્ત થયો
- ૧૮૫-૨૦૦ મુનિએ શુદ્ધસ્યો પાસે જાવરી વિમેદે લેશ જવું: પશુ
દોષિત વસ્તુ ન લે.
- ૨૦૧-૨૦૭ ૪૨ દોષોનું વર્ણન
- ૨૦૮ સાધુએ પ્રતિજ્ઞા ન કરવી.
- ૨૦૯-૨૧૪ લીસર્મ અપવાદનું વર્ણન એકાંત ન ખેંચવું.
- ૨૧૫-૨૧૯ મુનિએ પરિશદ મૂર્છા ન રાખવી તેનું શ્રેષ્ઠ સમાધાન
- ૨૨૦-૨૩૮ દામનું વર્ણન અને તેનાં દુઃખો તથા મુનિને જોષ
- ૨૩૮ પાંચમો હૃદયો પુરો થયો
- ૨૩૯ શુદ્ધસ્ય સાથે મમતા ન રાખવું
- ૨૪૦ એક પાપથી બીજાં પાપ જન્મ લાગે માટે મુનિએ ચીર
જનીને રામદેવ ઠાડવા
- ૨૪૪ ચોથા મુનિએલ દયા કરવી
- ૨૪૫ ચાર પ્રકારની દયાનું વર્ણન
- ૨૪૬-૧૭ મુનિ જધામાં સમાન ભાવ રાખી ઉપદેશ કરે તેથી
પ્રેતે દેહામાં ન જધાવ
જીવો ઉલ્લેા સમાપ્ત થયો

(૧)

શુદ્ધિપત્ર.

પૃષ્ઠ	ક્રીડી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	૧	વીરરામ	વીરરા
૧	૧૫	આચાર્યે	આચાર્યે
૩	૭	કુરા	કુરા
૪	૭	રક્ષાનર્ત	રક્ષાનર્
૫	૬	મમ	મમ તે
૭	૬	જનક	જનક
૧૫	૭	નરક	નારી
૧૬	૫	પર્વાત	પર્વાત
૧૬	૧૬	પશુ	પશુ
૧૮	૧૬	સ્વાદનાદ	સ્વાદનાદ
૧૯	૪	સેત	સત
૨૦	૨	ફેફ	ફેફ
૨૧	૧૪	ગેલ	ગેલ
૨૧	૨૧	સાર	સત
૨૭	૩	ભય	ન ભય
૨૭	૯	પરિ	પારિ
૨૮	૧	શુભ	શુભ
૨૮	૧૫	માત	માતે
૨૯	૧૬	માત મુગ વજુ પ્રકારે છે. આદિવિક- લપદેસ અને આદિ મુગ છે. તેમ પ્રથમજુ કહે છે.	

પૃષ્ઠ	છીટી	અર્થ	દંડ
૩૨	૨૧	બધા	બધા
૩૩	૨૧	સૂચા	સ્થા
૩૯	૧૫	વોરિબા	વોરિમં
૪૧	૩	જેસુધ	સુધને
૪૭	૧૧	યાય, છે	યાય છે
૪૯	૪	નૌગમ	નૌગમ
૫૭	૨	લેવા	લેવા,
૫૯	૧૩	કિય	કિય
૭૧	૧૫	ચારત્ર	ચારિત્ર
૭૩	૧૩	વાસી	વાસીયા
૭૩	૧૪	વાસીયા	વાસીયા
૭૪	૩	ધો	ધો ધયા
	૯	છે	છે કહ્યું છે
	૫	સુખનું	સુખ છે તે
૭૮	૬	અપ	ધીપથ
૮૧	૧૪	મૂગમાં	જે
	૧૮	લેયા	નૂનું
૮૨	૨૦	ગુણ	તથા
૮૪	૬	પ્રાપ્તિ	ગુણ મૂગ
૮૮	૧૧	નાખે	અપ્રાપ્તિ
	૧૦	૨	નાખે
			૩૨

પૃષ્ઠ	સંખ્યા	અર્થ	પૃષ્ઠ
૧૫૩	૧	જનું,	જનું, જી
૧૫૪	૨૧	કાંઈ મેંડું થાતે તો નિશા કાર, બાંધ વશે છે જામે જરા પુણ્ય ખાઈ ખાઈ નથી જનુ જામ કાર; જિમ ઉદ્ધતગત ખાઈ ન મોઢનું.	
૧૫૬	૭	ને	નેન
૧૫૭	૭	ગય	ગય
૨૦૧	૮	અધુર	અધિધુર
૨૦૪	૧૭	૧૬	ઉદ્ધ
૨૦૬	૧૭	સચિત	સચિત
૨૧૧	૧૭	હોવા	હોવા
	૧૪	જી	જાવજી
૨૧૬	૨	પણ	પ્રસન્નપણ
	૧૨	દ	દ:
૨૧૭	૭	મા	મામા
	૬	મુઠ	મુઠ
૨૧૮	૯	અધિ	ધિ
૨૨૧	૧૩	પાપ	પાપ
૨૩૧	૨	વિ	વે
૨૪૬	૨	મેળ	મેળે
૨૪૯	૧૮	અમારી	અમારી

પ્રથમના ગ્રાહકો.

જાણામાઈ કાલમાઈ તે અમદાવાદ શાવિકાયાળા 'વરદથી દરેક વર્ષનાં દસ પુસ્તકો ખરીદ કરવા પત્ર આવેલ છે. તેજ પ્રમાણે કાપડીના બીરધરમાઈ આજુ'દજી બ્યવનગર વરદથી પ્રત્યેકની ૬૬૬ કોપીનો પત્ર છે.

ઝવેરી બાહુમાઈ વરદથી દરેકની બે કોપી તથા મગન બેન મલજી અને શકીરચંદ ખીમચંદ ,, ,, ૧ કોપી

મુનિ લક્ષ્મીચંદજીના ઉપદેશથી ૬-૭ પત્રીવાગા ચા. દેવજી ઠાણવીર ૬-૭ મુદ્રા સિવાય પ્રથમ ભાગમાં પુસ્તક તૈયાર થયા પછી ૧૮૬૬ક મુનિ તથા મુદ્રરયોએ થયા યોગ્ય પુસ્તક મંગાવી સદાપતા દરી છે. તેમને ધન્યવાદ આપીએ છીએ. તેમાં મુખ્યત્વે આચાર્ય શ્રી મય સુરિજી છે.

નાણાંની વ્યવસ્થા.

પ્રથમ ભાગમાં જતાવેલી ટિલક દસ વૈદિક જીને ભાગ ઉપાવવામાં રોકાયેલ છે. અને આચાર્ય તથા દસ વૈદિકના પેનાજીમાં તથા જાડી રહેલ રકમમાં ત્રીજી ચોથો ભાગ ઉપાવવા લગનીજ છે.

૪૪ આચાર્ય જીના ભાગમાં જેમણે મદદ કરી છે. તેનું લિસ્ટ નીચે આપેલ છે.

૪૦) સાકરચંદમાઈ મદતામી સુરત કામ મોદલો

૨૦) લોડા અચરજાસજી જાંબાવર વીવરીવાલા

૧૦૦) એક જુદા વરદથી સુરિલાલ ધન્યા સુરત

- ૧૦) ઝોરી ગુજાનમંદ રોચાંમાઝ સુરત
 ૧૦૧) ઝોરી નમીનવાસ પેલામાઝ સુરત
 ૧૦૦) ઝપેરી સુરભજમાઝ કપુત્તાઝ પાલજીપુરા. મુંગાઝ
 ૨૫) વાસોલના આનઝ મોલી રાજાઝ વધા
 ૧૫) કદમીયંદ ભયાઝ
 ૨૫) પુલ્લાઝ ભેપાઝ સુરત.
 ૫) શા. લગુ દેરાઝ સમરામપુરા.
 ૧૨૧) હનવાસ મોલચી ઝાંપા સુરત.
 ૧) વસંતપંમાઝ
 ૫) દોરામંદ આરાઝ સમરામપુરા
 ૨) છાપ્ કમાઝ
 ૧૦૨) શા. ભીમાઝ ભાજાઝ વલખાઝ
 ૨૫) સુરમંદ મેનાઝ પુલારીવાળા
 ૧૦) મયનમાઝ ઉજમમાઝ કોદારી પાલજીપુર.
 ૨૫) દુસોપિના બેઠા આચર વરસો શા. સંદરાઝ ૨૬
 ઉપરેકથો.

જગદંજ

કોઠાર ખાતેથી કહેલી મદદ.

- ૧૦) શા. ભીમાઝ ભયચાનઝ
 ૧૫) „ હીરમંદ કપુરમંદ
 ૨) „ વીરમંદ ખુમાઝ
 ૧૧) „ મોહનલાલ ભજમીયંદ

- ૧૧ " કલેશ્વર ખોમચંદ
 ૧૧ " કાલકાન્થ કપુરચંદ
 ૧૧ " અમુખાઈ વીરચંદ
 ૧૧ " રોચંદ કુંભાણ
 ૧૧ " ઉત્તમચંદ ગીરધરભાઈ
 ૧૧ " યુક્તાજીચંદ કુંભાણ
 ૧૧ " નાથાણ કપુરજી
 ૨) " નાથાણ વંનાણ

કાશી ન્યાયચંદ નેચંદ વગલ—શુનામઃ ૧૭૨.
 દરવૈશલિક ૨-૩-૪ આચારાંગ ૧-૨

તે બદલ આશરે નીચલું ખર્ચ થશે.

- ૩૯૧) ૧૮ રૂબાના રરના દિસાને તથા લખાઈ
 ૭૫) તથા અમુખાઈ ખર્ચ લગભગ ૭૫
 ૨૫) જાહેર ખર્ચ દે-કમીષ તથા કાડ
 ૧૪૦) પુણાનાં

આચારાંગ
 ખીન ભામ
 ખર્ચ

૧૩૬)

પંડેશા ભાગની કાપીબા સા રીરીએ વડેઆ છતાં પૈસા નેમણે
 મોકલ્યા તેનો ઉપકાર માનીએ છીએ પરંતુ ખંભાત મીનામામ
 તુચનપુર અમદાવાદ મુંબાઈ વિગેરે મજૂરશ્રેણે નામો મુદરયોને આપવ
 મારે તથા મુનિબાને બેટ મોકલવા છતાં પડોચ કે અભિપ્રાય આપવા
 ૫૪૪ કેટલાકે તરફી લીધી નથી તેમને પ્રાર્થના છે કે. દરજાસર
 ઉત્તર લખે કે ત્રીજા ભાગમાં તેનો વિધાન જાહેર થાય. નેમણે

નાજા મોઝાનનાં દોષ અને પુરવઠા તેવાર ન મળ્યાં દોષ તે કું
મયાએ મેરઠે

મંમીર સુઝા વિલાગ અર્થ દેખાવી મુરો રેખાઈ
તો, તેજા મોઝાનનાં પ્રાર્થના છે કે, તેણી હવેથી
કે રૂપો ભેવા પાંચન છે

નીચલા મુદરોએ નીચલો રમોઝ આપણ કચ્છા નજી
તેમનો ઉપકાર મળી જીએ.

૧૦૦) રોચક મમનમ્મદ નીચી પાલખપુરવા

૫૦) દોરાચંદ છત્રજી નાનપુર સુરવ ૧૧ પાનોચંદ મેઘ

૫૦) રવનચંદમાઈ મુખડીઆ ૧૧ માલોચંદ

૧૦૦) જોરી નમીનચંદ કપૂરચંદના સમુરજીયો તેમના સુપુત્રો

૧૦૦) જોરી રકુડોઝમાઈ રાવચંદ મે.વીચંદ તરણી સા.

નાથામાઈ મોઝાની

તેણી મિત્ર નજારંડે કે મંધી રમોઝ વચ્ચે થતાં કહરો
મંધૂઈ હકીકત મરી. પરંતુ આચારીય થીજો આમંત્રણાયા છતાં
આગના મોકો કેરતા ચાલ છે તે ઉપર અપારંચ આપાર રહે

જ્ઞાન પ્રચારની યોજના.

મૂળ ટીકાના સરળ શાખાંતરો.

જિનેશ્વર દેવે જાણ્યું હતોના ઉપાસના અર્થે કમ વમાવડમાં નિરુપ્તિયન રહેને દેવ મનુષ્યની મમામા સંસાર સમુદ્રમાંથી તરણ ઉપરેક આપે. તે પ્રવચન છે. તેમા મુખ્ય આચાર્ય છે. તેમાં સન રહીને ચારિત્ર નય અને વીર્ય એ પ્રથમ આચાર્યનું વર્ણન દોષથી અનુરૂપિ સમને ઉપરોમી બહુ મનુષ્ય અમરંતે બિ દ્યોની રચના કરી. તેના ઉપર અજાણ રચમી ની નિર્ણયિત છે. અને દેશના મુજો ઉપર પૂર્વ ચર્ચેના જાણ છે. (દરેકાસિ) માં મૂળ સુર નિર્ણયિત અને જાણ્યું ગમે છે.) તે દરેક દુરાર જિનેશ્વર કહેલા અર્થે ૧૫ ટીકા છે. કેટલે મૂળ જાણ્યું અને નિર્ણયે દરેકી ટીકા છે. આ દ્યોની પંચમી પ્રમાણ દોષથી શીશ્યન સામરાનંદ સુરેકેએ પરમ કરદ્વાની જુદિથી વચના અને તેની સાથે શુદ્ધ સરળ ઉપરેક આપે આ મુજો ઉપાસના યોજના કરાવી. તેમનો મોટો જામ અંજાન દેવચંદ સામરાનંદ પુત્રાંગદાર હંડ તથા આમમોદય સમિતિ વચરથી બહાર પડેલ છે. પરંતુ સરસ્વ નહિ જાણનારા મરે આ ઉપરોમી ન થઈ શકે. તેમ પરી ને આ રામ અંકર વચરથી બને ત્યાં કુધી પૂર્વ જાણંતર ઇતારી બહાર પાડવા યોજના થઈ છે. તેમનો દરેકાસિદ્ધ પ્રથમ જામ ઉપર જાણથી વડેચાઈ મરે. પાંતુ નીચલા જામો ૨-૩-૪- ઉપરમાં સુર સંપૂર્ણ તૈયાર થયા આશું છે.

તથા આચાર્યનું ના પ્રથમ ૭ જામ રચના છે. તેમાં પડેલે બીજે જામ તેજાર થયા છે. બાકીના પાંચ અનુક્રમે ઉપાસે.

સાધુ સાધ્વીને બજારા ચોખ્ખ સમગર.

આ સદા માપીને રાખી બજારાની તખ્તીજ કે.૧ ને ૬ કરો. સંદેરમાં એક બજારા વખતે રથને પાંચ પાંચ કેસી કરો પુરવઠાની બજારા માટે આપરાની છે. એટલે તેજ મામ કરેર બજારા પરાવાળે આ બંદારના સેક્રેટરીને ૫૧ જમી બેઠનાં પુસ્તકો પોતાના ખર્ચે મંગાવી લેવા.

આના માટે એવી ચોખ્ખના છે કે જે ધર્મદા માલો ૧૦૦ રૂપિયા આ યાન બંદારને યાન પ્રચારક ખાને આપે તેના નામથી તેની છબી તુસાર તેના આખમાં બજારા ખીજે રથજે તેના નામથી ૫-૫ પુસ્તક આપવા દાસ નીચણાં માલો પસંદ કરવા આપ્યાં છે.

(૧) કરેરી નગીનચંદ પેશભાઈ તરવાળી પાલીવણને પસંદ કરવામાં આપ્યું છે. એટલે મોતીલાલ રોડની ધર્મદાગાના મુનીમ મોહનલાલભાઈ મોતરને મુકવાં.

(૨) આવનમર-કુવડભાઈ તથા શીરખરભાઈ કાપરીયાની સહકરુમાર

(૩) અમદાવાદ-નાસાભાઈ કસભાઈ તથા જેત વિદ્યાદાગાની અધિકારીઓ.

(૪) પાટણ-નમનમર-વડપણ-હોયડી.

(૫) પાસણકુર

(૬) મેસાણા

(૭) પાલી

(૮) વડોદરા—વિએરેમા ત્યાંના આવેવાન આવોની ખાસતે મુકવાં છે તેથી કરો શીખ તને પ્રાર્થના કરવાની કે—આચારમના ખીજ પાંચ કામ હાલવા તખ્ત હજારની કરેર છે, માટે ૩૦ ધર્મદા પુરો પોતાના નામ અમર કરવા તાકીદે લખી બજારી.

ચેચાલી મંગલનારે બંદારના સેક્રેટરીને લખવું, અને અગાઉથી ત્રણ મોહનનારે કરેરી હજીરચંદ નગીનચંદ સુરત મોતીપુરા કરો લખવું. સા. નાનચંદ કરતુરચંદ લીખડીવાલા.

અધ્યયન પૂર્વે કહી ગયા હવે બીજું અધ્યયન કહેવાય છે તેનો આવી રીતનો સંબંધ છે.

આ સંસારમાં મિથ્યાત્વ-ઉપશમ-સય-સય ઉપશમ જે વ્રજમાંથી કાઠે પણ સમ્યક્ત્વ-પ્રાપ્ત થએલા જ્ઞાની આધુ જે રૂપને અત્યંત જોમનન બાધા રહિત પરમાત્મરૂપ સ્વતત્ત્વનું સુખ જે આપરણુ રહિત જ્ઞાન દર્શન (કેવળજ્ઞાન કેવલ જ્ઞાન) પ્રાપ્ત થએલાને મોક્ષનુજ્ઞ કરતું છે અને આપરણું નિરોધ અને નિજ્ઞાની પ્રાપ્તિ છે તથા મૂળ-ઉત્તર જો ને જિહ્વા ગુણો છે એવું ચારિત્ર છે અને બીજા બાધા જનો નૃત્તિ (નિવોદ) નો કટક ઉપન્ન કરેલ છે, તથા નિર્વિષ્ણે બ પ્રાણીને સમર્થન પરિતાપ અપદ્મવલ્લુ વિગેરેથી દુઃખ દેવારૂપ જે સર્વોત્તમ ચારિત્ર છે તે ચારિત્રની મિદ્ધિના આ અધ્યયન છે

મરહુના અભ્યાસના પ્રસંગથી પાચનન રહિત (જેનના આત્માનો) ધર્મ કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ છે, જેથી એવ ચારિત્ર તથા આત્માની તથા આત્માના ગુણજ્ઞાનની તથા મોક્ષ પ્રાપ્તિ માટે આ સૂત્રનું અધ્યયન છે તે જનનું છે—

“ ઉપરના વડાથી જ્ઞાન પ્રાપ્તિ ” તેથી પ્રકરણ નિર્ણય મળતું ખંડન કરું, કરતું કે તે પાંચ જનન છે તે જુને જડ છે. અને આત્મા જોતલ છે તેનો મુખ છે તે જનનું છે. આ પ્રમાણે મ મન-મમી શુભનું અ

ત્વ સ્વીકારી વિશેષપણથી જીવનો મોક્ષ બતાવવાથી જોઈ
વિગેરે મતનું ખંડન થયું. હરણ કે જીવ ત્રણે કાળમાં જોય
તો તેના મોક્ષનો સંભવ થાય.

એકેન્દ્રિય પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, પવન, વનસ્પતિ વિગેરે
ભેદવાળા જીવોને જતાવી અનુક્રમે સમાન લાગીયવાદો. પ-
રધરની ક્ષીણા વિગેરેની ઉત્પત્તિ હરણ મત્તા જે માંસના અ-
કુરુ છે, તેની માફક પૃથ્વીકાયની ઉત્પત્તિ છે.

અવિકારવાળી (પડનર) જમીન જોઈવાથી દેડકાની
માફક પાણીની ઉત્પત્તિ છે, તથા વિશેષ ઉત્તમ આહારથી
વધવું; અને વિપરીત આહારથી હાનિ થયી. તેજ પ્રમાણે
અર્ણવ (બાળક) ના શરીરની માફક અગ્નિની તુલના છે.

ખીજનો પ્રેરેલો અટક્યા વિના અનિયત (એક સરખી
નદી) એવી તિરછી ગતિવાળો ગાય ઘોડાની માફક પવન
જતાવ્યો. અળતા (સ્ત્રીઓના શણગારમાં વપરાતો લાલ રંગ)
થી, તથા ઝાંઝરી શણગારેલી જીવાન સ્ત્રીની લાલથી વિદ્યાર
પામતા દામીપુરુષની માફક વનસ્પતિ ખીદે છે. એ પ્રમાણે
અનેક પ્રયોગો છે, તથા હંથા અભિપ્રાયથી માનું ઉપા-
દીને (ખુલાસાથી) સૂક્ષ્મજાદર-એકેન્દ્રિય જે ના. શાર-
દન્દ્રિયવાળા, તથા પાંચ દન્દ્રિયવાળા સંસી તથા અસંસી
તથા પર્યાપ્ત તથા અપર્યાપ્ત વિગેરે જીવોનાં ભેદો બતાવી;
તથા તેમનાં શસ્ત્ર સ્વ અને પરકાયવાળાં બતાવી તે

પ્રમાણે આગળ સૂત્ર આવશે કે, મારી માતા, મારા પિતા ઇત્યાદિ સાધુને ન ભેષ્યે.

ખીજા ઉદ્દેશમાં સંયમમાં અદ્વદપણું (દીલાપણું) ન કરવું; પણ વિષય અને કપાય વિગેરેમાં સાધુએ અદ્વદપણું કરવું; અને તેજ સૂત્ર કહે છે કે, અરતિમાં બુદ્ધિમાન પુરુષ આસક્તિ ન કરે.

ત્રીજા ઉદ્દેશમાં માન એ અર્થસાર નથી; કારણકે, ભતિ વિગેરેથી ઉત્તમ સાધુએ કર્મવશથી સંસારની વિચિત્રતા જાણીને બધા મદના ઠેકાણામાં પણ માન ન કરવું. (પોતાને જીવે જાણી બીજાનું અપમાન ન કરવું. કહ્યું છે કે:—કોણ યોગનો વાદ કરનારા ? કોણ માનનો વાદ કરનારા છે ?

ચોથા ઉદ્દેશમાં કહે ॥ કે ભોગમાં પ્રેમ ન ધારવો કારણ કે સૂત્રમાં કહેયે, સ્ત્રીઓથી લોકમાં દુ.ખ પામશે. અને તેનો મીઠું નહિ છાટે તો તેથી તેમાં ભોગીઓને ભવિષ્યમાં મળા દુઃખો બતાવશે

પાંચમા ઉદ્દેશમાં સાધુએ પોતાનાં સમાધાન માન અને ભોગ ત્યાગ્યા છતાં સંયમ ધારક સાધુએ શરીરની પ્રતિપાલના માટે ગૃહસ્થોએ પોતાના માટે કરેલા આરંભથી બનેલી વસ્તુ લેવાની નિશ્ચયે વિચરવું. તેજ સૂત્ર કહેયે કે સમુદ્રિયન અલગાર હોય વિનેરે જ્યાં સુધી નિષોદ્ર કરે વિગેરે છે. છતાં ઉદ્દેશમાં લોક નિશ્ચયમાં વિચરતા સાધુએ તે લોકો રાધે પહેલાં કે પછીનો પરીચય થયો હોય અથવા પરી-

સય ન થયો હોય તો પણ મમત્વ ન કર્યો એટલે ઠમજ પાણીમાં ઉત્પન્ન થયા છતાં નિદોષ રહે છે, તેમ સાધુએ તે મૃદસ્થોથી ચેચરી વિગેરેનો સંબંધ છતાં પણ તેનાથી લે-
પવાળા થવું નહીં. તે સૂત્ર કહેશે જી મારો છે તે મારાપણું
મૂકે તેજ સાધુ છે વિગેરે તત્પર્યાવાણું સૂત્ર આગળ કહેશે.

આ અધ્યયનનું નામ લોક વિજય છે

હવે લોક અને વિજય એવા બે પદના નિરૂપણ કરવા
તેડંબે, તેમાં સૂત્રા આલપક નિષ્પન્ન નિરૂપણમાં નિરૂપણે થાય
તે સૂત્રપદો છે તેમના નિરૂપણ કરવા, અને સૂત્રપદમાં બતા-
વેલ મૂળશબ્દ (લોક) નો અર્થ કયાય નામનો કલો છે તેથી
લોકને બદલે કયાયના નિરૂપણ કહેવા, તેડંબે તે પ્રમાણે નામ
નિષ્પન્ન કવિચનાં સૂત્ર આલપક નિષ્પન્ન નિરૂપણમાં બતા-
વેલા સામર્થ્યથી આવેલ નિરૂપણમાં જે બતાવવાનું છે તે
નિયુક્તિકાર ગાથને એકલી કરીને કહે છે—

લોગસ્ત ય વિજયસ્ત ય, ગુણસ્ત મૂલસ્ત તહ ય
ઠાણસ્ત ।

નિક્ત્રેવો, કાંયવ્વો, જં મૂલાગં ચ સંસારો ॥

નિ. ગા. ॥૧૬૪॥

લોકોનો વિજયનો, શુભનો, મૂળનો, સ્થાનનો, એ પ્રમાણે
પાંચ શબ્દોનો નિરૂપણ કરવો તેડંબે અને જે મૂળ છે તે
સંસાર છે તેથી તેના નિરૂપણ કરવો તેડંબે. તે સંસારનું

એમ આઠ લોક છે, અને વિજય, અભિભવ પરાભવ, પરાજય એમ પચાસો છે, તેનો નિરૂપણ છ પ્રકારે છે અર્થાત્ લોકના આઠ પ્રકારના નિરૂપણ છતાં ભાવ નિરૂપણમાં ભાવ લોકનો અધિકાર છે. તે છ પ્રકારનો આદ્યધિક ભાવ વિશેષ છે તે આદ્યધિક ભાવવાળા કપાય લોકવડે અધિકાર છે; અને તે સંસારનું મૂળ છે.

શિષ્યનો પ્રશ્ન—આ બધું શા માટે કહ્યું ?

ઉત્તર—તેનો એટલો આદ્યધિક ભાવ કપાય લોકનો પરાજય કરવો. (કાંઈ વિશેષે યાચ તે તેને દાબી દેવા) લોક નિરૂપણ પછી વિજયના છ પ્રકારે નિરૂપણ છે તે કહે છે—
 લોભો મણિઓ દર્શ્ય, મિત્રં કાલો અભાવવિજયો
 મય લોભ મિત્રવિજયો, વગરં જહ વઝ્ઝહં લોભ
 નિ. ગા. ૥૧૬૭॥

લોક દ્રવ્ય શેત્ર, કાળ, અને ભાવ, વિશેષનું વર્ણન કરે છે.

ચતુર્વિંશતિ સ્તવ—(ચેવીસ ભગવાનનું સ્તવન જે બીજું નામ લોભસ) છે, તે બીજો આવશ્યક છે. તેનું અવશ્યક સૂત્રની ત્રિયુક્તિમાં વિસ્તારથી વર્ણન કરેલું છે.

શિષ્યની પ્રશ્ન—આ વાચાની કઈ ભાવની યુક્તિ છે ?
 લોકનું ત્યાં વર્ણન કરેલું છે. અને અહીં તેનો શું સંબંધ છે

ઉત્તર—અહીંનાં અપૂર્વકરણ (આદ્યમું શુભસ્યાન)

નુકસે ઘટી ટાપકમેલિ (દેવજ્ઞાન પામનાનું) 'ધ્યાન લેમ' (હને સર્વથા નાશ થાય છે.) એ મહત્ત્વાનું પુરુષ લેમ
 ઈન્દ્રિય લાકડાંને બાળે તેમ પતે હર્મશ્ચી લાકડાંને 'ધ્યાન
 થી અગ્નિવટે બાળી નુકસારથી આવરણ રૂપ હર્મ નાશ
 તાં નિર્મળ (દેવજ્ઞ) જ્ઞાન પ્રાપ્ત થતાં દેવતાઓનું આચરણ
 પતાં તેઓના આવવાથી દેવજ્ઞ જ્ઞાની પુણ્ય પુરુષ તરીકે
 જાણે છે. અને તેજ પુરુષ જ્ઞાન વટે સર્વે જીવોનું હીન
 ત્વા ઉપદેશ આપે તે તીર્થ છે. તેને દેવતાથી તીર્થકર
 પ્રામદ્ય ઉદયમાં આવે; અને તેમને સામાન્ય લોકથી
 વિશેષ એવા યોગીસ અતિશયે પ્રાપ્ત થયા એવા અતિમ
 તીર્થકર વહાન સ્વામીએ (લગભગ પચીસેત તર્ક ઉપર)
 ત્યાગવા યોગ્ય અને સુદૃઢ દેવ: ચેત્ય પદાર્થનો ખુલ્લો
 દેવ દેવ અને મનુષ્યની સલામત આચારાંગ સૂત્રનો વિષય
 કર્યો. અને તે સાંભળી તેમના મહાત્મ જુહિવાલા મણુપદે
 જેઓ અગિત્ય શક્તિના પ્રભાવવાળા હતા. તેવા જાતમ
 દંડબુદ્ધિ વિગેરેએ તે પ્રવચન (મહાત્મ ઉપદેશના વાક્યોનો
 સમૂહ) ને સર્વે જીવોના ઉપકાર માટે તેની સૂત્ર રચના કરી
 તેનું નામ આચારાંગ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયું. અને આવરણની
 અંદર રહેલું. ચતુર્વિંશતિ સ્તવની નિયુક્તિ તો ત્યાર પછી
 હમણાંના કાળમાં થએલા બ્રહ્માનું સ્વામીએ કહ્યું છે તેથી
 તે અધુન છે કારણ કે પૂર્વ કાળમાં ણેલું આચારાંગનું
 વ્યાખ્યાન કરતાં પાછળથી થએલ ચતુર્વિંશતિ સ્તવનો

તેજે કપાય લોકનો વિજય કર્યો, તે સંસારથી મુકાય છે. તેથી કપાયથી દૂર રહેવું. તેજ કલ્યાણકારી (મુ અર્થથી “દુ” ના અર્થમાં છે.)

પ્રશ્ન—કપાય લોકથીજ દૂર રહ્યો. તેજ સંસારથી છે કે જીવત કોઈ પાપના હેતુઓ છે. કે જે દૂર થઈ મોક્ષ મળે ?

ઉત્તર—કામ એટલે સંસારી વિષયની જે ખોટી જાતે પાપ નિવારણ કરવાથીજ મોક્ષ મળે છે ?

નામ નિષ્પન્ન નિર્દોષ પુરો થયો. હવે સૂત્ર અનિર્દોષને કહે છે તેને માટે સૂત્ર જોઈએ તે સૂત્ર ઉચ્ચારવું જોઈએ તે આ છે મૂળ સૂત્ર.—

“જે ગુણમે મુલદ્વાણે જે મુલદ્વાણે મે ગુણે”

જે ગુણ છે તે મૂળ સ્થાન છે અને જે મૂળ સ્થાન તે શુદ્ધ છે એના નિર્દોષ નિયંત્રિત અનુગમન વડે દરે નિર્દોષો કસાય છે તેમા ગુણનો પંદર કોડે નિર્દોષો કહે છે

દૃષ્ટે શિષ્તે કાલે વાલ, વરજવ ગણન કરણ અગુણ અગુણ અગુણ ગુણે અવર્તીલ ગુણે ચ માંગ

નિ. ગા. ॥૧૬

નામ ગુણ, સ્થાપના ગુણ, દ્રવ્ય, ગુણ દેવ ગુણ કે રાજ ગુણ, પર્યાવ ગુણ, મનુના ગુણ, કરણ ગુણ, અ

ગુણ, ગુણ—અગુણ, અગુણ ગુણ, લવ ગુણ, શીઘ્ર ગુણ, ભાવ ગુણ એમ પંદર ભેદ થયા તે દુઃકાણુમાં રહ્યું. હવે સૂત્ર અનુગમ વડે સૂત્ર ઉચ્ચારતાં નિરોધ નિયુક્તિના અનુગમ વડે તેના અવયવને નિરોધે કરતાં ઉપોદ્ધાન નિયુક્તિનો અવસર છે—તે ઉદ્દેશ વિગેરેના દ્વારની બે ગાથા વડે જાણવા. હવે સૂત્રને સ્પર્શ કરનારા નિયુક્તિનો અવસર છે. તે નામ સ્થાપના સુગમને છાંડોને દ્રવ્યાદિને કહે છે.

દ્વય ગુણો દ્વયં ચિય, ગુણાણ જં તં મિસં ભવો હોઈ.
સચિત્તે અચિત્તે, મીસંમિય હોઈ દ્વયંમિ ॥ નિ. ગ.

॥૧૭૦॥

દ્વયગુણ તે દ્વય પોતેજ છે. પ્રશ્ન—શા માટે ? ઉત્તર—ગુણોને ગુણપદાર્થમાં તેજસ્વે સંલગ્ન થાય છે.

શકે=દ્વય અને ગુણમાં લક્ષણ અને વિધાનના લેહથી ભેદ છે. તેજ કહે છે. દ્વય લક્ષણ ગુણપર્યાયવાળું દ્વય છે. વિધાન પણ ધર્મ, અધર્મ, આકાશ જલ, પુદ્ગલ વિગેરે છે. દ્વયની વ્યાખ્યા કરી; અને ગુણની વ્યાખ્યા કહે છે. દ્વયને આશયી સાથે રહેનારા ગુણો છે, અને તેનું વિધાન જ્ઞાન, ઈન્દ્રિયા, દેહ, રૂપ, રસ, ગંધ, અને સ્પર્શ વિગેરે છે, તે પેતાનામાં રહેલા લેહે કરીને જુદા છે. આચર્યંતું સમાધાન.—એ દોષ નથી; કારણકે, દ્વયો સચિત્ત અચિત્ત, અને મિત્ર લેહથી જુદાં છે, તેનાં ગુણ છે તે, તેજસ્વસ્વે

રહ્યા છે, તેમાં અચિત્ત દ્રવ્ય બે પ્રકારે છે, અરૂપી અને રૂપી. તેમાં અરૂપી દ્રવ્યમાં ધર્મ, અધર્મ, અને આકાશ એમ ત્રણ બેદે ફરીને જુદા છે. લઘુજો અનુક્રમે ગતિ સ્થિતિ અને અવગાહ આપવાનું છે અને એનો ગુણ પણ અમૂર્ત છે અને અગુરૂતણુ પર્થાવ-લક્ષણ વાક્યું છે તેમાં ત્રણેનું અમૂર્ત પલું છે તે પોતાની રૂપલેહ વડે વ્યવસ્થાવાનું નથી. (અમૂર્ત પર્થાવમાં લેહ નથી તેમ અગુરૂતણુ પર્થાવ પણ છે તે તેમ પર્થાવપણાથી જ છે જેમકે માટીનો પીંડ (ગોળો સ્થાસ રેડો કુચક પર્થાવો (માટીનો ધટો બનાવતાં વાક ઉપર જુદા જુદા આકારો બને છે તે) રૂપવાલી માટી છે. જોડે માટીનો આકારો જુદા નથી, તેજ પ્રમાણે રૂપી દ્રવ્યપણુ સ્વરૂપ દેશ પ્રતિ પરમાણુ બેદોવાનું છે તેના ગુણે રૂપ વિગેરે છે તે અલેહપર્થ રહેલા છે અર્થાત્ એમાં લેહવડે પ્રાપ્તિ થતી નથી જેમકે પર્થાવથી જુદું પડે તેવો સંભવ નથી. જેમ પોતાનો આત્મ પોતાના જ્ઞાનગુણાથી જુદો પડે ને અશક્ય છે. તેમ બીજા એમાં પણ મમજ્જુ.

તેજ પ્રમાણે સચિત્ત એવું હવદ્રવ્ય ઉપયોગ જણાવવાનું છે જોડે ઉપયોગ રાખે. તેજ હવને વસ્તુનું કે પોતાના જ્ઞાન રહે છે તે આપણા આત્માથી જુદા જ્ઞાન વિગેરે શું નથી. કેમ જુદા માને તો હવને અચેતનાપણાને પ્રસંગ આપવાની શકા તે પ્રમાણે માનતાં તો તેના સંબંધમાં હવને અહવ પલું થયો ?

આચાર્યનો ઉત્તર—તમારું વચન ગુરૂની સેવા કર્યા
નાનું છે, કારણ કે જે ને પોતાનામાં શક્તિ નથી તે ને
મિત્રની કદેહી કેવી રીતે થાય ? જાખણ તરીકે સોંકટો હીવાનો
અંધ થાય તો પણ આંધળો રૂપ ભેવાને શક્તિવાન ન
થાય. એજ પ્રમાણે મિત્ર દ્રવ્યમાં પણ ગુણ સાથે એકપણની
મજાના પોતાની ખુદીએ કરી લેવી.

આ પ્રમાણે દ્રવ્ય અને ગુણ તેને એકાન્તથી એક પણ
લીકારે છતે શિષ્ય કહે છે. શું જન્મેને બીજકુલ ભેદ નથી ?

ઉત્તર—તેવો એકાન્ત અભેદ નથી, કારણકે જે સર્વથા
અભેદ માનીએ તો એકજ ઇન્દ્રિય વડે બીજા ગુણોનું પણ
ઉપલબ્ધિ (પ્રાપ્તિ) થઈ જાય અને બીજા ઇન્દ્રિયો નકામો
થાય. જેમકે કેરીનું રૂપ ભેવામાં અત્યુ કામ લાગે અને તેના
સાથે એકપણ માનીએ તો ગુણવાળું દ્રવ્ય એક પણ હોવાથી
આંખથીજ રસ પણ ખાટો-મીઠો પરખાવો ભેળવે, કારણકે
રૂપ દેખાય તેમ રસ પણ જણાવો ભેળવે, એટલે રૂપ અને રસ
સાથે દેખાય. તો સર્વથા અભેદપણું છે, પણ તેમ નથી. રસ
પારખવામાં જાણનુંજ કામ છે માટે કંઈ અંશે ઘટ અને
વસ જેમ જુદા છે તેમ કંઈ અંશે ગુણ આત્માથી
જુદા છે. આ પ્રમાણે ભેદ અને અભેદ એમ બે જતાવવાથી
શિષ્ય ગણરાધને આચાર્યને પૂછે છે કે જન્મે રીતે માનવામાં
હોય આવે છે. તો કેમ માનીએ ? આચાર્ય કહે છે—એટલા
માટેજ દરેકમાં કંઈ અંશે ભેદ અને કંઈ અંશે અભેદ માનવું

માફ' છે એટલે અતોદ પદ્ધતિમાં દ્રવ્ય પોતેજ શુભ છે.
અને ભેદ પદ્ધતિમાં કાવ શુભ જુદો છે. તેજ પ્રમાણે શુભ મ
શુભી પદ્ધતિ અને પદ્ધતિ સામાન્યને વિશેષ અવયવ એ
અવયવીનો ભેદ અને અતોદની વ્યવસ્થા વસ્તુવત્તો
આત્મ કાવનો મરમાવ કાવ છે. કહ્યું છે કે—

દુષ્ટ પદ્ધતિશુભ, દુષ્ટ વિવિધતા ય વસ્તુના નિવિ
કલ્પાવદ્વિદ્યમા, હંદિ દવિવલ્લક્ષ્યણં ત્વં ॥ ૧ ॥

દ્રવ્ય તે પદ્ધતિથી જુદું ■ અને દ્રવ્યથી જુદા પદ્ધતિ
છે એજ કાવ નથી પણ ઉપાદ, રિયનિ અને નાશ એ
પદ્ધતિવાળું દ્રવ્ય કલ્પાનું જાણ્યું

મગ્ધાત્મક મગ્ધાત્મકાદિત્ત્વા કમે, રમોવવિદ્યા ।

લોહનાત્મક

અવસ્થાનિવેશકલ્પા મગ્ધાત્મકો, અવસ્થાત્મકો પ્રજા

દિર્ઘવિદ્યા ॥

કે કાવવત્તો નમારા કહેતા નવો રવાળ પદે કરીને કે
છે. જેમ છે. કે જાતુ અને કરીને આપત મગ્ધાત્મકો (તે
અનેવી) કલ્પિત કરીને અવસ્થાત્મકો છે. તેથી ઉપમ પુરુષ
દિવ્ય વસ્તુકે છે તેના નમસ્કાર કરીને અવસ્થાત્મક
રહેતા છે. અવસ્થાત્મક મગ્ધાત્મકો આપતુ દ્રવ્ય કુ
અવસ્થાત્મક દ્રવ્યવત્તો અવસ્થાત્મકો આપતુ આપતોને ।
કહ્યું છે મારે વધારે કહેતા નથી. તેજ નિયુક્તિમા

કે બધા દ્રવ્યમાં પ્રધાન એવા છવ દ્રવ્યમાં ગુણ નેક
 કે રહેલ છે તે કહે છે.

કુચિપવિયાસિયત્તં, પસો જીવસ્મ હોઝ જીવગુણો ।
 રેઝ હંદિ લોગં, ચતુષ્પદમેત્તણગુણેણ ॥ ૧૭૧

છવ છે તે યોગિ વીર્યવાળો છતાં, દ્રવ્ય પછે પ્રદેશ
 પ્રકાર વિમર્ગ વડે આધારના વશ પછાધી દીવાની માફક
 પ્રકોચ અને વિકાસ પામે છે. છવનો આજ ગુણ આત્માની
 પ્રથે આત્મમૂલ થઈ રહેલ છે, આમ ભેદ વિના
 રહી ઇત્દી વિભક્તિનો સંબંધ થાય છે. જેમ કે
 કહ્યું માયું. શિશુપુત્રક (દસ્તો. યા વાટા) નું શરીર
 વિગેરે છે. તેજ બવમાં સાત સ્તુભધાત (આત્માનું વધતું
 ઘટતું તે) ના પરવશ પછાધી આત્મા સંકોચ વિદોચ
 પામે છે, તેજ કહે છે. બદોબર રીતે ચારે બાજુ ભેરધી.
 કણવું. અને આત્મ પ્રદેશને આમતેમ ફેંકવું. એ સહક
 ધાત છે, એ સાત સ્તુભધાતનાં નામ બતાવે છે. કપાયઃ
 વેદના; મારણ અતિક્ર, વૈક્રિય, તેજસ, આદારક, અને કેવલિ
 સ્તુભધાત છે. તેમાં પ્રથમનો કપાય. સ્તુભધાત. અન-
 તાનુમંધી કોષ વિગેરેથી, જેનું ચિત્ત (જ્ઞાન) નાશ પામ્યું
 છે, તેઓ પોતાના આત્માના પ્રદેશને આમ તેમ ફેંકે છે.
 તથા અતિશય વેદના થતાં નાહીઓ નૃતતાં વેદના સ્તુભ
 ધાત થાય, અને મરવાની અણીમાં છવ આમ તેમ ઉત્ત

ચરાના પ્રદેશમાં લોકના અંત સુધી આત્મ પ્રદેશને જે
 વારંવાર ફેંકે છે. અને સકેલી છે છે. વેદિય સમુદાય
 વેદિય લગ્નિવાળો, નવું વેદિય શરીર બનાવવા માટે, આત્મ
 પ્રદેશને બહાર કાઢે છે, તેજ પ્રમાણે તેજસ શરીર બનાવવા
 તથા તેને હેરમાની લગ્નિવાળો તપસ્વી તેને હેરમાં ફેંક
 વખતે તેજસ સમુદાય કરે છે તથા આકારક શરીર બનાવવા
 માટે પૂર્વ પારી આકારક લગ્નિવાળા સાધુ કોઈપણ વખત
 સદેહ દૂર કરવા નીચું કર પાસે પોતાનું શરીર મોકલવા આકારક
 શરીર બનાવવા બહારના પ્રદેશને લેવા આત્માના-પ્રદેશને બહાર
 ફેંકે છે, અને કેવલિ સમુદાય સમસ્ત લોકવ્યાપી છે એટલે
 તેની અંદર બધા મુદ્દા છે, એવું નિમુક્તિકાર પાત્ર
 કહે છે. આદિ સજ્જ લોક પ્રમાણ આકારક ખંડ છે તેમાં વ્યાપે છે
 કારણકે બધું પ્રદેશનું ગુણ પલ્લું છે. આ કેવલિ સમુદાય કેવલ
 જ્ઞાન થવા પછી કેવલ જ્ઞાની પ્રભુ જુએ છે કે મારું આગુણ્ય
 શું છે, અને કમં વધારે બેઠાવવાનાં છે તેથી હંક કપાટ
 મંચન આંતર પૂરવા, તે પ્રમાણે મંદોચમાં પણ બળવું એટલે
 પહેલે સમયે ઉપર નીચે હંક સમાન, બીજે સમયે બન્ને ઉપર
 કપાટ સમાન ત્રીજે સમયે મધ્યની (સ્વેચ્છા)ના આકાર તથા ચિત્ત
 સમયે આંતર પૂરે છે, તે પ્રમાણે પાત્રું ચાર સમયમાં મૂળ
 શરીર કરી નાખે છે. આ દ્રવ્ય ગુણ છે. હવે દ્વય ગુણ વિગતે
 કહે છે.

દેવકુલ સુતમણિમમા, સિદ્ધિ નિઃસંયદ્ધગાદિયા જેવા
 તલ મોખણજી ઘંકે, જીવમર્જાયે પ માર્ગમિ । ૧૭૫

દેવ ગુણ તે દેવ કુલ વિગેરે જુગલીઆનાં દેવ છે. આ
 સદાએ દેવ વૃક્ષ રહે છે, દેવ ગુણમાં સુખમ સુખમ
 વિગેરે નામના આરા લલણવા, જેમાં કાળે કરીને વસ્તુમાં
 દેરદેર થાય છે. દેવ ગુણમાં સિદ્ધિ નતિ છે. પર્યાવ ગુણમાં
 નિર્ભયતા (નિશ્ચિન ભેદ) છે. ગણના ગુણમાં બે ત્રણ આર
 વિગેરેનું ગણવું છે. કરતુ ગુણમાં દેવો પ્રગટ્ય છે, અવ્યય
 ગુણમાં જોજન વિગેરે છે. ગુણ અગુણમાં સરગતા છે, અ-
 ગુણ ગુણમાં વાતા છે, ભવગુણ અને શીતગુણનો ભાવગુણનો
 વિષય દેવાથી જીવનું મહત્ત્વ દેવાથી તેમાં સમાવેશ મળી
 ગયો છે, તેથી ગાય.માં જીવનું જાણવું નથી. ભાવગુણ તે
 જીવનો નારક વિગેરે ભવ લલણવો, શીતગુણમાં જીવનો સમા-
 વિગેરે ગુણ મુક્ત આત્મા દેવો, અને ભાવગુણ તે જીવ અને
 અજીવનો લલણવો, આ પ્રમાણે યોગમાં બતાવી તેની વિશેષ
 આજ્ઞા કરે છે.

દેવ ગુણ.

દેવકુલ, ઉત્તરકુલ, હરિ વર્ષ, રમ્યક, હેમવત, હેરમ્યવન
 આ છ યુગલિકનાં દેવ છે. તે ત્રીવર્ય છપત અંતર દીપ
 છે. તેમાં પદ્ય યુગલિક છે, તેઓને ખેતી વિગેરે દૃત્ય કરવા
 નીના જે ભેદને તે દેવ વૃક્ષમાંથી મળી શકે છે, તેથી તે

સીપા જેમકે કેટલીક પ્રકૃતિઓ પુદ્ગલ વિપાકીય છે. પ્રશ્ન-તે કયું છે? ઉત્તર—આદ્યારિક વિજેરે પાંચ રંગ, છ ગુર્યાન, ત્રણ અંગોપાંગ, છ સંકનન, પાંચ વર્ણ, પાંચ રસ, આઠ રુપરૂ, અગુરુ લઘુ નામ, ઉપધાતનામ, ૩નામ ઉચોત, અતપનામ નિર્માણ, પ્રત્યેક, સાધારણ, સિ અરિયર, શુભ, અગુલ આ બધી પ્રકૃતિઓ પુદ્ગલ વિપાકીય છે, કારણકે, જીવનું સંભવવલું છતાં પુદ્ગલ વિપાકીયવે છે છે પરિણામિકભાવ, અજીવજીવે પ્રકારે છે. અનાદિ જીવિક તે ધર્મ-અધર્મ, આકાશનો અનુક્રમે ગતિ, અને અવગાહ લક્ષણરૂપ છે, સાદિ, (આડીવાળો) પરિણા દેખાવ આવ તે, આકાશમાં વાદળનું ઉદ્ભવનુપ દેખાવ છે, તથા પરમાણુઓનું રૂપ વિજેરેમાં બીજું શું ભવસાય છે. હવે આ પ્રમાણે શુભ કદીને મૂળનો નિર્માણ મૂળે છર્ણ દટવે, ઓદરૂચવણસ આદ્યમૂલં ચ ।

નિર્મલ કાલે મૂલં, માય મૂલં મયે તિવિહં ॥ ૧૭૧

મૂળ શબ્દનો છ પ્રકારે નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર અને ભાવ, એમ નિર્માણ છે. નામ સ્થાપના ભાગીના છે

દ્રવ્યમૂળ.

દ્રવ્યમૂળમાં જગતીર, ભગ્વતગરીર, અને તે શિવાય (અદ્યિકમૂળ, (૨) ઉપદેશમૂળ, (૩) આદિમૂળ. ત્રણ પ્રકારે છે. દુર્જનાં મૂળપણે જે દ્રવ્ય પરિણમે તે

મૂળ લાલુપું; તથા વૈધરોગીને તેનો રોગ દુર કરવા મૂળનો ઉપદેશ કરે; તે ઉપદેશમૂળ-પિપરીમૂળ વિગેરે વાં; આદિમૂળ વૃક્ષોનાં મૂળની ઉત્પત્તિમાં જે પહેલું થયું છે તે જેમકે, સ્થાવરનામ ગોત્ર પ્રકૃતિના સંબંધથી । મૂળ નિર્વર્તન ઉત્તર પ્રકૃતિના પ્રત્યયથી જે મૂળ તથા યાચ; તેનો ભાવાર્થ કહે છે, તે મૂળનો નિર્વાહ કર-પુદ્ગોના ઉદય આવતાં કાર્મણુ શરીર છે, તે આદ્ય-શરીરપણે પરિણમતાં પહેલું કારણ છે.

ક્ષેત્રમૂળ.

જે ક્ષેત્રમાં મૂળ ઉત્પન્ન થાય છે, અથવા જે ક્ષેત્રમાં મૂળ વર્ણન થાય તે લાલુપું.

કાળમૂળ

ક્ષેત્રમૂળ પ્રમાણે એટલે જે કાળમાં ઉત્પન્ન થાય; અથવા વર્ણન કરાય; તે કાળ મૂળ છે ભાવમૂળ ત્રણ પ્રકારે છે.

ભાવમૂળ.

તેદદ્યં ઉવદિદ્દા, આદિ તિગં મૂલભાવ ઓદદઅં ।
તપરિઓ ઉવદિદ્દા, વિણયકસાયાદિઓ આદિ ॥
॥ નિ. ૧૭૪ ॥

ઉપદેશક મૂળ.

ભાવ મૂળ આદ્યિક-ભાવમૂળ. અને આદિમૂળ પ્રથમનું છે છે. નામ ગોત્રના કર્મના ઉદયથી વનસ્પતિકાયનું મૂળપણું મનુભવ કરતો “મૂળભવ” આદ્યિકભાવ મૂળ છે, અને

ઉપદેશકમૂળમાં જન આગમ જાણનારા આચાર્ય જે દેવ
દેશક છે, તે જાણવા આદિમૂળમાં પ્રાણીઓ જે કર્મ વડે ઉત્પન્ન
થાય છે, તે પ્રાણીઓનું મોક્ષ અથવા સંસારનું જે મથમ
બાવમૂળ છે, તેને ઉપદેશ કરે તે જાણવું જેમકે, આ ગાથાના
શોધા પદમાં કહ્યું કે:—“ વિનય કપાય વિગેરે આદિ છે”
મોક્ષનું આદિકારણ જ્ઞાનદર્શન-આરિત્ર, તપ અને આપ-
આરિક એમ પાંચ પ્રકારનો વિનય છે, તેનાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ
થાય છે.

વિનયો નાણ નાણાડ, દંમણં દંસણાદિ ચરણં તુ
ચરણાદિમો મોક્ષયો, સુકચે સુકચ અણાચાતું ॥૧॥

વિનયથી જ્ઞાન, અને જ્ઞાનથી દર્શન (શ્રેય), શ્રેયથી
આરિત્ર, આરિત્રથી મોક્ષ, અને મોક્ષમાં બાધારહિત સુખ ॥

વિનયકલ્પ ગુરુષા, ગુરુગુરુષાકલ્પ શ્રુતજ્ઞાનમ ।

જ્ઞાનસ્ય કલ્પં વિરતિ, વિરતિકલ્પં વાશ્રવનિરોધઃ ।

સંવરકલ્પં તપોવત્, મથ તપસો નિર્જેરાકલ્પં દૃષ્ટમ્ ।

તત્ત્મા ક્રિયાનિવૃત્તિઃ, ક્રિયાનિવૃત્તેરયોગિરત્મ ।

શા. ૩

વિનયનું ફળ ગુરુની સેવા. તેનાથી શ્રુતજ્ઞાન, તેનાથી
આરિત્ર, તેનાથી અશ્રવ, (પાપ) નો અટકાવ, તેનાથી
સંવર, સંવરનું ફળ તપ. તેનાથી નિર્જેરા, તેનાથી ક્રિયાને
અંત, તેનાથી અયોગીયનું છે.

યોગનિરોધાદ્ભવ, સન્નતિશયઃ સન્નતિશયપાન્મોદઃ
તસ્માત્ વાસ્વાણાનાં, સર્વેષાં ભાજનં વિનયઃ ॥૪॥

અર્થાગિપજ્ઞાપી ભવચંતનિનો દાય પેન ધ્યા મોદા છે,
માટે તે બધાં દર્યાદોનું મૂળ વિનય છે. (માટે વિનય
સંપાદન દરવો.) જેમ વિનય મોદાનું દારણ છે, તેજ
પ્રમાદો વિનય (ઉદ્વિગોનો રસાદ,) તથા કાષ્ઠ, માન
વિગેરે દુષાયો સંસારનું મૂળ છે

મૂળનું વર્ણન કરું. ક્ષયે સ્થાનના પંદર પ્રકારે નિર્દેશા બતાવે છે.

નામંદ્રવણાદિવિષ્, શ્વિત્તજા હટ્ટુ ઇયર્દા વસહી ।

સંજમ વગમહ જોહે, અવલ ગણણ સંધનાભાવે । ૧૭૨ ।

નામસ્થાપના દ્રવ્ય, દોષ, કાળ, વિગેરે છે, તે દહે છે.
નામસ્થાપના મુગમ છે. દ્રવ્યમાં તથાદીર વિગેરે ઇલીને દ્રવ્ય-
સ્થાનમાં સચિત્ત અગિત્ત અને મિદ્રદ્રવ્યનું જે સ્થાન, (આદાય)
છે તે લેવું. દોષસ્થાનમાં ભરત વિગેરે છે, અથવા ડાશે નીચે
અથવા નિરક્ષા (ત્રાંસા) લોકમાં જે દોષ છે તે દોષસ્થાન
છે, અથવા જે દોષમાં સ્થાનનું વ્યાખ્યાન થાય તે લેવું.
અથવા (કાળ) તેનું સ્થાન બે પ્રકારે. (૧) કાયસ્થિતિ,
(૨) ભવસ્થિતિ છે. કાયસ્થિતિ તે, પૃથ્વી, પાણી, આગ,
વાયુમાં અસંખ્યાત, દત્તર્પણી, અવસર્પિણીનો કાળ છે,
તથા વનસ્પતિકાયનો અનંતકાળ છે.

એ ઇન્દ્રિય વિગેરે વિષ્ણુ-દેવનીપાત્ર સ્થિતિ મધ્યાહ્ન હજાર વર્ષની છે. પચેન્દ્રિય તિર્થંચ, તથા મનુષ્યની કાય-સ્થિતિ સાત આઠ ભવ છે

પણ તે બધાની ભવસ્થિતિ નીચે મુજબ છે:—

પૃથ્વીની બાવીસ હજાર પાણીની સાત હજાર, વાયુની ત્રણ હજાર વનરખેનિની દસ હજાર વર્ષની ઉત્કૃષ્ટિ સ્થિતિ છે અગ્નિકાયની ત્રણ રાત્રીદિવસ છે, એ ઇન્દ્રિય સંખ વિગેરેની, બાર વર્ષની છે, ત્રણ હન્દ્રિય કીટી વિગેરેની સ્થિતિ એ.ગણપચાત્ર દિવસની છે, ચાર હન્દ્રિય સૂક્ષ્મરા વિગેરેની ૭ માસની છે. પાંચ હન્દ્રિય તિર્થંચ, તથા મનુષ્યની ત્રણ પચોપમની છે, દેવ, તથા નારકીની સ્થિતિ ભવમંજી તેત્રીસ સાતરોપમની છે, અને એકવાર ત્યાં ઉત્પન્ન થયા પછી લાયકાતના ઉત્પત્તિ નથી માટે કાયસ્થિતિ એકજ ભવની મજાયા. આ ઉપર જે સ્થિતિ બતાવી છે, તે કાય સંખધી, તથા ભવમંજી બન્ને પ્રકારે ઉત્કૃષ્ટ ભણવી જ્ઞાન્યથી તે બધાઓની સ્થિતિ અતમુદુર્ગની છે, પણ નારકી, દેવતાની ભવસ્થિતિ દસ હજાર વર્ષની છે. આ બધું કાળને આશ્રયો કયું; અથવા અધ્યાસ્થાન તે સમય આવલિંગ, સુદર્શ અદોરાત, પદ્મ, માસ, ઋતુ. અયન સંવત્સર, કુમ્ભ પચોપમ, સાતરોપમ, ઉત્સર્પિણી, અવસાંપણી, પુદ્ગલપત્ત વર્ષન, અતીત, અનાગત, એમ બધા કાળરૂપે ભણવું.

(૬૩)

હિતંસ્થાન તે, કાયોત્સર્ગ વિગેરે છે, અને એના ઉપ-
સાધનથી નિષ્કલ્પ (ભેનવું.) વિગેરે પણ બાળવું.

ઉપનિસ્થાન તે, વિરતિ છે. તેનું સ્થાન એટલે, સાધુ-
પણ, અથવા શાલકપણ નહવું; પણ સાધુની સર્વ વિરતિ,
અને શાલકની દેશ વિરતિ છે.

વસતિસ્થાન એટલે, જે સ્થાનમાં ગૃહ અથવા ઘર
વિગેરેમાં અમુક કાળ રહેવાનું થાય; તે વસતિ છે.

સંયમસ્થાન સામાયિક ઉદોપમ્યાપનીય પરિહાર વિશુદ્ધિ
તથા સૂક્ષ્મસંપરાય, ચધાખ્યાત, એમ પાંચ પ્રકારે સંયમ
છે. તે દરેકનાં સ્થાન અસંખ્યાત છે.

પ્રશ્ન:—અસંખ્યાતની સંખ્યા કેટલી છે ?

ઉત્તર:—અતિ દંભિય પણાને વિષય હોવાથી સાક્ષાત્
દેખાડવાને શક્તિવાન નથી, તેથી સિધ્ધાંતમાં આપેલી
ઉપમા પ્રમાણે કહીએ છીએ. એક સમયમાં સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયના
એકો અસંખ્યેય હોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણ ઉત્પન્ન થાય છે
તેનાથી અસંખ્યાત ગુણ અગ્નિકાય પણે પરિણમેલા છે
તેનાથી પણ તે કાય રિપતિ અસંખ્યેય ગુણી છે તેનાથી
પણ અનુભાગ બાંધ અધ્યવસાય સ્થાન અસંખ્યેય ગુણા
છે. આટલાં સંયમનાં સ્થાન સામાન્યથી કહ્યાં હવે વિશેષથી
કહે છે—

સામાયિક ઉદોપમ્યાપનીય પરિહાર વિશુદ્ધિ—એ ત્રણની
દરેકનાં અસંખ્યેય હોકાકાશ પ્રદેશ તુલ્ય સંયમ સ્થાન છે

અને સૂક્ષ્મ સંપત્તિની અંતર સુદર્શપદ્ધતિ રિયતિ દેવાથી અંત સુદર્શના મમય ગરોળર અમુખ્યેય સુચમ સ્થાન છે. યથાખ્યાન ચારિત્રનુ જાન્ય ઉત્કૃષ્ટ સૌવાય એકજ સંયમ સ્થાન છે, અથવા મંચમ એણીની અદર રહેલા સંયમ સ્થાનને લેવાં, તે આ ક્રમે છે-

અનંત ચારિત્ર પર્વોવર્મો બનેલું એક સંયમ સ્થાન છે અમુખ્યેય સંયમ સ્થાનનું બનેલું કંડક છે તે અમુખ્યાત કંડક કથી ઉત્પન્ન થએલ છે સ્થાનનું નેડકું છે, તેથી અમુખ્યેય સ્થાનરૂપ એણી છે.

પ્રચલ્લ સ્થાન

પ્રકર્ષથી જેનું વચન લેવાય (માનનીય યાચ) તે પ્રમાણ વાક્યવાસો નાવક (નિગા) બાલુવો. તે હોદ્દિક અને હોદ્દોત્તર એમ બે પ્રકારે જે નેનું સ્થાન તે પ્રચલ્લસ્થાન છે. હોદ્દિકમ માનનીય વચનવાસો રાજા યુવરાજ મહાર (રાજાનો કિશોરક) અમાન્ય (પ્રધાન) રાજકુમાર છે. હોદ્દોત્તરમાં પણ આચાર્ય ઉપાધ્યાય પ્રવૃત્તિ (પ્રવર્તક) સ્થવિર ગણ વહેલક છે.

ચોથ્ર સ્થાન

આ પત્ર પાંચ પ્રકારે આલીક-પ્રત્યાલીક-વેશાખ મંડલ નમપાદ એ રીતે છે—

અચાર્ય સ્થાન

આચાર્યના ચાર પ્રકારે છે, તેના આદિ પૂર્વના સ્થાન વિશેષ છે તે બતાવે છે. પરમાત્મ વિશેષ કૃપાના ક્ષેત્ર પ્રદેશ વિશેષના અપ્રત્યક્ષી ક્ષેત્ર સમય આદિ અપર્યવસાન અવસ્થાન છે. અને ઉત્કૃષ્ટથી અસંખ્યેષ કાળ છે. અને આદિ અપર્યવસાન સ્થાન ક્ષિપ્તિનું ભવિષ્યના કાળરૂપ છે. નિષ્ક્રિયનું મોહમાં જવું તે આદિ અને ત્યાંથી ઉદ્ધિપનું વળતું ખસવાનું નથી. નાટે અનંત છે.

અનાદિ અપર્યવસાન સ્થાન અતીત અપ્રાકૃષ્ટનું ચેતેશી અવસ્થાના અંત સમયમા કામંજી અને તેજસ શરીર પારનારા જે બચ્ચ હવ છે તેને આશયી જાણવું (તેજસ અને કામંજી શરીર બચ્ચ હવ સાથે અનાદિ કાળથી જોડા દોહાં છે. અને હવ મોહમા જતા તે બને હવથી કુદા પડે છે તે અનાદિકાંત કહેવાય છે.)

અનાદિ અપર્યવ સાન તે ધર્મ અધર્મ અપ્રકૃશના સંબંધી છે. (તેમની સ્થિતિ પૂર્વની જેવી છે, તેવીજ ક્રમેમાં રહે છે.)

ગણના સ્થાન.

એક જોયો માંડીને શીર્ષ પ્રહેલિકા મુખી જે ગણત્રી છે. તે લેવી (જેનમાં પરાર્ધ ઉપરાંત સંખ્યા છે તે અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં બતાવેલી છે, ત્યાંથી લેવી.)

જેમાં સંસારનું વર્ણન થાય અને નરક વિગેરે ચાર મનિષ
અનુપૂર્વીના ઉદયથી એક ભવથી બીજા ભવમાં જવું, તે
ભવ સંસાર છે. અને જ્ઞાન સંસાર એટલે સંયુતિનો સ્વભાવ
એકવિધ વિગેરે ભાવની પવિત્રતિરૂપ છે, તેમાં પ્રતિ
સ્થિતિ, અનુભવ, અને પ્રદેશ જેમ ચાર પ્રકારના કર્મને
બાધના પ્રદેશ વિષયનું કોમલવૃત્ત છે. આ પ્રમાણે દ્રવ્ય
કર્મ ભાવ સુધી પાંચ પ્રકારનો સંસાર છે અથવા દ્રવ્ય
ચાર પ્રકારનો સંસાર છે તે આ પ્રમાણે અવધી કાથી
જામથી નગર, અને વસંતથી શીતમ. તથા આદ્યિત્ય
એકવિધ જેમ ચાર પ્રકારે થાય છે, જેમ અને પ્રકાર
સંસાર બનાવ્યો છે, આ સંસારમાં કર્મને વશ થએલા છે
અમ તેમ જામે છે. તેથી કર્મનું સ્વરૂપ બતાવે છે.

વાયંઠવણાકર્મ, દઠવકર્મ પમોગકર્મ ચ ।

સમુદાગિરિયાયદિર્ગ આદ્યાકર્મતયોકર્મ ॥૧૮॥

કિરુકર્મ ભાવકર્મ, દસવિદ્ કર્મ સમામજો હિંસ

નામ કર્મ. તે કર્મ વિષયથી સ્વ. એવું નામ મળે છે.
સ્થાપના કર્મ પુનઃ અથવા પત્ર વિગેરેમાં કર્મ વર્તણૂક
સકલપ. અસકલપ જેમ એવું ને કહેવું કે ચિત્તરૂપે
કર્મ છે તે સ્થાપના કર્મ છે.

દ્રવ્ય કર્મમાં હથરીર, જ્યોત્સરીર સીસા વ્યવસ્થિત જે
પ્રકાર છે દ્રવ્ય કર્મ અને ને દ્રવ્ય કર્મ, તેમાં ભૂતકર્મ તે કર્મ

જાના અંદર રહેલા પુણ્યો ને બંધન થોડા, અને બં-
 ૫ અને બાંધેલા ને હરીજીમાં ન આવેલા રોય તે તેના
 દ્રવ્યકર્મમાં કુપીબળ (ખેડુન.) વિગેરેનાં કર્મ જાણવાં (જેનાથી
 બાંધેલાને દુઃખ થાય તેવાં સંસારી કૃત્ય જાણી લેવાં)
 પ્રશ્ન—કર્મ વર્ગણની અંદર રહેલા પુણ્યો દ્રવ્ય કર્મ છે
 કે કર્મ તે વર્ગણ કર્મ છે ?

ઉત્તર—સામાન્ય રીતે વર્ગણ ચાર પ્રકારની છે, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર,
 ૧ અને ભાવ, એમ ચારભેદ છે. તેમાં દ્રવ્યથી એક ને
 ગેરગી, સંખ્યેય, અસંખ્યેય. અનંત, પ્રદેશ વાતી છે. તથા
 ક્ષેત્ર ને ક્ષેત્ર પ્રદેશમાં અવગાદ કરી રહેલ દ્રવ્યના એક
 ૨ ની સંખ્યેય, અસંખ્યેય, પ્રદેશ રૂપ ક્ષેત્ર પ્રદેશો જેનાથી
 કાચ, તે ક્ષેત્ર વર્ગણ છે. અને કાળથી એક બેથી માંડીને સં-
 ૩ ખ્યેય, અસંખ્યેય. સમય સ્થિતિમાં રહેલ વર્ગણ લેવી અને
 ૪ વધી રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ, તથા તેની અંદર રહેલા ભેદો
 ૫ સામાન્યથી ભાવ વર્ગણ જાણવી, અને વિશેષથી હવે
 ૬ છે. છે.-

(૧) પરમાણુ એની એક વર્ગણ છે. એજ પ્રમાણે એક
 ૭ એક પરમાણુના ઉપરચ (વધારા) થી સંખ્યેય પ્રદેશ વાતા :
 ૮ ક્ષેત્રની સંખ્યેય વર્ગણ છે. તેજ પ્રમાણે અસંખ્યેય પ્રદેશ
 ૯ છે. રક્ષેની અસંખ્યેય વર્ગણ જાણવી આ વર્ગણો
 ૧૦ નાદરિત્ત વિગેરે પરિણામ ને યોગ્ય થઈ શકતી નથી
 ૧૧ તથા અનંત પ્રદેશની બનેલી અનંતી વર્ગણો પણ અકલ્પ

અને અરપ પ્રદેશપણથી તેજસ શરીરને પણ અયોગ્ય છે

પ્રશ્ન—જ્યન્ય ઉત્કૃષ્ટને અહીં કેટલું અંતર છે ?

ઉત્તર—જ્યન્યથી ઉત્કૃષ્ટ અતંત શુણ્ણ છે.

પ્રશ્ન—કયા શુણ્ણકાર વડે ?

ઉત્તર—અસાધ્યથી અતંત શુણ્ણ અને સિદ્ધથી અતંત જાણે છે.

તેના ઉપર એકરૂપ નાખવાથી તેજસ શરીરને ચોખ્ખા વર્ગણા જ્યન્ય છે, તે પ્રદેશ વૃદ્ધિએ વધતી ઉત્કૃષ્ટ સુધી અનતી થાય છે.

પ્રશ્ન—જ્યન્ય ઉત્કૃષ્ટનું અંતર કેટલું છે ?

ઉત્તર—જ્યન્યથી ઉત્કૃષ્ટ વિશેષ અધિક છે, અને વિશેષ તે જ્યન્ય વર્ગણાનો અતંત શાખ છે, તેને પણ અતંત પ્રદેશપણું હોવાથી જ્યન્ય ઉત્કૃષ્ટની વચમાં રહેલી વર્ગણાઓનું અતપણું છે, તેજસની ઉત્કૃષ્ટ વર્ગણા ઉપર એકરૂપ નાખવાથી વધતો જ વર્ગણા તે તેજસ શરીરને જ મદદગ યોગ્ય થાય છે એમ એક એક પ્રદેશ વધતી ઉત્કૃષ્ટ અંતવાતી અનતી વર્ગણાઓ છે, તે તેજસ શરીરને તેના અતિ સૂક્ષ્મ પણાથી તથા મદુ પ્રદેશપણાથી અયોગ્ય છે, તેમ નાદરપણાથી અને અરપ પ્રદેશપણાથી શાપ દ્રવ્ય પણ અયોગ્ય છે.

જ્યન્ય ઉત્કૃષ્ટનું અતંત શુણ્ણપણાથી વિશેષ છે

૧. બુદ્ધિશીર મનુષ્યથી જનનમુલક અને સિદ્ધાંતો જનનરૂપે
 થાય છે તે અધોગત્ય ઉત્કૃષ્ટ વર્મણમાં જોડાય નાંખાયો
 જનન સ્વરૂપ દ્રવ્ય વર્મણ થાય છે, તેની પણ પ્રવેશ ફલિ-
 ત્વે ઉત્કૃષ્ટ વર્મણ મુખી જનનંત સ્થાન છે. જનન ઉત્કૃષ્ટનું
 વિશેષ જા છે, જનન વર્મણનું જનનંતમે જાયે અધિ-
 ઉત્કૃષ્ટ વર્મણ છે. જાદીનાં પણ જનનંત સ્વરૂપ જનનંત
 પરમાણુ પણ જાણવું તેથી જા જોડ વિચેર પ્રવેશ ફલિ-
 પ્રક્રમથી અધોગત્ય વર્મણનેનું જનન ઉત્કૃષ્ટપણું મળે
 જાણવું. જાદીનાં વિશેષ જા છે કે જનન ફલિ-
 જોડ જાદીનાં જનનથી જનનંતમુલક અને સિદ્ધાંતો જનન-
 થાય છે, તે વર્મણનેનું પણ પૂર્વે જે જનન
 (સમૂહ) થી જનન દ્રવ્ય અને જનન (સિદ્ધાંતો
 મુલક) દ્રવ્યનું અધોગત્ય પણ જાણવું. જનન ઉત્કૃષ્ટ
 ઉત્કૃષ્ટ વર્મણમાં જોડ રૂપ નાંખેથી જનન જનન
 જનન સ્વરૂપે તેનાથી જોડ જોડ ફલિ-જનન જનન
 જાણવું જનનંતવાળી જનની થાય છે. જનન જનન
 જનનથી જનનંત જનન અધિ જનન જનન જનન જનન
 રૂપ વધતું જનન ઉત્કૃષ્ટ જોડ જોડ જનન જનન જનન
 છે. પણ વિશેષમાં જનનથી જનન જનન જનન જનન
 જનનંતમે જાયે છે. રૂપથી જનન જનન જનન
 પ્રવેશથી માંડીને ફલિ જનન જનન જનન

પ્રશ્ન:—શુભાકાર કયો છે ?

જવાબ:—આંગળના અસંખ્યેય ભાગ પ્રદેશની રક્તિ આવલિકા દાળના અસંખ્યેય ભાગ સમય પ્રમાણે વર્ગભૂગળા કરવાથી અસંખ્યેય ભાગ પ્રદેશ પ્રમાણે તેના ઉપર એક એક રૂપની વૃદ્ધિએ જ્યન્ય ઉત્પદ ભેદવાની સૂક્ષ્મ નિગોઢ યદીરની વર્ગલા છે, જ્યન્યથી ઉત્પદી થઈ શકના દાળના અસંખ્યેય ભાગ સમયના શુભાકાર ભેદથી તેના ઉપર એક એક રૂપની વૃદ્ધિએ જ્યન્ય ઉત્પદ ભેદવાની થાયી મુન્યવર્ગલા છે. જ્યન્યથી ઉત્પદી થઈ કરેલો સોકની અસંખ્યેય મેલિઓ ભેદથી છે, અને પ્રતરના અસંખ્યેય ભાગ ભરાભર છે, તેના ઉપર એક રૂપની વૃદ્ધિએ જ્યન્ય ઉત્પદ ભેદવાની મહા સ્કંધ થઈ છે, જ્યન્યથી ઉત્પદી સૂત્ર પસ્યોપમના અસંખ્યેય અસંખ્યેયશુભા છે.

આ પ્રમાણે સરોપથી વર્ગલાઓ કદી છે, વિશેષ જ હંચનારે કર્મપ્રતિ નામને કથ જોયો જોઈએ.

પ્રયોગ કર્મ

દવે પ્રયોગ કર્મ કદે છે—વીર્વાતસાયના કથ ઉપદ્યય પ્રતર યજ્ઞેલ વીર્વાલા અત્માથી પ્રકરે કરીને જેના તે પ્રયોગ છે. તે મન વચન અને કાયાના ઉત્કૃષ્ટ ૪૬૨ પ્રકારે છે તેની વિગત.

મન યોગમાં—સત્ય, અસત્ય, મિથ્ય, તથા ન

નામકર્મ બેતાળીસ લેદે છે, તેમાં ગતિ વિગેરે કો
વળી ઉત્તર પ્રકૃતિથી લાક્ષુ (૬૩) લેદ છે, તેને પુ
કહે છે. ગતિ નારક; વિગેરે ચાર લેદે છે. ગતિ એ
વિગેરે પાંચ છે. શરીરે ઔદારિક વિગેરે પાંચ છે. ઐ
વેદિક, અને આદારક. એમ ત્રણ શરીરનાં અંગોપાંગ ત્ર

નિમોજી નામ સર્વજીવ શરીરનાં અવયવનું
(બનાવનાર) દેવાથી એક પ્રકારે છે.

અધનનામ ઔદારિક વિગેરે કર્મવર્ગજ્ઞાત
કરનાર પાંચ પ્રકારે છે, તથા સંધાતનામ ઔદારિક
કર્મવર્ગજ્ઞાની રચના વિશેષકરીને સ્થાપનાર તે પાંચ પ્રકાર
છે. સંસ્થાનનામ સમચતુરસ (બધી બાજુ મરજી
વિગેરે છ પ્રકારે છે.

સંલેનન નામ વચ્ચરૂપમ નારાય વિગેરે છ પ્રકારે
૧૫ર્થ આઠ પ્રકારે છે રસ પાંચ પ્રકારે છે. ગદ્ય બે પ્રકાર
છે અને વર્ણ પાંચ પ્રકારે છે—

અનુપૂર્વા નારક વિગેરે ચાર પ્રકારે છે.

વિદ્યાયોગાનિ પ્રગુસ્ત તથા અપ્રગુસ્ત એમ બે લેદે
અનુરૂપ ઉપધાન પરાધાન આતપ ઉદ્યોત ઉચ્ચવાસ પ્ર
સાધારણ ત્રય સ્થાવર સુખ અસુખ સુખમ દુર્લભ સુ
દુઃસ્વર સૂરમ બાહ્ય પર્માપ્તક અપર્માપ્તક સ્થિર અ
આદેશ અનાદેશ મય કીર્તિ અમય કીર્તિ તીર્થકર

॥ બધી પ્રકૃતિઓ દરેક એકજ પ્રકારની છે (આનુ વધારે
 થઈ પડેલા કર્મ ક્રમમાં નામ કર્મની પ્રકૃતિમાં જુઓ)

ગોત્ર કર્મ

તે ઉંચ અને નીચ એમ બે લેટે છે.

અંતરાય કર્મ

દાન, લાભ, ભોગ ઉપભોગ, વીર્ય એમ પાંચને અંત-
 રાય કરનાર પાંચ લેટે છે. આ પ્રમાણે મૂળ તથા ઉત્તર
 પ્રકૃતિ બંધનો લેહ બતાવ્યો છે.

હવે પ્રકૃતિ બંધનો કારણો બતાવે છે.

‘પણ્ડિનીયમંતરાદય, ઉચ્ચાણત્ત્વપ્પાસણિણહવણે ।
 પ્રાવરણદુર્ગં ષન્ધઈ, મૂઓ અન્નચાસણાણ ય ॥૧॥

જ્ઞાન આવરણનું તથા દર્શન આવરણનું કર્મ કેમ બાંધે
 તે બતાવે છે. જ્ઞાન લઘુનારનું શત્રુપણું કરે, અંતરાય કરે
 ઉપધાત કરે, દેય કરે લઘુવનારનો ગુણ બૂલે અથવા
 જ્ઞાની અથવા જ્ઞાનની આશાનતા (નિંદા) કરે. જ્ઞાન દર્શન
 એ બંને પ્રકારનું આવરણ બંધાય છે.

મૂયાણુકંપવયજોગ, ઉજ્જુઓ સ્વંતિદાણગુરુમત્તો ।
 ષંધઈ મૂઓ સાયં, વિવરીણ ષંધઈ દયરં ॥ ૨ ॥

શ્રવણની દયા મતયોગમાં ઉદય કરે ક્ષમા રાખે દાન
 આપે સહયોગનો ભક્ત હોય આવે શ્રવ સાતા વેદનીય કર્મ

ન્યમકમ' બેતાળીસ લેદે છે, તેમાં ગતિ વિગેરે જે
વળી ઉત્તર પ્રકૃતિથી તાણું (૬૩) લેદ છે, તેને
કહે છે. ગતિ નારક; વિગેરે ચાર લેદે છે. જાતિ બો
વિગેરે પાંચ છે. શરીરે ઔદારિક વિગેરે પાંચ છે. યેદ
વેદિય, અને આદારક એમ ત્રણ શરીરનાં અંગેપાંગ

નિર્માણ નામ સર્વજીવ શરીરના અવયવનું
(બનાવનાર) હોવાથી એક પ્રકારે છે

અધનનામ ઔદારિક વિગેરે કર્મવર્ગલાટ
કરનાર પાંચ પ્રકારે છે, તથા સધાનનામ ઔદારિક
કર્મવર્ગલાટની રચના વિશેષકરીને સ્થાપનાર તે પાંચ પ્ર
કારે છે. સંસ્થાનનામ સમચતુરસ (બધી બાજુ મરુ
વિગેરે) પ્રકારે છે.

સંહનનામ વજ્રરૂપના નારાય વિગેરે પ્રકારે છે
સ્પર્શ આઠ પ્રકારે છે રસ પાંચ પ્રકારે છે. ગંધ બે પ્રકારે
છે અને વર્ણ પાંચ પ્રકારે છે—

અનુર્ણવી નારક વિગેરે ચાર પ્રકારે છે.

વિદ્યાયોગતિ પ્રશસ્ત તથા અપ્રશસ્ત એમ બે લેદે છે

અનુરૂ લઘુ ઉપધાત પરાધાત આતપ ઉધાત ઉચ્ચયસ
સાધારણ ત્રમ સ્થાવર સુખ અશુભ સુખગ, દુર્ભગ, સુભ
દુઃસ્વર સુભ બહાર પર્ણાપ્તક અર્ણવાપ્તક સ્થિર અસ્થિ
આદેય અનાદેય યથા કીર્તિ અયથા કીર્તિ તીર્થકર નય

તે બધી પ્રકૃતિઓ દરેક એકજ પ્રકારની છે (આનુ વધારે
દર્શન પહેલા કર્મ ગ્રંથમાં નામ કર્મની પ્રકૃતિમાં જુઓ)

ગોત્ર કર્મ

તે ઉચ્ચ અને નીચ એમ બે ભેદ છે.

અંતરાય કર્મ

દાન, લાભ, લોભ ઉપલોભ, વીર્ય એમ પાંચને અંત-
રાય કરનાર પાંચ ભેદ છે. આ પ્રમાણે મૂળ તથા ઉત્તર
પ્રકૃતિ બંધનો ભેદ બતાવ્યો છે.

હવે પ્રકૃતિ બંધના કારણે બતાવે છે.

“પઢિણીયમંતરાહય, ઉવઘાણ તત્પપ્પઓસ ણિણહવણે ।
નાવરણદુગં ઘન્ધહ, મૂઓ અરુવાસણાણ ય ॥૧॥

જ્ઞાન આવરણનું તથા દર્શન આવરણનું કર્મ કેમ બાંધે
તે બતાવે છે. જ્ઞાન ભણનારનું શત્રુપણ કરે, અંતરાય કરે
કેવળતા કરે, દેવ કરે ભણાવનારનો ગુણ બૂલે અથવા
જ્ઞાની અથવા જ્ઞાનની આશાનતા (નિંદા) કરે. જ્ઞાન દર્શન
એ બંને પ્રકારનું આવરણ બંધાય છે.

મૂયાણુકંપવયજોગ, ઉજ્જુઓ સ્વંતિદાણગુરુમત્તો ।

ઘંઘહ મૂઓ સાયં, વિવરીણ ઘંઘઈં હયરં ॥ ૨ ॥

જીવોની દયા મતયોગમાં ઉદય કરે ક્ષમા રાખે દાન
આપે સહગુણો ભક્ત હોય આવે જીવ સાતા વેદનીય કર્મ

હાનેશ્વર વિગેરે પંચ પરમેશ્વરો ભક્ત હોય; મૂલ ભવ
વાની કૃપાવાળો હોય; અહંકારી ન હોય; શુદ્ધોનો રંગ
હોય; તે ઉચ્ચ ગોત્ર ભાંધે છે, અને તેનાથી ઉચ્ચ
(કૃષ્ણવાળો) નીચ ગોત્ર ભાંધે છે.

પાણ્યદાર્દીસુ રત્નો, જિણપૂપામોક્ષમગ્ગાવિગ્ધવતો |
અગ્રેહ અંતરાયં, ણ લલ્લહ જોનિચ્છિયં લામં || ૧ ||

પ્રાણવધ (હવદિંસા) વિગેરે પાપમાં રજા જિનેશ્વરની પૂજા તથા મોક્ષમાર્ગનાં જે કૃત્ય તેમાં વિનિયત કરવું હોય; તે અંતરાય કર્મ ભાંધે છે, અને તે કર્મના પ્રત્યક્ષ અગ્નિવસ્તુ મેળવતો નથી.

સ્થિતિજાંધ.

મૂળ અને ઉત્તર પ્રકૃતિઓનો ઉત્કૃષ્ટ અને નવ્ય (માધી થોટ) એવા બે ભેદ છે, તેમાં ઉત્કૃષ્ટથી મૂળ પ્રકૃતિ જ્ઞાનાવરણીય દર્શનાવરણીય વેદનીય અંતરાય । જરૂર કર્મની કક મોટા કોટી સામરોપમ સ્થિતિ છે, જ્યેષ્ઠી મોટાકોટી સ્થિતિ હોય; તેટલા સેંકડા વરો છું અગાધા હોય; ન્યારપટ્ટી પ્રદેશથી અથવા વિપાકથી કર્મ અનુભવ (ભોગવતું) થાય એ પ્રમાણે હરેક કર્મની સ્થિતિમાં ભગવતું.

મેંદનીય કર્મની ૭૦ કોટીકોટી સામરોપમ છે, નામ અને શ્રેય

૨૦ કોડાકોડી સાગરોપમ છે. આયુષ્યકર્મની કક્ષત ૩ સાગરોપમની છે, તેમાં પૂર્વકોડીનો ત્રીજો ભાગ અબાધાળી છે.

હવે જથ્થાની કહે છે.

જ્ઞાન દર્શનનાં, આવરણ, મોહનીય, અંતરાય, એ ચાર મના જથ્થાની સ્થિતિ અંતર્મુદુર્તની છે. નામગોત્રની યાદ મુદુર્તની છે વેદનીય કર્મની ૧૨, અને આયુષ્યની ૧૨ સૌથી મુશ્કેલ (નાનો) ભવ છે-તે નિરાંત્રી મનુષ્યના ધાસોશ્વાસના કાળના લગભગ ૧૭મે ભાગે છે. (પુવાન પ્રજાસના એક શ્વાસો શ્વાસમાં નિગોદના જીવના ૧૭ ભવ કાળગ થાય છે) હવે જાને ઉત્કૃષ્ટ જથ્થા બંધને ઉત્તર પ્રાપ્તિ આશયી કહે છે.

મતિ મુત અવધિ મનઃપર્યાય કેવળ આવરણ નિદ્રા પાંચક ચક્ષુ દર્શન વિગેરે ચતુષ્ક અસાતા વેદનીય તથા જ્ઞાન અંતરાય વિગેરે પાંચ આ બધીની એટલે ૨૦ ઉત્તર પ્રાપ્તિની ૩૦ કોડાકોડી સાગરોપમ છે. શ્રીવેદ સાતા વેદનીય મનુષ્ય મતિ તથા અનુપૂર્વા એ ચાર પ્રકૃતિની ૧૫ કોડા કોડી સાગરોપમ છે.

મિથ્યાત્વ મોહનીયની ૭૦ની છે. અને ૧૬ કપાયની ૪૦ કોડા કોડી સાગરોપમ છે.

(૧) નપુંસક વેદ (૨) અરતિ (૩) શોક (૪) ભય (૫)

જીવુપ્પા (૬) નરક (૭) તિર્યચ જી બે મતિ તથા (૮) મ
 દ્રિય (૯) પચેન્દ્રિય જાતિ (૧૦) આધારિક (૧૧) વૈક્રિય
 નયા તે (૧૨-૧૩) જ નેના અગ્રેષામ તથા (૧૪) તેજસવી
 કાર્મણ (૧૬) હુંડક સંસ્થાન (૧૭) હેંડકું મંહનન (૧૮)
 (૧૯) નધ (૨૦) રસ (૨૧) રૂપશી. (૨૨) નરક. (૨૩)
 તિર્યચ અનુપુવી (૨૪) અનુરૂપુ (૨૫) ઉપધાન (૨૬)
 પરાધાન (૨૭) ઉચ્છવામ (૨૮) આતપ (૨૯) હેંડકું
 (૩૦) અપ્રથમ વિદ્યાયોગિનિ (૩૧) જસ (૩૨) રૂપ
 (૩૩) બાહર (૩૪) પર્વાપ્તક (૩૫) પ્રત્યેક (૩૬) જી
 (૩૭) અશુભ. (૩૮) દુર્ભાગ. (૩૯) દુઃસ્વર. (૪૦) રૂપ
 દેવ (૪૧) અવશ કાંતિ (૪૨) નિર્માણ. (૪૩) નીચ કાંતિ
 એ પ્રમાણે ૪૦ પ્રકૃતિની ૨૦ કાંડકાંડી સામરોપમ

(૧) પુણેદ (૨) હાસ્ય (૩) રતિ (૪) દેવ નિ
 (૫) અનુપૂર્વી જી બે-તથા (૬) પહેલું સંસ્થાન (૭) મ
 (૮) પ્રસન્ન વિદ્યાયોગિનિ (૯) ગિયર (૧૦) શુભ.
 શુભમ (૧૧) સુસ્વર (૧૨) આદેય (૧૩) યથ
 (૧૪) ઉચ્ચ મેત્ર જી ૧૫ ઉત્તર પ્રકૃતિની ૧૬
 કેડી અગ્રેષામ સિધિનિ (૧૭) ન્યયોધ સંસ્થાન
 સદનન જી બેની ૧૨ કાંડકાંડી સામરોપમ સિધિનિ

ત્રીલું સંસ્થાન નરાચ સંહનન જી જાનેની ૧૪
 કુખ સંસ્થાન અર્ધનરાચ સંહનનની ૧૬ તથા

શામન સંરોપન (૨) ક્રીલિક્ષ સંહનન તથા (૩) એ (૪) ત્રણ
 (૫) ચાર ઇન્દ્રિય બળિ તથા (૬) સૂક્ષ્મ (૭) અપર્યાપ્તક
 (૮) સાધારણ એ ૮ પ્રકૃતિની ૧૮, તથા આહારક શરીર
 તથા અંગોપાંગ તથા તીર્થંકર નામ એ ત્રણની એક કોડા
 ઠાડી સાગરોપમ સ્થિતિ છે. અને તે દરેકની અબાધા ભીન્ન
 અંતર્મુહુર્ત કાળની છે. દેવ નારકિનું આયુષ્ય ૩૩ સાગ-
 રોપમ છે. અને તિર્યચ મનુષ્યનું આયુષ્ય ત્રણ પદ્યોપમ
 છે. અને પૂર્વ ઠાડીનો ત્રીજો ભાગ અબાધા છે. આ પ્રમાણે
 ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિબંધ કહેવા.

હવે જઘન્ય સ્થિતિબંધ કહે છે.

મનિ વિગેરે ૫ તથા ચતુ દર્શન આવરણ વિગેરે ૪.
 સંજવલન લેખ દાનાદિક અંતરાય પંચક એ ૧૫ પ્રકૃતિનો
 અંતર્મુહુર્ત સ્થિતિ બંધ છે. અને અબાધા પણ અંતર્મુહુર્ત છે.

નિદ્રા પંચક તથા અસાતા વેદનીય એ છનું એક સા-
 ગરોપમના સાતમા ભાગના ત્રણ લેવા (૧૪૩) તે ૩ સાગરો-
 પમથી પદ્યોપમનો અસંખ્યેય ભાગ એાછો લેવો.

સાતા વેદનીયનો કાળ ૧૨ મુહુર્ત છે, અને અંતર્મુહુ-
 ર્તની અબાધા છે. તથા મિથ્યાત્વની સાગરોપમમાં પદ્યો-
 પમથી અસંખ્યેય ભાગ એાછો લેવો.

પહેલા ૧૨ કથાય તે સાગ રોપમના ૬ લેવા અને પદ્યો-
 પમથી અસંખ્યેય ભાગ એાછો લેવો.

સંજ્વલન ક્રોધની બે મામ છે. માનની એ ૪૬
આપાની અડધે માસ, પુલકની આડ વર્ષ સ્થિતિ છે. ૫
અધામાં અંતર્મુહુર્તની અગ્રાધા છે.

ભાડીના કપાલ મનુષ્ય તિર્યંચ મતિ ૫ એ દ્વિચ જનિ છે
હારિક તથા તેનાં અંગોપાંગ તથા નૈઋત્ય કાર્મણ ૫ ક્રમે
તથા સંકલન વર્ણ, ગંધ, રસ, રસ, તિર્યંચ, મનુ
અનુપુર્વો, અનુરૂપ, ઉપધાન, પરાધાત, ઉચ્છવાસ માત્ર
ઉદ્ધાત, પ્રથસ્ત, અપ્રથસ્ત વિદ્યાયોઃ મતિ, યથાઃ કીર્તિ, ક્રો
ત્વસ આદિ ૨૦ પ્રાતિ નિર્માણ નીચગોત્ર દેવગતિ અનુ
મળીને ૨ તથા નરકગતિ અનુપુર્વો. ૨ વૈકિય શરીર
અંગોપાંગ એમ ૬૮ ઉત્તર પ્રકૃતિની સ્થિતિ ૩ સામયે
અને પરપોષમનો અસંખ્યેય ભાગ એવો છે. તેમાં ૫
મુહુર્તની અગ્રાધા છે. વૈકિય વદકની હજાર સાગરોપ
કે ભાગ લેવા. તેમાં પરપોષમનો અસંખ્યેય ભાગ ૫
છે. તેમાં અંતર્મુહુર્તની અગ્રાધા છે. આકારક શરીર તક
અંગોપાંગ તથા તીર્થંકર નામની સાગરોપમ કોટી કોટી સ્થિ
તિ છે. ભિન્ન અંતર્મુહુર્ત અગ્રાધા છે.

પ્રશ્ન—ઉત્કૃષ્ટ પશુ એટલીજ સ્થિતિ કહી ત્યારે અન્ય
સાથે તે શું કોઈ છે ?

ઉત્તર—ઉત્કૃષ્ટથી સંખ્યેય, શુભહીન નવન્ય છે.
કીર્તિ તથા ઉચ્ચ ગોત્ર એ જાનેની સ્થિતિ આડ મુહુર્ત છે.

અંતર્મુહુર્તની અબાધા છે. દેવ અને નારકિનું આયુષ્ય-
શક્યાર વધેલું છે. અને અંતર્મુહુર્તની અબાધા છે.
તેમંચ મનુષ્યના આયુષ્યની સ્થિતિ, કુદરતક ભવ અને અંત-
ર્મુહુર્તની અબાધા છે. બધેન, સંઘાત, એ બંનેની આધારિક
વેગેરે શરીરની સાથે રહેવાથી તેની અંદરજ ઉત્કૃષ્ટ અધન્ય
મેદ લાડવો સ્થિતિ બધે કહેા.

હવે અનુભવ બંધ કહે છે.

તેમાં શુભ, અશુભ, પ્રયોગ કર્મથી ઉત્પન્ન થએલ પ્રકૃતિ,
સ્થિતિ, અને પ્રદેશરૂપ, કર્મ પ્રકૃતિનું ત્રીજ મંદ અનુભવ-
પણે જે અનુભવાય (ભોગવાય) તે અનુભવ (રસ) છે. તે
રસ એક બે ત્રણ ચાર સ્થાન ભેદ વડે લાડવો.

તેમાં અશુભ પ્રકૃતિનું ક્રોધાત્મકી ( ) ના ઉકા-
નેશ: રસ જેવો તેમાં અડધો રહે. ત્રીજો ભાગ રહે. ચોથો
ભાગ રહે તે અનુક્રમે ત્રીજ અનુભવ લાડવો. (કડવા પદા-
ર્થના રસન ઉકાળતાં પાણી જેમ એકાદ રહે તેમ કડવાસ
વધારે થાય છે, તેમ અશુભ કર્મનું દગ જેમ વધારે ચીકણું
થાય તેમ વધારે દુઃખ ભોગવવું પડે છે.)

હવે મંદ અનુભવ કહે છે.

મંદ રસનો અનુભવ તે બર્ષ (પુલ) રસમાં એક
જે ત્રણ ચારગણું પાણી વધારે નખવાથી રસની મુગધી
એળી થઈ બધ છે, તે પ્રમાણે કર્મની પણ ચીકણાસ એળી
કેપ તો એકાદ દુઃખ ભોગવવું પડે છે.

શુભ પ્રકૃતિના રમ દુઃખ તથા ચેરડીના રમ જેવે -
જાળવે. તેમા પણ પૂર્વ આકૃષ્ટ યોજના કરવી, એટલે કે
તકો તથા ચેરડીના રમમા પાળીતું એક બિન્દુ વિગેરે હોય
વાઘી અથવા રસ વધારે નાખવાથી તેના ભેરોનું અરો
પણ જાળવું. અર્થાત્ આયુષ્યમા ચાર પ્રકૃતિઓ જવ તો
કિની છે (તે જવમા ગયા પછી કોગવાય છે. તથા
અનુપૂર્વાઓ ફેર વિષાકીની છે) તે ફેરોમાં જતાં ફેર
આવે છે

શરીર, સંસ્થાન, અજોપાન, સખાત, સંકલન, વ
ગંધ, રસ, સ્પર્શ, અગુરુસુ, ઉપમાન, પગાપાત, હો
આતપ, નિર્માણ, પ્રવેક, સાધારણ, સ્થિર, અસ્થિર,
તથા અશુભ રૂપવાળી છે, તે બધીએ પુરુગજ વિષાકીની
જાને જાકીની જ્ઞાન આવરણ વિગેરે જવ વિષાકીની
એમ અનુભવ બંધ કર્યા.

હવે પ્રદેશબંધ કહે છે

તે એક પ્રકાર વિગેરે બંધકની જાણમાથી થાય છે,
કોઈ એક પ્રકારે કર્મ બાધે, તે વખતે પ્રથમ કર્મ વ
સમયમાં મહત્ત્વ કરેલા પુરુગજો આતા વેરનીયના
વિશેષે કરીને પરિભ્રમે છે, પણ છ પ્રકારનું કર્મ બાંધ
આયુષ્ય તથા મોહનીયકર્મ છોડીને છ કર્મનો બંધ
તથા સાત પ્રકારે બાંધનારને આયુષ્ય છોડીને સાત

જણવો; તથા આઠ પ્રકારનાં કર્મ બાંધનારે। તે, આઠ પ્રકારે
જણવો; તેમાં પહેલા સમયમાં ગ્રહણ કરેલાં પુરુષો સમુ-
નવડે, બીજા વિગેરે સમયમાં અદ્ય બહુપ્રદેશપણે આ-
ર્મવડે સ્થાપે છે.

તેમાં આયુષ્યનાં ઘોડાં પુરુષો છે, તેથી વિશેષ અધિક-
ભ ગોત્રના પ્રત્યેકના છે, તે બન્ને (બરાબર) તુલ્ય છે,
તેથી વિશેષ અધિક જ્ઞાનદર્શન-આવરણના તથા અંતરાયના
રેકના છે, તેથી વિશેષ અધિક મોહનીયકર્મના છે.

પ્રશ્ન:—તેથી વિશેષ અધિક એમ નિર્દારણમાં પાંચમી
વિભક્તિ છે, તે પા. ૨-૬-૪૨ સૂત્ર પ્રમાણે કરાય છે,
એટલે એનો અર્થ એવો છે કે, વિભાગ તે વિભક્ત
તેમાં પાંચમી વિભક્તિ લેતાં; જેમાં અત્યંત વિભાગ હોય;
તેમાંજ થાય છે. જેમકે મથુરા નગરીના રહેવાસી પાટલી-
પુત્રના રહેવાસીથી વધારે રૂપવાળા છે, પણ અહીં કર્મ
પુરુષો:નું સદા એકપણું છે, તે પ્રમાણે અવસ્થાઓનુંજ બુદ્ધિ
પ્રમાણે બહુપ્રદેશ વિગેરેના ગુણવડે પ્રથક કરવાનું બતાવ્યું;
તેમાં છઠ્ઠી અથવા સાતમી વિભક્તિ વાપરવી ઠીક છે.
જેમકે ગાયોના અથવા ગાયેમાં આ કાળો ગાય વધારે
દુધવાળી છે.

ઉત્તર:—તમે બતાવેલો દોષ બરાબર નથી. જેમાં
અવધિ (મર્યાદા) અને અવધિવાળો સામાન્યવાચક શબ્દ

ચોખ્ખો, ત્યાં છટ્ટી સાતમી વિભક્તિ હોય છે, અને
 નિર્દોશ પા. ૨-૩-૪૧ આ સૂત્રવડે કરાય છે. તેમ-
 કાળી ગાય ગૌથી વધારે દુધવાળી છે. મનુષ્યમાં
 રહેવાથી વધારે પેચાદાર છે. તેમ કર્મવર્ગજ્ઞાન કાં
 મેદનીય કર્મમાં બહુ વધારે છે, પણ તેમાં વિશેષ
 ગુણ અવધિપણે લખ્યો ત્યાં પાંચમી વિભક્તિ
 તેમકે-ખંડ, મુંડ, યગલ, યાગસેવ, ધવલ ધા
 આ વ્યક્તિઓથી કાળી ગાય વધારે દુધવાળી
 બદીમાં તેવો વિભાગ પોતે કરવું નથી
 વિભાગ વિના છે. તેથી માયુર પાંડલીપુત્રકાદિ નિ
 વડે વિભક્તોનું સામાન્ય મનુષ્ય વિગેરે શબ્દ ઉચ્ચાર
 છટ્ટી મ્દનમી વિભક્તિ થાય છે પણ ત્યાં મનુ
 રહેવાની વિગેરેમાં કાંઈ પણ વિશેષ અવધિપણે લેવા
 કાર્યવશથી એક સ્થાનમાં પણ પાંચમી વિભક્તિ
 તેજ પ્રમાણે બદીમાં કર્મ વર્ગજ્ઞાન એકપણામાં તેના
 પણ અવધિપણે ઉપદાન ક્રમવાથી પાંચમી વિભક્તિ થો
 તેથી વિગેરે અધિક મેદનીયમા છે. આ પ્રમાણે પ્રદે
 કર્યા, તથા મનુગત કર્મ પણ કહ્યું

હવે ઈમાંપધિક કહે છે.

ઈં, ધનુને અર્થ મનિ અને પ્રજ્ઞા છે. અને
 ન પ્રવચ સાતવથી શીડિને ઈંથી શબ્દ થાય છે.

પય તે ઇંચો પય છે તેનો આશય થાય તે ઇંચોપધિક
તણવી પ્રશ્ન—ઇંચોનો પય કયો છે ! કે જેને આશયી
પધિત્રી થાય છે ?

ઉત્તર—આ વ્યુત્પત્તિ (ઉત્પન્ન થવાને) નિમિત્ત છે
કારણ કે તે ઉભા રહેનારને પણ થાય છે. પણ પ્રવૃત્તિ
નિમિત્ત તો સ્થિતિનો અભાવ છે, અને તે ઉપશાંત ક્ષીણમોહ
તથા સયોગી કેવળીને હોય છે, કારણ કે સયોગી કેવળીઓ
વેડેલા હોય તોપણ નિશ્ચયથી સુદમ ગાત્રના સંચારવાલા
હોય છે.

“કેવલી ણં ભંતે ! અસ્તિં સમયંસિ જેસુ આગા-
સપદેસેસુ હત્યં વા પાયંવા ઓગાહિત્તા ણં પહિસા-
હરેજ્ઞા, પદ્મ ણં ભંતે ! કેવલી તે સુ ચેવાગાસપદે-
સેસુ પહિસાહરિત્તણ ? ણો ક્કણંદે સમંદે. કહં ?,
કેવલિત્તણં ચલાહં સરીરોવગરણાહં ભવંતિ, ચ
લોવગરણત્તાણ કેવલી ણો સન્નાણતિ. તેસુ ચેવાગા
સપદેસેસુ હત્યં વા પાયં વા પહિસાહરિત્તણ”

પ્રશ્ન—હે ભગવંત ! જે સમયમાં કેવળજ્ઞાનીએ જે
આકાશ પ્રદેશોમાં હોય અથવા પગ પહેલાં મુકીને પાછો
તે જગ્યાએ લઇ શકે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ. તે સમય નથી.

પ્રશ્ન—શા માટે ?

ઉત્તર—કેવળજ્ઞાની ના પોતાના શરીરના ભાગો ચક્રમાં હોય છે, તેથી કરીને જે ભાગમાં પ્રથમ વાદ્ય પદ્ય મેં હોય ત્યાંથી પાછા લેતા સહેજમાજ વાકું ચર્ચા ભવ. જે થોડો દેર પડી જાય

આપ્રમાણે વધારે સૂક્ષ્મ શરીરના સચ્ચારરૂપ ચેત્ર નો જે કર્મ બંધાય તે ઇંધામાં ચમેત્ર હોવાથી ઇંધા પચિત્ર કે કારણ કે તેમાં ગતિનોજ હેતુ છે, અને તે જે સમયનો જે એટલે પહેલા સમયમાં બાધે અને બીજા સમયમાં ભેદ અને તે કર્મની અપેક્ષાએ ગ્રાંથ સમયમાં અકર્મતા થાય છે

પ્રશ્ન—કેવી રીતે ?

ઉત્તર—જે પ્રકૃતિથી સાત્તાવેદનીય છે, તે કયાય વિન છે, અને તેથી સ્થિતિને અભાવ છે, તેથી બંધાવવાની જ ખરી પડે છે, અનુભવથી અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થઈ દેવતા અતિશય સુખને ભોગવે, તે પ્રદેશથી સ્થુત્ર ઉપ ધોળા વિગેશ બહુ પ્રદેશવાલા છે. કહ્યું છે કે—

અસ્વં વાયર મંડયં ચત્ર ચ લુક્સ્વ ચ સુક્ષિલં વેપ
મંદં મહલ્લ તંતિય સાતાયહલ્લ ચ તં કમ્મ ॥૧॥

સ્થિતિથી અસ્વ છે, કારણ કે ત્યાં સ્થિતિને અભાવ છે, પરિજ્ઞામથી વાહર છે, અને અનુભવથી મૃદુ (કેમળ) અનુભવ છે, પ્રદેશથી બહુ છે, અને સ્પર્શથી લુપ્ત છે.

પ્રાણી શુદ્ધ (પોણું) છે લેપથી મંદ છે જેમકે કર-
રી ભૂકીની મુઠી ભરીને પાલીસ કરેલી ભીત ઉપર નાખતાં
જેમ અડપ (નહી જેવો) લેપ થાય, તેમ મહાવ્યયે કરેલું
તે એક સમયમાંજ બધું દૂર થઈ જાય છે, આતાવેદનીના
ઘણાપણાથી અનુત્તર વિમાનના દેવતાનું સુખનું ઘણાપણું
છે (સુખ ભોગવવા છતાં તેમને અડપમોહથી નવાં અશુભ
કર્મ બંધાતાં નથી) ધ્યાન પધિક કહ્યું.

હવે આધ્યા કર્મ કહે છે.

જે નિમિત્તને આશ્રયી પૂર્વે કહેલા આઠે પ્રકારના
કર્મ બધાય: તે આધ્યાકર્મ છે, અને તે શબ્દ, સ્પર્શ,
રસ, રૂપ, અને ગંધ વિગેરે છે. જેમકે શબ્દ વિગેરે
કામ શુભના વિષયનો રસીયો સુખની ઇચ્છાથી મોહમાં જેની
બુદ્ધિ હણાઈ ગઈ છે, એવો જીવ ખરીરીતે તે વિષયોમાં
સુખ નથી; છતાં તેમાં સુખનો ખોટો આશ્રય કરીને તેને
ભોગવે છે, તેથી કહ્યું છે:—

“દુઃસ્વાત્મકેષુ વિષયેષુ સુખાભિમાનઃ, સાંન્યા-
ત્મકેષુ નિયમાદિષુ દુઃસ્વ બુદ્ધિઃ । ઉત્કીર્ણચર્ણપદ-
પાદિક્ત રિયાન્યરૂપાં, સારૂપ્યમેતિ વિપરીત ગતિ
પ્રયોગાત્ ॥૧॥” (વસંત તિલકા)

દુઃખરૂપ-વિષયમાં સુખનું અભિમાન કરીને ખરું સુખ-

રૂપ નિયમ વિગેરેમાં જે મૂખ મંત્રમાં દુઃખરૂપ અને તે મંત્રમાં કૌંતરેલા અક્ષરપદનીચેથી માફક અન્યરૂપે જ તે રૂપવાળી વિષરિત ગતિના પ્રયોગથી તેને ખરાપણે કંઈ છે. એનો ભાવાર્થ આ છે કે, કમ નિમિત્તથી થયેલા જે દુર અથવા કઠોર શબ્દ વિગેરેના આધાકર્મ (એટલે કમ કરવાથી ચોકણા કમ બધાય છે.)

હવે તપકર્મ કહે છે.

તે આઠ પ્રકારના કર્મને બાપેલા સ્પર્શ થયેલા નિ (મજીગયલા) નિશ્ચિન (પક્ષા નોડાયલા) જેવા થયેલા કર્મને પણ નિર્જરા કરનાર એ તપ છે, તે અને અન્યંતર એમ બે બેદે બાર પ્રકાર છે તે તપકર્મ

હવે કૃતિકર્મ કહે છે.

તેજ આઠ કર્મને દુર કરનાર અર્ધત્ સિદ્ધ આ ઉપાધ્યાય સંભળી નમસ્કાર વિગેરે છે.

હવે ભાવકર્મ કહે છે.

અગાધાને ઉદ્ભવી પોતાના ઉદયમાં આવેલા; અથવા ઉદીરણા કરવા વડે ઉદયમાં લાવેલા જે પુદ્ગલો છે, તે પ્રદેશ તથા વિષાકવડે ભવ, ક્ષેત્ર, પુદ્ગલ, છવોમાં અત્ ભાવ કરાવે; તે ભાવકર્મ શબ્દના નામે ઓળખાય છે. પ્રમાણે નામ વિગેરે દસ પ્રકારના નિષેષાવડે કર્મની વ્યા

કહી; પણ અહીંયાં સમુદાન કર્મથી ગ્રહણ કરેલાં આઠ પ્રકારના કર્મવડે અધિકાર છે, તે નીચલી અડધી ગાથાવડે બતાવે છે.

મઠ્ઠવિદ્ધેણ ડ કમ્મેણ, એત્થ હોઈ અહીંગારો ॥૧૮૪॥

આઠ પ્રકારના કર્મવડે અહીં અધિકાર છે, અને એજ પ્રમાણે સૂત્ર અનુગમવડે સૂત્ર બદોબર ઉચ્ચારતાં નિરોપ નિર્ધુક્તિ અનુગમવડે દરેક પદમાં નામાદિ નિરોપા કરીને વ્યાખ્યાન કર્યું. હવે તે ઉત્તરકાળના સૂત્રનું વિવરણ કરે છે.

જે ગુણે સે મૂલઢાણે, જે મૂલઢાણે સે ગુણે । ઇતિ સે ગુણદો મહયા પરિયાવેણં પુણો પુણો રસે પમત્તે માયા મે, પિયા મે મજ્ઞા મે પુત્તા મે ધુઆ મે, પહુસામે સહિસપણસંગથસંયુઆ મે, યિવિત્તુવગરણપરિવટ્ટણ-ભોયણચ્છાયણં મે । ઇચ્છત્યં ગદ્દિણ લોણ અહો યા રાઓ ય પરિતપ્પમાણે કાલાકાલ સમુદાઈ, સંજો-ગઢી અદ્દાલોમી આલુંવે સહસાકારે, વેણિવિટ્ઠ-ચિત્તે, એત્થ સત્યે પુણો, પુણો અપ્પં ચ ચલ્લુ આયુયં રહ મેગેસિમાણવાણં તં જહા ॥૬૨॥ સુ.

પૂર્વના સૂત્ર સાથે તથા તે અગાઉના સૂત્રો સાથે ૬૨ માં સૂત્રનો સંગ્રહ બતાવેલો તે આ પ્રમાણે છે, તથા સૂત્રમાં કહ્યું હતું કે:—“ સેદ્ધુમુલ્લિ ” ઇત્યાદિ. તે મુનિ પરિણાત-કર્મી છે, જેને આ મૂળ શુભ વિગેરે મળેલા છે.

શુભ છે, તેજ મૂળ સ્થાન સંસારનું પ્રધાન કારણ છે. જ
 બધું પૂર્વ માફક હોય તે શુભ અને મૂળ સ્થાનનું નિર્ણય
 (દોરવવા મોઝ) તથા નિષામકભાવ ભરીવતાં તે
 તેના સ્વીકારેલા વિષય કથાય વિગેરેનાં બીજા અને મ
 રના ન્યાયવડે પરસ્પર કાર્યકાળભાવ સૂચવડેજ બહુ
 ઝેરલે સંસારનું મૂળ અથવા કર્મનું મૂળ અથવા કથા
 સ્થાન અથવા તે, શબ્દાદિ શુભ પશુ આજ છે, જ
 કથાય મૂળ શબ્દાદિનું જે સ્થાન છે, તે કર્મ સંસાર
 અને તે તે સ્વભાવની પ્રાપ્તિથી શુભ પશુ તેજ છે, જ
 શબ્દાદિક કથાય પરિણામ મૂળ જે સંસાર અથવા ક
 જે સ્થાન મોહનીયકર્મ છે, તે શબ્દાદિક કથાયથી
 ભામવાળો આત્મા છે, તેના શુભની પ્રાપ્તિથી શુભ પશુ
 છે, અથવા સંસારકથાય મૂળ જે આત્મા, તેનું સ્થાન
 મોનો અભિલાષ તે પશુ શબ્દાદિ વિષયપ્રાપ્તિ શુભ
 છે, અને અહીંયાં વિષયના હોવાથી વિષયના પશુ
 પથી, અને સુચન માત્ર કરવાથી સૂચનપશુ એમ
 કે, જે હવ શુભમાં, અથવા શુભોમાં વર્તે છે, તે
 સ્થાનમાં અથવા મૂળ સ્થાનોમાં વર્તે છે, અને જે
 સ્થાન વિગેરેમાં વર્તે છે, તેજ શુભોમાં વર્તે છે.

જે હવ પૂર્વે વર્ણવેલા શબ્દાદિક શુભોમાં વર્તે
 સંસાર મૂળ કથાય આદિ સ્થાન વિગેરેમાં વર્તે
 તેજ બીજા સૂચની અપેક્ષાવડે વ્યત્યય (

૫૫થી પૂર્વ માફક ચોજવું: કારણકે, સૂત્રનું અનંતગમ
પર્યાયપણું છે.

વળી આ પણુ જોવું. જે ગુણ તેજ મૂળ સ્થાન છે,
જે તે મૂળ તેજ ગુણ, અને સ્થાન પણ તેજ છે, અને
સ્થાન તેજ ગુણ, અને મૂળ પણ તેજ છે.

આ પ્રમાણે બીજા વિકલ્પોમાં પણ ચે.જવું અને વિષયન
દેશ (બતાવવા) માં વિષયી પણ બતાવી દીધો છે. જે
કુમાં વર્તે છે. તેજ મૂળસ્થાનમાં વર્તે છે. તે પ્રમાણે બધે
જવું. અહીંમાં સર્વજનું કહેવું હોવાથી સૂત્રનું અનંત
પર્યાયપણું જાણવું તે આ પ્રમાણે છે.

અહીંમાં કથાય વિગેરે મૂળ બતાવ્યું. અને કોષ વિગેરે
૨ કથાયે છે. વક્ત્રી અનંતાનું બંધી વિગેરે ચાર ભેદ
પ છે. અને અનંતાનું બંધીનાં અસંખ્યેય લોકાકાશ
દેશ પ્રમાણ બંધના અધ્યવસાયનાં સ્થાન જાણવાં તથા તે
નાં પર્યાયો પણ અનંતા છે. તેથી પ્રત્યેકને સ્થાન ગુણના
રૂપણવડે સૂત્રનું અનંત અર્થપણું થાય છે. છદ્મસ્ય (કિવળ
અનવિનાશ) જીવોને બધા આયુષ્યમાં પણ તે જોગવી ન
કાય તેથી અનંત પણાને લીધે સમજાવવાને પદ્ધ અશક્ય
છે. પણ જોમ અહીં આ દિશાવડે યોગમાં દિગ્દર્શન રૂપે
જાણવું છે. અને કુશાગ્ર (તિક્ષ્ણ) બુધ્ધિ વાલાએ ગુણ
જાણનાં પરસ્પર કથાં કારણ સાર વિગેરેની સંયોજના કરવી.
તેથી આ પ્રમાણે જે ગુણ તેજ મૂળસ્થાન, અને જે

તેમકે "જસમુખ" નામનો પ્રતિવાસુદેવ
જમાઈ કંસના મરણથી પોતાના ભરકરના અહંકારથી
અરનાર "વાસુદેવ" (૧૫૫) ના ઉપર કોપ કરીને તેણે
જઈને લગાઈ કરતાં મેળા સાથે નશ પાડ્યો.

કોઈ તો મારી પુત્ર વંશુ લવલી નથી, તેથી જ
વિગેરેમાં વતે છે કોઈ મિત્ર માટે, કોઈ સગા. (૩
દિક્ષા કે સાળા) માટે કહેય કરે છે. કે જે મારા વંશ
પરિવારમાં આવેલા છે. અથવા પૂર્વે મારા માતા પિતા
ઉપકારી હતા અને પાછળથી સાજા વિગેરે ઉપકારી
તે અત્યારે દુઃખી છે. એમ પ્રાણીઓ કોઈના કંઈપણ વિનિ
ચોક કહે છે. અથવા જુદા જુદા યોગાય માન અથવા
હાથી યોગાય રથ, અસન, પલંગ વિગેરે જે ઉપકારો
તેનાથી જમણા, તમણા વિગેરે વધારે રાખીને બાંહે
તથા લોજન (લાડુ વિગેરે) આચ્છાદન (પટ્ટ સુગમ વિ
વસ્ત્ર મને મળ્યો, અથવા મારા નાશ થયાં એમ રાગદોષ કરે
આ પ્રમાણે પ્રાણીઓ ચેતન વસ્તુમાં મૂંઝવે બનીને પૂર્વે
અત્યારે પિતાવિગેરેના રાગથી આખી લ'દગી સૂપી પ્ર
રહે છે એટલે જે મારાં છે. અથવા હું આ પરિવ
રણકે છું, પોષણ કરનારો છું એમ મમતા કરીને કે
મન વાલો થાય છે.

"પુત્રા મે, આતા મે, રાજના મે, ગૃહકલત્રવર્ગો

તિ કૃતમેમેશ્વરં, પશુમિવ મૃત્યુર્જનં હરતિ ॥૧॥

મારા પુત્રો મારા ભાઈઓ, મારાં સગાં, મારાં ઘર, તથા શ્રી સમુદાય છે. આપું પશુની માફક મે. મે 'બ્રાહ્મના' માણસને મૃત્યુ કરી લાય છે.

વ્રક્તલઘ્વપરિગ્રહમમત્વદોષૈર્નરો વ્રજતિ નાશમ્ ।

હ્રમિક્ત્વ ઇવ કોશકારઃ પરિગ્રહઃ ક્ષવનાપ્રોતિ ॥૨॥

પુત્ર, સ્ત્રીનું પરણવું તેથી તથા ઉપર અમતા રાખવી જે દોષોથી માણસ નાશ પામે છે. જેમકે કોથેટાનો બનાવ માર કૃમિ (રેશમ નો) કીટા કોથેટાના દુઃખથી મરણ પામે છે તેમ સંસારી મનુષ્ય સ્ત્રીપુત્રની ચિન્તામાં શીળી શીળીને મરે છે. આજ સૂત્ર અર્થને મળવું નિર્યુક્તિ કાર બેગાથા વડે કહે છે. સંસારં છેત્તુમણો કમ્મં, ઉમ્મૂલ્લણ તદદટ્ટણ ।

ઉમ્મૂલિજ્ઞ કસાયા, તમ્હા ઉ ચહજ્જ સયણાઈ ॥૧૮૫॥

નરક વિગેરે ચાર ગતિરૂપ સંસાર, અથવા માતા, પિતા, સ્ત્રી વિગેરે ઉપર પ્રેમ છે. તે સંસાર છે તેને જડમૂળથી છેદવાની ઇચ્છા વાલો કર્મને મૂળથી ઉખેડી નાખે તેટલા માટે 'કમોનું' મૂળ કપાયો છે, તેને દૂર કરે.

માયા મંતિ પિયા મે, અગિણી આયા યપુત્તદારા મે ।

અત્થામિ ચેવ ગિહ્ધા, જમ્મણમરણાણિ પાવંતિ ॥૧૮૬॥

અને તે દૂર કરવા માટે પૂર્વે જતાવ્યા પ્રમાણે માતા પિતા

જેમ મૃત્યુને આવના અકાળ નડે નથી તેમ જ
અનુધાન કરતાં પણ અકાળ નડે નથી, ત્યારે ઇ
કાળ અકાળનો સમુદાયો થાય છે. એ માટે કહે છે. -
માટે અર્થોત્ત જેને પ્રયોજન છે, તે તેને માટે કહે છે. -
ધાન્ય. સોનું જે પત્રવાણાં હાસ લામી અને ચાર પર
પોટા વિગેરે તથા રજ્ય આં વિગેરેનો મંસારત્ત
અમુક કારણે સંયોગ થાય છે તેને માટે અથવા તે કાર
વિષય તેનો મંયોગ અથવા માન્ય પિત્ત વિગેરેનો કહે
વડે તેને માટે સંસારી છવે કાળમા અથવા અકાળમાં
સ્તારા થાય છે.

કાંઈ અર્થ એટલે રત્નરુપિ વિગેરે અથવા કાંઈ અ
લોભને લીધે સ્વાર્થી બની કાળ અકાળ જોયા વિના મં
રોક માફક કરવા મડે છે. તે અમલુ ચોકનું કાંટાંત કહે
રોકે અતિશય ધન છતાં પુવાવસ્થામાં (મુખ બેગવતું) જો
જળ રથગને માગે લુલ્લ લુલ્લ દેશમાં માંડ બનીને વહે
ગાડાં ઉંટની મકલી વિગેરેના ભારથી ભરેલાં મોકલીને
મેળબ્યા છતાં સંતોષ ન પકડયો) પછી જર એમાંમાં
રાત્રી સુધી મૂચળ પ્રમાણુ જળ ધારા પડતે વરસાદથી
પ્રાણી એક જગ્યાએ સ્થિર થયા પણ આ રોક સંતોષ
પકડતાં પોતાના શહેરની નજીકમાં રહેલી મકા
પુરમાં તણાઈ આવેલા લોકમાં લેવાની ઇચ્છા વાલો

ઉપભોગ ધર્મ નકરતાં બધા શુભ પરિણામને છોડીને ફક્ત
ધન મેળવવામાં જ તૈયાર થયો તેજ ક્યું છે.

“કલ્યાણઙ્ગ મ્વણઙ્ગ નિહણઙ્ગ રત્તિ, જ સુઅનિ દિવાવિ
ય સમંકો ।

‘લિપદ્, ઝગદ્, નચયં, લંછિયપહિલંછિય કુણદ્ ॥૧॥

ધન હોબી ઉચેધો ખોદે છે. તથા ખાણ ખોદે છે તથા
છવેની વિંસા કરે છે. રાત્રીમાં સૂતો નથી દિવસે પણ ચિન્તા
વાલો હોય છે. કર્મથી દેખાય છે વિચાર કરતો પડી રહે છે
તથા હમેશાં લાંચિત તથા પ્રતિ લાંચિત (લક્ષ્મણપદ ૬૮૫
પણ કરે છે.

મુંજલુ ન તાવ ગિહો, જેમેડં નવિય અડજ મઝીહં ।
નવિ ય વસીહામિ ઘરે, કાચવગમિણ વહું અઝ્ઞં ।૨।”

કે.ઉ કહે ખા તો પણ પેતાનો વેપાર પૂરો ન થાય ત્યાં
સુખાં તેને ખવાડું મુજગું નથી તેથી કહે કે હું સ્થાન નહીં
કરું તેમ ઘરમાં રહીશ નહીં અન્યારે મારે બહુ દામ છે.
(જ્યાંન હોબીનો કંઈ પણ સુખ છે તે ધને બોગવતો નથી
તેમ જાન પણ અપતો નથી).

જો હોબીના અગુભ વેપારો બહારે છે.

મુંજ સુખમાં અગુપે રખા છે. તેનો અર્થ આ છે. તે
હોબીના અગુપે અત- કરણ વાલો બધા કર્મથી અતર્કિત.

તે કાનના પરિજ્ઞાનમાં બુદ્ધાપાન પ્રભાવથી જે
ચક્રિત કરી (બહેરાશ) થાય તેથી તે પ્રાણી બુદ્ધાપાન,
તેવાજ રોગના ઉદયના વખતમાં મુકભાવપણાને
જેથી કરવા યોગ્ય ન કરવા યોગ્ય, વિવેક નથી
પણ. ઇન્દ્રિયોની શક્તિ કમ થતાં આવે છે. અને તેથી
પ્રાપ્ત કરવું; અને અહિંત હોવું; તેનો વિવેક નાશ
છે. જેમ કાન સંબંધી કહ્યું; તેજ પ્રમાણે આંખનું
બુદ્ધાપાન કે, રોગમાં વિજ્ઞાન નાશ પામે છે.

પ્રશ્ન:—આત્મા સાથે જેમ કાનનો સંબંધ છે, તે
આંખ સાથે પણ સંબંધ છે, ત્યારે આંખની
કાનથી કેમ દેખાતું નથી ?

ઉત્તર:—તેમ થવું અશક્ય છે, કારણકે, તેના વિગત
તેનો ઉપલબ્ધ (પ્રાપ્ત) અર્થની સ્મૃતિનો ભાવ થાય
અને એવું દેખાય પણ છે કે, ઇન્દ્રિયના ઉપધાત (નયન)
પણ તેનો ઉપલબ્ધ અર્થનું સ્મરણ થાય છે. જે
ધાતું થયે. તેમાં બેઠેલો પુરુષ પાંચ બારીઓથી દેખાવકે
કંઈ પદાર્થ હોય; તે બારીમાંથી કોઈપણ બારી સંગત
નથાય; તે માદ આવે છે, તેવીજ રીતે મેં કાનવડે, સાં
અથવા આંખવડે ખીમો (ખીમાશયી) પદાર્થ જોયો; અને
આ કાન, જાણ્યો અથવા આંખથી સ્પૃષ્ટ (પ્રુક્તો) અને
પદાર્થ જોયો, તે ઇન્દ્રિયોની કરણપણાની અવગતિ (જે
છે, તેથી આત્મા સાથે દરેક ઇન્દ્રિયોનો સંબંધ છે.

(૯૭)

વારીની યંત્ર-એ, એમ છે તો; બીજી પણ ઇન્દ્રિયો
 કેમ ન લીધી? (બીજી કઈ ઇન્દ્રિયો છે? એવું પૂછા તો
 જનાવીએ છીએ) લેવી કે જામ હાય પણ ટટી અને
 બની ઇન્દ્રિયો તથા મન એ કેમ ન લીધી? જેમકે
 જોતવાથી તે પશુ દેહમાં ઇન્દ્રિય છે. તથા લેવા મુકવા
 હાય ઇન્દ્રિય છે. ચાલવામાં પણ ઇન્દ્રિય છે. તથા મંજ
 માં ટટીની ઇન્દ્રિય છે. અને સંસારી આનંદ જોગવા-
 મુદ્ધ ઇન્દ્રિય છે. તથા વિચાર કરવામાં મન ઇન્દ્રિય છે.
 ઇન્દ્રિયો પણ આત્માને ઉપકાર કરે છે. તેથી તેમાં
 કરણ પણ પડે છે. અને કરણપણથી ઇન્દ્રિય પણ
 તેથી બધી મહત્તિ અગ્રીઆર ઇન્દ્રિયો ધાય છતાં તેમાં
 ઇન્દ્રિયો કેમ જતાવો છો ?

તેનાચાચને ઉત્તર-એમાં કંઈ દેખ નથી કરણકે
 આત્માના વિજ્ઞાનની ઉત્પત્તિમાં જે વિશેષ ઉપકારક
 છે. તેજ કરણ (જેના વડે કાર્ય થાય તે) પણ
 થી પાંચજ ઇન્દ્રિયો છે. અને જાલ હાય પણ વિગેરે
 માં સાચે સાધારણ રીતે એક પત્રે હોવાથી કરણ પણ
 બની નથી અને કંઈ પણ ક્રિયાના ઉપકાર પણથી
 કરણ પણ માગીએ તે તે પ્રમાણે “જુ” (પાંપણ)
 વા ઉદર (પેટ) વિગેરે પણ કહેનિયે ચવાનો સંભવ
 વધી તેનામાં પણ કરણ પણ ધાય, પણ ઇન્દ્રિયોના

તું જોનો નથી કે આ અતિદુર્લભ સંગ્રહ સદુર્લભ
જાણે યજ્ઞેલા મનુષ્યને આગીઆના કીડાના પ્રકાશના જે
અથવા વિજ્ઞાનીના અમરના જેવું મહત્તરી મુખ છે.

વળી આશ્ચર્ય કહે છે કે. આ માટે પ્રમાદ ન મળે!
સાંભળો. તારી વય (ઉંમર) દિવસે દિવસે બધી જાય
છે. જુવાની ચાલી જાય છે ! (મૂળ સૂત્રમાં વય જ
જુવાની એક છે. જુવાનીમાં મોદ યાય માટે તે જુ
બતાવેલું છે.) જુવાનીમાં ધર્મ. અર્થ અને કામ ત્રણ
સધાય છે. માટે, મોદમાં ન પડતાં. તેમાં ધર્મ સાધી લે
શકે કહે છે કે હે શિષ્ય ! તે જુવાની જાડીથી જાય
કહ્યું છે કે.

"નદ્યેગસમે ચવલં, ચર્જીવિયં જોઘ્વણં ચ કુસુમ
સોપલં ચર્જં અગિષ્ઠ તિષ્ઠિતિ તુરમાણ મોઝાઈ ॥

નદીના પૂર સમાન તારું દલિત ચપળ છે. અને
વાની ફુલની સમાન. (જલ્દી ફરમાય તેની.) છે સંસાર
મુખ અનિત્ય છે અને તે દલિત જુવાની અને મુખ
ત્રણે શીઘ્ર લોભવવાનાં છે. (જલ્દી વિતી જનારાં છે.)

આ પ્રમાણે માનીને સાધુએ વિચારવું કે. વિહાર કરવો
તે વધારે સાઈ છે. (જે સાધુએ ચાલવાથી કંટાળી જો
જગ્યાએ પડી રહેતા હોય તેમણે ઉપરનું રહસ્ય વિચારવું
જેવું છે.)

પણ જે સંસારના મુખ વાંચકો છે, તેઓ અસંયમ
 હવિત ને મુખકારી માને છે. તેમની શું દશા થાય છે.
 તે સૂત્રકાર કહે છે.)

જીવિણ, રૂઢ જે પમત્તા, મે હંના છેત્તા મેત્તા
 ટુંપિત્તા, ઘિનુંપિત્તા ઉચ્ચવિત્તા ઉત્તા સદ્ગત્તા, અકલં
 તરિસ્તામે, તિ મણ્ણમાણે, જેહિંવા સાદિં સંવ-
 મદ, તે વા ણં, ણગવા નિગવા તં પુઠ્ઠિવ પોસંતિ,
 તો વા તે નિપગે પચ્છા પોસિજ્ઞા, નાલં તે તવ
 તાણાણ 'વા' સરણાણ 'વા' તુમંપિ તોસિં, નાલં
 તાણાણ વા સરણાણ વા (મુ. ૬૬)

જેઓ પોતાની વય વીતે છે, તેને જાણતા નથી તેઓ
 વિષય કપાયમાં પ્રમાદી થાય છે. તેઓ રાત દિવસ કલેશ
 પામતા કાળ અકાળમાં ઉદ્યમ કરી જીવોને દુઃખ આપનારી
 ક્રિયા (આરંભો.) કરે છે. સંસારી શુદ્ધમાં રહીને વિષયના
 અભિલાષમાં પ્રમાદી બની સ્થાવર અને ત્રસ જીવોના ધાતક
 બને છે. (બહુ વચનને બદલે. એક વચન મૂળ સૂત્રમાં છે.
 તે જાતિની અપેક્ષાએ જાણવું) તથા કાન નાક વિગેરેને
 એદનારા પણ છે. તથા માથું આંખ પેટ વિગેરેને ભેદનારા
 પણ. અને કપડાની ગાંઠ વિગેરેને છોડીને ચોરનારા
 પણ છે. ગામની છુટ કરનારા પણ છે. તથા વિષ તથા

થતા તેને ત્યજું છે (સ્વયંગીના જ પ્રમાણે)
 અથવા મનાને ધણે કંઠાનો આપેને તે મના તેની જે
 તેની ઉપેક્ષા કરે એટલે ત્યાં સમા નહીં. અથવા
 તેપણ તે રંગાથી જ્યાંવયા કે શરણું આપવા સમર્થ
 ત્યારે રંગીએ મું કરવું ! તે શુદ્ધ કરે છે કે સમજાવી
 કરવું.

જાણિજુ કુલ્યમં વસેવં સાય (મુ- ૬૮)

આ પ્રમાણે બુદ્ધિમાને દરેક પ્રાણીનું દુઃખ કે કુલ્ય
 પુન્ય પાપથી આવેલું છે. તે વિચારવું એટલે તાર વિ
 દુઃખ આવતાં પોતાના કરેલાં કર્મનું ફળ અવશ્ય છે.
 પડશે. માટે હાથ પીટ ન કરવી કહ્યું છે કે.

“સહ કલેવર” દુઃસ્વપ્નચિન્તન, સ્વપ્નશાન્તિ
 સ્વપ્ન દુર્લભ

રહુતરં ચ સદિપ્યસિ જીવહે ! પરવશો ન વ
 મુળોઽસ્તિ તે મ

કે શરીર. તું બીજે વિચાર કયા વિના દુઃખને સ
 કરણકે હાથ તને સ્વપ્નશાન્તિ મળી છે. તે દુર્લભ
 નેતું સાધ્ય કરીશ તો પરમવશો થઈશ. દુઃખ
 પડશે ત્યાં પરવશ નથી. તને ત્યાં વિશેષ લાભ નથી
 બેથી જ્યાં મુખો કાન વિગેરેની શક્તિ નહીં

તારા સગા તને ખુદો ઘતાં ન નિંદે અને દયા લારીને તારું
પેઢણ કરવાનો વખત ન આવે તથા ક્ષયરોગી ઘતાં ઘરમાંથી
ન કાઢે ત્યાં મુખી તું તારો આત્માર્થ (પરલોકનું કિત)
સાધીલે તે બતાવે છે.

अणभिहंनं च म्वलु वयं संपेहाण (મ્. ૬૦)

(મૂળ સૂત્રમાં ,, ચ ,, વિશેષ પછા માટે છે. ખજી શબ્દનો
અર્થ પુનઃ-થાય છે.) આ પ્રમાણે પોતાની ઉમર જતી
લેખન સંસારી હવ ઘેલે બને છે. એવું પૂર્વે કહેલું છે.
માટે તેપશ્ચાત્ તાપ ન કરવો પડે તેથી જીવનવસ્થામાં
બુધ્ધિથી વિચારીને આત્મ કિત કરે.

મક્ષ-શું જીવાનીમાં જ આત્મકિત કરવું ? કે બીજી
વખતમાં પણ કરવું !

ઉત્તર-બીજાએ પણ આત્મકિત જ્યારે સમજાયો હોય
ત્યારે કરી લેવું. અર્થાત્ બોધ મહે. ત્યારે ધર્મ સાધી લેવો
તે બતાવે છે.

राणं जानाहि पंडित (મ્. ૭૦)

હજી તે ધર્મ કરવાનો સમય છે. તે આર્યદેવ ઉત્તમ
કુળ વિગેરે છે. અને નિંદાયોગ્ય, પોષણ કરવા યોગ્ય તથા
વત્તવાના હોયથી દુષ્ટ છે. તેવા જરા (ખુદાપો) બાગક
પણ અપવા રોગ છે. તે ન હોય ત્યારે ગુરુ કહે છે. હે પંડિ

અનર્થ સમજવાં અથવા આત્માને માટે નો પ્રયોજન આત્માર્થ છે. અને તે ચારિત્રનું અનુધાન બનવું. “આપત” તે અપર્યાવસાન (અનંતપણા) થી મેકર તે મોક્ષ અર્થ છે. તેને સાધી લે. અથવા આપત મિ, તેજ નેનું પ્રયોજન ૩ એવા પૂર્વે કહેલા મુખ્ય જ્ઞાન ચારિત્ર ૩ તેમાં નિવાસ કર એટલે શાશ્વત જ્ઞાન અનુધાન વડે તું આરાધ, અને પછી પણ વચન વીની તે વિચારીને અવસર મેળવીને કાન વિમેરેનું જ્ઞાન થતું બાજીને આત્માર્થને આત્મામાં ધારણ કરજે.

અથવા તે આત્માર્થવડે એટલે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર આત્માર્થવડે આત્માને રંજીત કરજે. (તેમાં અનંત આત્મા અથવા આપતાર્થ નો મોક્ષ છે. તેને ફરીથી સંસારમાં આવવું પડે તે માટે શાશ્વત કહેલી વિધિની અનુકૂળ કરીને આત્માવડે (મેકરને) પામજે.

આ પ્રમાણે સુધમોક્ષનાં જીવસ્વામીને કહે છે. મેં વર્ધમાનસ્વામી પામે અર્થથી નો સાજાનું. તે હું તને રચવા વડે કહુ છું. આ પ્રમાણે બીજા અભ્યયનને પડે ઉદ્દેશ સમજત સમા.

બીજો ઉદ્દેશ

પહેલા ઉદ્દેશને બીજા ઉદ્દેશ સાથે આ પ્રમાણે સં છે કે વિવેક-કાવ તથા માત્ર-પિત્ર વિમેરેનો પ્રેમ વિ

તી જે બંધન તે હોક છે. તેનો વિજય કરવાથી અર્થાત્
 તે દેવને ઊંડી સમજાવ ધારણ કરવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ
 થાય અને તેનો હેતુ ચારિત્ર છે. જેમ સંપૂર્ણ જાવને અનુભવે છે,
 તેના રૂપવાજો આ અધ્યયનનો અર્થ અધિકાર પૂર્વે કહ્યો
 છે તેમાં માતાપિતા વિગેરે હોકનો વિજય કરવાથી
 તે અને છુટાપાની અશક્તિથી જ્યાંસુધી અશક્ત ન થાય;
 તે પહેલાં આત્માર્થ તે સંયમને આરાધવો; એ પહેલાં
 ઉદ્દેશમાં કહ્યું: અને આ બીજા ઉદ્દેશમાં પણ તે સંયમને
 જાતાં કદાચ તે જીવને મોહનીયકર્મનો ઉદય થવાથી અરતિ
 થાય; અથવા અજ્ઞાનકર્મ વિગેરે, તથા હોભના ઉદ-યથી
 પૂર્વકર્મના દેવળી સંયમમાં સ્થિરતા ન રહે; તો ઉત્તમ
 માધુર્યે તે અરતિ વિગેરેને દૂર કરી જેમ, સંયમમાં દૃઢતા થાય
 તેમ કરવું. તે આ બીજા ઉદ્દેશમાં બતાવ્યું છે. અથવા
 તે પ્રકારનાં કર્મ જેમ દૂર થાય; તે આ અધ્યયનના અર્થ-
 વિકારમાં કહ્યું છે, તે કેવી રીતે કર્મસય થાય તે બતાવે છે.
 તેમજ આજે સે મેઢાવી. રણસિ સુકો (મૃં ॥૭૨॥
 તે પૂર્વસૂત્ર સાથે જોતાં અંબંધ કહેવો જોઈએ તે બતાવે
 છે. ૭૧ માં સૂત્રમાં કહ્યું :—આત્માર્થ તે સંયમ છે.
 તેને સારી રીતે જોતાં તે સંયમમાં કદાચિત અરતિ થાય;
 તેથી ઉપદેશ આપે છે, અરતિ ન કરવી; તે આ ૭૨
 માં સૂત્રમાં બતાવ્યું છે.

અન્નાણકમ્મલોભા, ફળહિં અજ્ઞત્ય દોસેહિં.

(પહેલા ઉદેશમાં નિર્ચુઝિની ગાથા ઘણી છે, આ ઉદેશમાં આ એક જ છે, તેથી મંદજુદિવાળા આરેકા (શંકા) થાય છે, આ એક પણ પહેલો હશે; તે શંકા દૂર કરવા બીજા ઉદેશો એવું ગાથામાં પડ્યું છે.) બીજા ઉદેશમાં બતાવ્યું છે, કેાણ કેાણી સાધુને ૧૭ પ્રકારના સંયમમાં મોહનીયના ઉદયથી જાણ; અને તેથી સંયમમાં લીલાપણું થાય; અને તેથી ઉદય મનમાં રહેલા જે દોષો છે, તેનાથી થાય છે, તે અજ્ઞાન, લોભ, વિગેરે છે.

ઘટશે આદિ શબ્દથી ધમ્મ મહત્ત કામ વિગેરે લેવા તે અજ્ઞાન લોભ કામ વિગેરેથી સાધુને અરતિ છે. તે બતાવ્યું શંકા-અરતિવાણા જુગ્ધિવાનને આ આ સૂત્રવટે ઉપદેશ અપાય છે કે સંયમમાં અરતિથી જુગ્ધિવાન સાધુએ અરતિદૂર કરવી પરંતુ સંસારનો જ ભાગ્યેજો આવું કહેવાથી તે અરતિવાલો થાય નહીં અરતિવાલો થાય તો સંસારનું સ્વરૂપ ભાગ્યેજો પિંડ રહેવાય આ એને પરસ્પર વિરોધ લેવાથી જેમ એક ના છ'વા અને તડકો ન રહે તે અહીં તે જુગ્ધિમાન ન અથવા અરતિવાલો ન કહેવો. હજું ■ છે.

તદ્ઘાનમંદનમયનિ પરિમન્નુદિતેનિ

સ્તઃ કૃતોગસ્તિ શક્તિર્દિનકરકિરણાગ્રતઃ સ્યા-
તુમ્ ! ॥૧॥ "

એક દિવસથી રાત્રીનું (સંસ્કારપ્રેમ) દેખતો થયો છે.
તેમ ન કહેવું શરૂ કર્યું જ્યાં સુધી કિરણો પ્રગટીત
થો હોય ત્યાં જાણવાને રહેવાની શક્તિ ક્યાંથી હોય ?
જે છે.

જે જાણતી હવે એકથી વિષયોમાં વિશ્લેષ કરે તે વિષય
નથી નિશ્ચય (નથી) સમજેલ વિગેરે સર્વ ભેદો જે
વિષય શરૂ છે, તેમાં સતિકરે જાને સંયમમાં જાયતિ

મહાનાન્ધા, શ્વહલદનિનાપાણવિભ્રેપિતાત્મે-
નાને સત્તિ દયણિ વિનશ, ભોગનુદ્ગર્જને વાઃ વિ-
ગથિતં ભવાનિ હિ મહન્નોજનમાર્ગેકતાનં, નાત્પસ્ક-
યે. વિદ્યપિનિ કપ ત્વંતનિત્તિ ગજેન્દ્રઃ ॥૧॥ "

જાણતી જાણતી થયેલા, સુંદર સ્ત્રીઓના અપંગથી
અપંગ થયેલા અનેકો અનેકો પ્રેમ શરૂ કરે છે. અપંગ
સત્ત્વના સિત્તારને મેળવવા માટે છે. પણ એનો વિદ્યવન
છે, તેનાં સિત્ત મેળવે મેળવે મર્મમાં સ્થિતિન વાળું છે.
પરંતુ એક દુઃખી જાતના વચનના અંગની સાથે
એકાદ સરિત વહેતો નથી.

સંસારી જીવ સર્ગને પુષ્ટ કરવા મિત્રને પુષ્ટ કરશે.
 એટલે તે શક્તિ વાણાં હશે તો હું તેમની પ્રવૃત્તિ
 દામાંથી બચીશ તથા પ્રેત્ય બળ વધારવા ભરત. (પ્રવૃત્તિ)
 વિગેરેને તે હજે છે, તથા દેવભગ્ન વધારવા (પ્રવૃત્તિ)
 સંધવા, સંધાવાની ક્રિયા (નેવેશ કરે છે.) અથવા રાજ્ય
 વધારવા રાજ્યનું ઇચ્છિત કરે છે, અથવા અતિથિનું
 વધારવા ચાહે છે, તે અતિથિ નિઃસ્પૃહ હોય છે. કહ્યું છે કે

“તિથિર્પૌત્રસવાઃ સર્વે, સ્વક્તા યેન-મદ્દાસ્મિન્
 અતિથિસ્ તં વિજાનીયાચ્છેપમભ્યાગતં વિદુઃ”

જે મહાત્માએ તિથિના, તથા પૂર્વના-જાણી
 સર્વે તજ્યા છે, તેને અતિથિ કહેવો; અને જો
 અભ્યાગત કહેવો; તેનો સાર આ છે. તેના માટે પૂર્વ
 જ્ઞાને દુઃખ ન આપવું; એમ પ્રમાણે કૃપણ-મમલ
 રને માટે. પણ બાળપણે જે સંસારીજીવ જીવ્યોને
 કે, પોતાના આલોકના મુખે, તેના મારે જીવી જીવી
 હિંસકદૃષ્ટ્યે કરી; એટલે પિંડશન વિગેરે આપી જાય
 એવોને દુઃખ આપે છે, તેઓને અરપણાંને. ખંડે ખંડે
 દુઃખ મળવું બાળીને ઉત્તમ પુરુષે તે પાપ ન કરવું એક
 છતાં, અજ્ઞાનથી, અથવા મોહથી હણાયેલા બધી
 પાપ કરે છે, અથવા કુચુરના જોટા ઉપદેશથી પાપોર્થ
 પણ, ધર્મ માની દુષ્ટ દૃષ્ટ્ય કરે છે, અથવા કાંઈ
 આચારી - પાપ કરે છે, તે બતાવે છે. અતિથિ

અનિચ્છાનું કાન કાનથી રાજ્ય છે, સર્વો ને અનિચ્છા
 રાજ્યનું, અનિચ્છાનું રાજ્ય છે, અનિચ્છા અનિચ્છા
 એ રાજ્ય રાજ્ય ( ) લખાય, (અનિચ્છા) વિદેશ
 છે છે, અને તેમાં કાન રાજ્ય છે, તમા અનિચ્છા રાજ્ય ૧૪-
 થી પછી વિદેશનું માન રાખીને જાણીને જાણે છે, તે
 ને વિદેશ પાસે આવે છે. (આ રીતેજ હુજરાત વિદેશ
 તમા નથી; પણ અનિચ્છા રાજ્ય વિદેશમાં છે.)

તે આ પ્રમાણે જુદા જુદા ઉપાયોવડે અજ્ઞાનથી હજાર
 જે જુદાવડા પાપથી જુદાવાના બહાને દંડ મેળવવારૂપ
 તે દિવસે પ્રાણીનેને જુદા આપનારી દંડ છે. અજ્ઞાન
 મેં રાજ્ય કરીશી સંજ્ઞાના અવમાં જોડાયવા તમા પણ
 જુદાવડે અનિચ્છા પાપ દંડ છે, અનિચ્છા પાપથી જુદા-
 થી જાણીને અજ્ઞાનદશાથી તમા પાપજા જાણે છે.

અનિચ્છા ન મેળવેલું દરીયા મેળવવાની હજારથી પ્રાણી-
 નું જુદા આપી પાસે દંડ મેળવે છે તે આ પ્રમાણે:—
 આ મને બીજા લોકમાં, અનિચ્છા અનિચ્છામાં પછીથી કાંઈ
 અનિચ્છા અનિચ્છા: એવી અનિચ્છાથી તે પાપ કરવામાં વતે છે.
 અનિચ્છા પાસે ધનની આશાથી મૂઝ બનીને રાજ્યની
 માં કરે છે, (અને રાજ્યને ખુશી કરવા પ્રભને પીડવાના
 નેક પાપ દંડ છે.) હજુ છે છે:—

આરાધ્ય મુપસિમવાપ્ય તત્તો ધનાનિ, મોક્ષવા-

મહે કિલ યયં સતતં સુખાનિ; હૃત્યાંશપાં
 દિનમાનમાનાં, કાલઃ પ્રયાતિ મરણાયધિરેવ .
 ॥ ૧ ॥

સાતને પ્રસન્ન કરીને તેની પાસેથી ધન મેળવીશું
 પછી અમે રાજ સુખ ભોગવીશું. આવી આશાથી ધનથી
 પામેલા મનવાણા માણસોને અપ્પી છંદગી સુધીકા
 લાય છે (પણ તેઓ પર્મ આરાધી મરતા નથી)

एहि मच्छ वनोत्तिष्ठ, वर मांनं समाधर ।
 इत्याशाशाप्रहमग्नेः, क्रीडन्ति घनिनोऽपि किं
 આવ જા, પડ, ઉઠ, બેસ, સુખ રહે આ પ્રભાણે કેવ
 ધનવાળા છે તે ધનની છંછાવાણા મરીશોને વારંવાર ।
 છે. આ પ્રભાણે આશા આપુએ સમજીને શું કરું તે
 કાર હે છે.

તે પરિણાય મેદાવી નેવ મયં एहि
 દંદ સમારંભિયા, નેવ અમે एहि કચેરિ
 સમારંભા વિયા, एहि કચરિ દંદ સમારંભ
 અમ્રં વ સમજુતાગિયા, एम યાગે આરિણિ
 ફળ, જદેચ કુમલે મો વલિ વિયાસિ,
 ॥ મુ. ૭૧ ॥ ભોગવિજયદમ વિલિમો રહેસો .

પરેલા અવધનમાં પરિણા નળાવેલી છે. તેમાં મે

વશાય અને પદશાય વાતાં દુઃખ દેનારાં શસ્ત્રને ઘસાવવાં
 નહીં જાયવા પડેલા ઉદ્દેશમાં જન્યવેત વિષય તથા
 મનપિત્ત, રાગાધી પ્રેમનું અપ્રશસ્ત સુખમૂળ તથાન શમજીને
 તથા દાન અશાલે રખડુ તે સમજીને અથવા અમૃત્ય જા-
 વમર તથા સુગુરનો ત્રોષ તથા પાંચે દ્વિગોનું વિચારણ-
 યનું તથા વૃધા વરણમાં તેની હાની વિગેરે સમજીને તથા
 અજ ઉદ્દેશમાં શરીર શક્તિ વધારવા અથવા સગા વહા-
 લાનું જાન વધારવા હંકનું હેતુ (નવા પાપ ભાંધવાનું)
 સપરિણામરે જાતીને મયાદમાં રહેત મુનિએ પ્રત્યાજ્ઞા ન
 પરિણામરે પાપ કૃત્ય ભીડી કેવાં તે જતાવે છે.

પેતે જાને શરીર શક્તિ વધારવાનાં કે બીજાં દુષ્ટ
 કૃત્યો કરવા વડે જીવેને દુઃખ ન આપે તેમ ક્રિંસા જીવ
 વિગેરે પાપ કૃત્ય બીજા પાસે ન કરાવે, અથવા પાપીઓને
 મન વચન અને કાયાથી કંઈ પણ રીતે સહાયતા કે અનુ-
 મોદના ન કરે.

આવો સર્વ જીવને અભય દાન દેવાનો ઉપદેશ તીર્થ-
 કરે કયો છે. તેનું મુખમાં સ્વામી જાણુસ્વામીને કહે છે.

જ્ઞાન વિગેરેથી યુક્ત જાવમાર્ગ જેનાથી કોઈ પણ
 જાતનું દુઃખ કે હંક કે પાપ લાગવાનાં નથી તે મન વચન
 અને કાયાએ કરી કરવો કરાવવો અને અનુમોદવો ભેદ
 તેમ કરનારા આર્થ પુરૂષો છે. જોટલે જોટલા પાપ ધર્મ છે

તેમને ઝોડી સર્વ પ્રકારે ઉત્તમ માર્ગમાં જે જાયો
 છે તેઓ સંસાર સમુદયી કિનારે પહોંચેલા અને
 કર્મનો અંશ પણ નાશ કરનાર જાયો સંસારની
 રહેલા બધા જાયોને જાણનારા સર્વજ્ઞ તીર્થંકર પ્રભુને
 મનુષ્યની સભામાં બધાએ સમજી શકે તેવી તથા
 મનના સંશય ઉદનારી વાણી વડે આ માર્ગ કહ્યો છે.
 તે પ્રમાણે વર્તેલા છે એવો આ માર્ગ જાણીને ઉત્તમ
 ઉપર બતાવેલાં પાપ કૃત્યોને છોડીને બધાં તત્ત્વ
 યોજાતો આત્મા પાપોમાં ન લેવાય તેમ સર્વ પ્રકારે મુક્ત
 આ પ્રમાણે હું કહું છું બીજા ઉદ્યોગ સમ્પાદિત થયો.
 હવે ત્રીજા ઉદ્યોગ કહે છે.

બીજા ઉદ્યોગની સાથે ત્રીજાનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે
 ગયા ઉદ્યોગમાં કહ્યું કે સંમમમાં હલતા કરવી અને જાગર
 અમા ઉપેક્ષા કરવી અને તે બંને પણ કપાય દુર કરવાથી
 તેમા પણ માન ઉત્પત્તિના આરંભથી ઉચ્ચ જોતમાં જન્મે
 તે ઉચ્ચાપિત્રો (અદ્વંકારી) થાય તેથી તે દુર કરવા કહેવ
 છે તેથી બીજા અને ત્રીજાનો આ સંબંધ છે કે બુદ્ધિમ
 સંપુ રાગ કેવળમાં ન લેવાય તેજ પ્રમાણે બુદ્ધિમત્ત
 ઉચ્ચ જ્ઞાનના અભીમાનમાં પણ ન લેવાય શું માનીને
 કાર ન કરવો તે વિધિાંતકાર બન્યો છે.

મેં અમુક ઉચ્ચાગોદ અમુક ત્રીજાગોદ, મોં

નો અદરિતો, નાંડપીદિગ, દય મળ્યાં કો
 ગોપાવાદે કો માણાવાદે ? કંમિ પા પમે મિજાતા,
 તમા નો હરિમે નો કુપ્પે, મૂર્છાઈ જાણ પદિતેદ
 માર્ય, સુત્ર. ૭૭

આ સંસારી જીવ અનેક વાર માન મત્કારને યોગ્ય
 એવા ઉચ્ચગોત્રમાં જાયો છે તમા અનેકવાર નીચ ગોત્રમાં
 જ્યાં હોઠો નિરે તેવામાં પશુ પોતે જનમ્યો છે તે કહે છે.
 નીચ ગોત્રના ઉદયથી અનંત કાળ તિર્થંગગતિમાં સંસારી
 જીવ રહેલો છે ત્યાર પછી બટકતો જીવ નામ કર્મની દર
 ઉત્તર પ્રકૃતિના કર્મવાળો બની તેવા તેવા અપ્યવ સાથે
 ઉત્પત્ત ધરેલો અહારક શરીર તેડું સંધાત બંધન
 અંગોપાંગ દેવગતિ તથા અનુપૂર્વી મણી બે તથા તરકગતિ
 અને અનુપૂર્વી મણી બે બે વૈદિય ચતુષ્કય (ચોક્કડું) એ
 ૧૨ કર્મ પ્રકૃતિને નિર્લેપ કરીને (દૂર કરીને) બાકીની ૮૦
 પ્રકૃતિવાલો બની તેજસ અને વાયુ કાયમાં ઉત્પત્ત ધરે
 ત્યાર પછી મનુષ્યગતિ તથા અનુપૂર્વી મણી બે તે દૂર કરીને
 ઉચ્ચ ગોત્રને પત્યોપમના અસંખ્યેય ભાગવડે ઉદ્ભવ કરે
 છે. એથી તેજસ વાયુકાયનો પહેલો ભાંગો ધરે તે આ
 પ્રમાણે નીચ ગોત્રનો બંધ, અને ઉદય પછી, અને તેજ કર્મની
 સ્વકર્મતા (સત્તા) છે. ત્યાંથી નીકળીને બીજી કાયના એકેન્દ્રિયમાં
 આવીને ઉપજે; તો, તેજ ભાંગો ધાય; અને ત્રસ-

મીને સાધુએ કોઈ ન કરવો મનમાં વિચારવું, કે કો
સ્થાન અથવા જીવનના હલકા શબ્દ સાંભળીને થો
ડા માટે માનવું. એ પૂર્વે તેણે ઘણીવાર અનુભવું કે
હીનતા ન કરવી. કહ્યું છે કે.

"અરમાનાત્વરિઞ્ચંકા દ્વધ વન્ધ, ધન ક્ષયાત્
પ્રાપ્તા રોગાશ્ચ, શોકાશ્ચ, જાતવન્નર"

અપમાનથી નીચે હયા થવાથી અથવા વધ
ધનના હાપથી માણને જેદ ન કરવો. અરજી પૂર્વે જ
રાત શોક ભુરી ભુરી જાનિમાં રોકેલા વાર ભોગ્યથી
સંભવે જ અધિમ્દહકં પરિતુળ વ અસંતે ।

જ્યાજ્ઞ દુમોરમિ'અદિઅતુળ' દિગ્ધરં તેજ ૩૧

પરિતુળ પુરુષે પ્રાપ્તિમા અધ્યયનં ન કરવું; અને
તિમા નામુચ થવું નહિ. જાડની ઉપમાવાળા હો
વિતને ધરનારા પુરુષને શક્ય છે.

(જાડ લખા દુખ મહે, પણ ન્યાયી અને નહિ.
દુઃખ નિયમ કરી દુખમુખ સહેવા)

હોઝગ જગરહો, પુદ્ગલ વિમલ વદાચ્છંતો ।

ગોપિજ નામ મુરતો અગાદ માલાલજો

અગાદ કે, પશ્ચિમનિ નિર્મળ સહે છત્રે
પડેલાં પેને જાણે; અને નેજ પુરુષ પેને (તેજ

પ્રથમ આશ્રમમાં રહેનારો ભાગ્યવશથી બને છે. (વર્ત-
મામાં જર્મનીનો ખાદશાહ કેસર, તથા રૂશીયાનો ઝાર,
અમેરીકાનો પ્રેસીડેન્ટ વિલ્સન, કેવા જિંચ પડે હતા;
તે હાલ કેવી સ્થિતિમાં છે, તે વિચારતાં બીજાં માણ-
ને માન કે દીનતા, કેવીરીતે ધાય; અથવા એક જન્મમાં
મી ભુદી અવસ્થાની નીચ-જિંચપણાની સ્થિતિ કર્મવશથી
તુમરે છે, તેથી જિંચ-નીચ ગોત્રની કલ્પના મન-
થી કાઢીને તથા બીજાં પણ મનના વિકલ્પ દુર
રેને શું કરવું? તે કહે છે:—

જીવોને સંસારમાં આવાં જિંચ-નીચ પદ હમણાં યાચ
પહીંચી થવાનાં છે, અને પૂર્વે થયાં છે, એવું વિચા-
ને શિષ્યને શુરુ કહે છે કે:—તારી તીક્ષ્ણ ગુદિથી જાણ
જીવને કર્મવશથી મુખ આવે છે, તેમ દુઃખ પણ
જાવે છે, તથા તેનાં કારણો પણ વિચાર, (જીવે જેવાં
ન્યપાપ ક્યાં હોય; તેવાં મુખદુઃખ મળે છે.

વળી અવિગ્નાન ( )પણે પ્રાણીઓ
જાને ધરે છે. અહીંયાં જીવજંતુ પ્રાણી વિગેરે શબ્દોપયોગ
મુલ્લુવાળાં દ્રવ્યના મુખ્ય શબ્દોને છાડીને “સત્તાવાચિ”
જે “ભૂત” શબ્દને લેવાથી એમ-સૂચવ્યું કે, જેમ આ-
પયોગ લક્ષણવાળો પદાર્થ અવશ્ય સત્તાને ધારણ કરે છે
। મુખને વાંચે છે, અને દુઃખને ધિક્કારે છે, મુખ

જેને નિર્જાત, દાન દસાન દવજાનોંકે પિતેર છે અને
 કે વિશેષ જાણે એમને કોળાનુકૂળ થાઈને, જેણે છે જા. અને
 કે જેમને નથી તે દુરચન. આપણા કુશર્થો જ્યાં તે તે
 કાલને, પદેપદે એ અપણા છે ?

જે વૈવાહિકને પાઈ પડેલા છે તેમાં સમજા રાખી
 તેમને કૌંસપણ, કાલે, આપણું તેજ નારા પામ્યું છે.
 દુષ્કારો અપણા પા; આ દેખતા છેને કહેવા કે જે
 આથી પાત્ર અપણા નથી અને જાણી પદ અપણા નથી
 પાત્ર અપણે જુએ છે, અને વિશેષો વરો છે.

તેથી દુષ્કાર અને જાણી નિત જોવું અને પ્રકારનું
 ને અંધપણ છે, તે જોઈના પા અપણા છે ?
 તે છે કે.

जीपमेव मृतोऽन्धो, परमात्सर्वविवासु परतन्त्रः ।
 नेत्यास्मिन् नदिवाकर, स्वमोऽन्धकारार्णयनिमग्नः
 ॥१॥

અપણાનું મુખ જેવો આંખથી આંખનો છે. કે તે બી-
 યારો, બધી દિવામાં પરતન્ત્ર છે. જેને અંધ નથી તેને
 કમેમાં રૂપ અસ્ત થયેલો છે અને પોતે અપણાના
 સમુદ્રમાં ડુબ્યો છે.

साकष्टपदसुनपहिवि दीपिताङ्ग, मन्धं सर्म

५५ कृष्णं पद्मपत्रिनेयम् । को नो विदुः ।
नादिवोया स्फुग्गाहिनैरुनिचितावि
ज्जात ॥ २ ॥ यमनतिथयः ।

જાત ૧૨૩૪૫૬૭૮૯૧૦૧૧૧૨૧૩૧૪૧૫૧૬૧૭૧૮૧૯૨૦૨૧૨૨૨૩૨૪૨૫૨૬૨૭૨૮૨૯૩૦૩૧૩૨૩૩૩૪૩૫૩૬૩૭૩૮૩૯૪૦૪૧૪૨૪૩૪૪૪૫૪૬૪૭૪૮૪૯૫૦૫૧૫૨૫૩૫૪૫૫૫૬૫૭૫૮૫૯૬૦૬૧૬૨૬૩૬૪૬૫૬૬૬૬૭૬૮૬૯૭૦૭૧૭૨૭૩૭૪૭૫૭૬૭૭૭૮૭૯૮૦૮૧૮૨૮૩૮૪૮૫૮૬૮૭૮૮૮૯૯૦૯૧૯૨૯૩૯૪૯૫૯૬૯૭૯૮૯૯૧૦૦૧૦૧૦૨૧૦૩૧૦૪૧૦૫૧૦૬૧૦૭૧૦૮૧૦૯૧૧૦૧૧૧૧૨૧૧૩૧૧૪૧૧૫૧૧૬૧૧૭૧૧૮૧૧૯૧૨૦૧૨૧૨૨૧૨૩૧૨૪૧૨૫૧૨૬૧૨૭૧૨૮૧૨૯૧૩૦૧૩૧૩૨૧૩૩૧૩૪૧૩૫૧૩૬૧૩૭૧૩૮૧૩૯૧૪૦૧૪૧૪૨૧૪૩૧૪૪૧૪૫૧૪૬૧૪૭૧૪૮૧૪૯૧૫૦૧૫૧૫૨૧૫૩૧૫૪૧૫૫૧૫૬૧૫૭૧૫૮૧૫૯૧૬૦૧૬૧૬૨૧૬૩૧૬૪૧૬૫૧૬૬૧૬૭૧૬૮૧૬૯૧૭૦૧૭૧૭૨૧૭૩૧૭૪૧૭૫૧૭૬૧૭૭૧૭૮૧૭૯૧૮૦૧૮૧૮૨૧૮૩૧૮૪૧૮૫૧૮૬૧૮૭૧૮૮૧૮૯૧૯૦૧૯૧૯૨૧૯૩૧૯૪૧૯૫૧૯૬૧૯૭૧૯૮૧૯૯૨૦૦૨૦૧૨૦૨૨૦૩૨૦૪૨૦૫૨૦૬૨૦૭૨૦૮૨૦૯૨૧૦૨૧૧૨૧૨૨૧૨૩૨૧૪૨૧૫૨૧૬૨૧૭૨૧૮૨૧૯૨૨૦૨૨૧૨૨૨૨૨૩૨૨૪૨૨૫૨૨૬૨૨૭૨૨૮૨૨૯૨૩૦૨૩૧૨૩૨૨૩૩૨૩૪૨૩૫૨૩૬૨૩૭૨૩૮૨૩૯૨૪૦૨૪૧૨૪૨૨૪૩૨૪૪૨૪૫૨૪૬૨૪૭૨૪૮૨૪૯૨૫૦૨૫૧૨૫૨૨૫૩૨૫૪૨૫૫૨૫૬૨૫૭૨૫૮૨૫૯૨૬૦૨૬૧૨૬૨૨૬૩૨૬૪૨૬૫૨૬૬૨૬૭૨૬૮૨૬૯૨૭૦૨૭૧૨૭૨૨૭૩૨૭૪૨૭૫૨૭૬૨૭૭૨૭૮૨૭૯૨૮૦૨૮૧૨૮૨૨૮૩૨૮૪૨૮૫૨૮૬૨૮૭૨૮૮૨૮૯૨૯૦૨૯૧૨૯૨૨૯૩૨૯૪૨૯૫૨૯૬૨૯૭૨૯૮૨૯૯૩૦૦૩૦૧૩૦૨૩૦૩૩૦૪૩૦૫૩૦૬૩૦૭૩૦૮૩૦૯૩૧૦૩૧૧૩૧૨૩૧૩૩૧૪૩૧૫૩૧૬૩૧૭૩૧૮૩૧૯૩૨૦૩૨૧૩૨૨૩૨૩૩૨૪૩૨૫૩૨૬૩૨૭૩૨૮૩૨૯૩૩૦૩૩૧૩૩૨૩૩૩૩૩૪૩૩૫૩૩૬૩૩૭૩૩૮૩૩૯૩૪૦૩૪૧૩૪૨૩૪૩૩૪૪૩૪૫૩૪૬૩૪૭૩૪૮૩૪૯૩૫૦૩૫૧૩૫૨૩૫૩૩૫૪૩૫૫૩૫૬૩૫૭૩૫૮૩૫૯૩૬૦૩૬૧૩૬૨૩૬૩૩૬૪૩૬૫૩૬૬૩૬૭૩૬૮૩૬૯૩૭૦૩૭૧૩૭૨૩૭૩૩૭૪૩૭૫૩૭૬૩૭૭૩૭૮૩૭૯૩૮૦૩૮૧૩૮૨૩૮૩૩૮૪૩૮૫૩૮૬૩૮૭૩૮૮૩૮૯૩૯૦૩૯૧૩૯૨૩૯૩૩૯૪૩૯૫૩૯૬૩૯૭૩૯૮૩૯૯૪૦૦૪૦૧૪૦૨૪૦૩૪૦૪૪૦૫૪૦૬૪૦૭૪૦૮૪૦૯૪૧૦૪૧૧૪૧૨૪૧૩૪૧૪૪૧૫૪૧૬૪૧૭૪૧૮૪૧૯૪૨૦૪૨૧૪૨૨૪૨૩૪૨૪૪૨૫૪૨૬૪૨૭૪૨૮૪૨૯૪૩૦૪૩૧૪૩૨૪૩૩૪૩૪૪૪૫૪૩૬૪૩૭૪૩૮૪૩૯૪૪૦૪૪૧૪૪૨૪૪૩૪૪૪૪૪૫૪૪૬૪૪૭૪૪૮૪૪૯૪૫૦૪૫૧૪૫૨૪૫૩૪૫૪૪૫૫૪૫૬૪૫૭૪૫૮૪૫૯૪૬૦૪૬૧૪૬૨૪૬૩૪૬૪૪૬૫૪૬૬૪૬૭૪૬૮૪૬૯૪૭૦૪૭૧૪૭૨૪૭૩૪૭૪૪૭૫૪૭૬૪૭૭૪૭૮૪૭૯૪૮૦૪૮૧૪૮૨૪૮૩૪૮૪૪૮૫૪૮૬૪૮૭૪૮૮૪૮૯૪૯૦૪૯૧૪૯૨૪૯૩૪૯૪૪૯૫૪૯૬૪૯૭૪૯૮૪૯૯૫૦૫૦૧૫૦૨૫૦૩૫૦૪૫૦૫૫૦૬૫૦૭૫૦૮૫૦૯૫૦૧૦૫૦૧૧૫૦૧૨૫૦૧૩૫૦૧૪૫૦૧૫૫૦૧૬૫૦૧૭૫૦૧૮૫૦૧૯૫૦૨૦૫૦૨૧૫૦૨૨૫૦૨૩૫૦૨૪૫૦૨૫૫૦૨૬૫૦૨૭૫૦૨૮૫૦૨૯૫૦૩૦૫૦૩૧૫૦૩૨૫૦૩૩૫૦૩૪૫૦૩૫૫૦૩૬૫૦૩૭૫૦૩૮૫૦૩૯૫૦૪૦૫૦૪૧૫૦૪૨૫૦૪૩૫૦૪૪૫૦૪૫૫૦૪૬૫૦૪૭૫૦૪૮૫૦૪૯૫૦૫૦૫૦૫૧૫૦૫૨૫૦૫૩૫૦૫૪૫૦૫૫૫૦૫૬૫૦૫૭૫૦૫૮૫૦૫૯૫૦૬૦૫૦૬૧૫૦૬૨૫૦૬૩૫૦૬૪૫૦૬૫૫૦૬૬૫૦૬૭૫૦૬૮૫૦૬૯૫૦૭૦૫૦૭૧૫૦૭૨૫૦૭૩૫૦૭૪૫૦૭૫૫૦૭૬૫૦૭૭૫૦૭૮૫૦૭૯૫૦૮૦૫૦૮૧૫૦૮૨૫૦૮૩૫૦૮૪૫૦૮૫૫૦૮૬૫૦૮૭૫૦૮૮૫૦૮૯૫૦૯૦૫૦૯૧૫૦૯૨૫૦૯૩૫૦૯૪૫૦૯૫૫૦૯૬૫૦૯૭૫૦૯૮૫૦૯૯૫૦૧૦૦૫૦૧૦૧૫૦૧૦૨૫૦૧૦૩૫૦૧૦૪૫૦૧૦૫૫૦૧૦૬૫૦૧૦૭૫૦૧૦૮૫૦૧૦૯૫૦૧૧૦૫૦૧૧૧૫૦૧૧૨૫૦૧૧૩૫૦૧૧૪૫૦૧૧૫૫૦૧૧૬૫૦૧૧૭૫૦૧૧૮૫૦૧૧૯૫૦૧૨૦૫૦૧૨૧૫૦૧૨૨૫૦૧૨૩૫૦૧૨૪૫૦૧૨૫૫૦૧૨૬૫૦૧૨૭૫૦૧૨૮૫૦૧૨૯૫૦૧૩૦૫૦૧૩૧૫૦૧૩૨૫૦૧૩૩૫૦૧૩૪૫૦૧૩૫૫૦૧૩૬૫૦૧૩૭૫૦૧૩૮૫૦૧૩૯૫૦૧૪૦૫૦૧૪૧૫૦૧૪૨૫૦૧૪૩૫૦૧૪૪૫૦૧૪૫૫૦૧૪૬૫૦૧૪૭૫૦૧૪૮૫૦૧૪૯૫૦૧૫૦૫૦૧૫૧૫૦૧૫૨૫૦૧૫૩૫૦૧૫

૧. જાણી જાણી કરીને જાણી જાણી કરીને
 ૨. જાણી જાણી કરીને જાણી જાણી કરીને
 ૩. જાણી જાણી કરીને જાણી જાણી કરીને
 ૪. જાણી જાણી કરીને જાણી જાણી કરીને
 ૫. જાણી જાણી કરીને જાણી જાણી કરીને
 ૬. જાણી જાણી કરીને જાણી જાણી કરીને
 ૭. જાણી જાણી કરીને જાણી જાણી કરીને
 ૮. જાણી જાણી કરીને જાણી જાણી કરીને
 ૯. જાણી જાણી કરીને જાણી જાણી કરીને
 ૧૦. જાણી જાણી કરીને જાણી જાણી કરીને

“यस्मैभ्युति अवनमस्तु यस्मिन् नो हि, लोके
अवनमस्तु यस्मिन् नो हि, लोके
भुति यस्मिन् नो हि, लोके
यस्मिन् नो हि, लोके

અર્થના વચ્ચે ગોળરેખાના કાચાકાચા ૬૯ સરે:

કેના વચન સાંભળવાના વહેવારથી બહાર થયેલ છે. તે
 હેરોં ત્યાં દુનીયામાં કેમ આવે છે. ? કે જેને કહેતા
 જ્યાં સ્વપ્નમાં મેળવેલા ધનની માફક નિષ્ક્રિયતાએ ત્રાપ છે.
 ચકલદ્રવાલપુત્રકમધુરવયઃશ્રવણમાણકરણસ્ય ।

ધિરસ્ય જીવિતં કિં, જીવન્મૃતકાકૃતિ ધરત્ય ॥૨૥

ચોતાની સ્ત્રી તથા નાના પુત્રનાં મધુર વચન સાંભ-
 લવાથી વિરુદ્ધ એવા બહેસતું અવિત આવતા છતાં પણ
 મરેલાને આકાર ધરનારનું કંઈ ગણત્રીમાં છે ? (નકામું છે.)
 ત્યાં પ્રમાણે મુગાંને પણ એકાંત દુઃખનો સમૂહ લોગ-
 વવાનું છે. કહ્યું છે કે:—

“દુઃસ્વકરમકીર્તિકરં. મૂકત્વં સર્વલોકપરિભૂતમ્ ।

પ્રત્યાદેશં મૂઢાઃ કર્મ્મ કૃતં કિં ન પશ્યન્તિ ? ॥૧૥”

દુઃખને કરનાર અપજશવાળું સર્વલોકમાં નિંદાપાત્ર
 મુઠાપણું છે, તે ચોતાનાં કર્મોનું કદેહું ફળ બીજને લોગ-
 વાતાને મૂઢા કેમ જોતા નથી ? (ચોતે પાપ કરશે;
 તે, તેણું ફળ લોગવણું પડશે.)

તેજ પ્રમાણે કાણાપણું પણ દુઃખરૂપે છે. કહ્યું છે:—

“કાણો નિમગ્ન વિષમોક્ષતદપ્રિરેકઃ શક્તો
 ચિરાગજતને જનનાતુરાણામ્ । યો નૈવ કસ્યચિ-
 દુપેતિ મનઃ પ્રિયત્વ, માલેહ્ય કર્મ્મ લિખિતોઽપિ
 કિંમુ સ્વરૂપઃ ? ॥૨૥” (વસંતતિલકા.)

જવું. કશું માત્ર પણ હડ લઈ ઉઠા ન રહેડું.
 દાન આપનારી બાઈને કદુ વચન ન રહેવાં.
 ગૃહસ્થાવાસને ધિક્કાર છે ?

“દિદ્ધાઽસિ કસેહમર્હ ? અણુભૂયાસિ કસેભા
 પીયં ચિવ તે વાળિયવં વરિ સુહ નામન

હે ઉઠાર બુદ્ધિવાલી સ્ત્રી ! તને ભેડ ! હે કદુ.
 વાલી ! તારો અનુભવ કયો ! તારું પાણી પીયું
 નામ સારું ! આટલું બધું છતાં પણ તારું કદું
 નથી ! (જાવું સાધુએ જોતવું નહિ)

કદાચ તે આપે તો લઈને રસ્તો પકડશે. ૧૬
 ઉભા રહીને નીચા ઉઠ્યા વચન વડે તેની શુનિ પ્રિ
 કરવી. અર્થાત્ ભાટની માફક તેના જોડાં ગીનડાં ન
 આ બધાનો સાર કહે છે.

આ પ્રમત્ત્યાના નિર્વેદ રૂપ (શાનિધી) હાતાર ઉપર ન
 તો પણ કોપ ન કરવો, યોગ્ય આપે તો નિંદા ન કરવી
 તો લઈને આલસ થવું. આ મુનિનું મેન છે. જોડો
 ગિં સાધુનું આ આચરણ છે. તું પણ અનેક મન
 જમણ કરતાં અમૂલ્ય એવાં સંયમને પામીને મારી ન
 પાડા, આમ ગુરૂ શિષ્યને નમસ્તરે છે. અલસ
 આત્માન ઉપદેશ આપે છે. કે તુ કાચ દેવ ન કરે
 ઉદેશો સમાપ્ત થયે.

દ્રુષ્ટિથી જ્ઞેનાસામ્યોને જ્ઞાન દર્શન આરિત્ર રૂપ આત્મ લક્ષ
 ઊડીને બાકીનું શરીર વિભેદે પણ પારકું જ છે, કહ્યું
 કે-ખંડારના પુદ્ગલનું બનેલું અથેતન રૂપ કર્મનું વિષ
 રૂપ પાંચે શરીરો છે. તેથી શરીર આત્મ પણ કોઈ રૂપ
 વટે બતાવ્યો, તેથી કોઈ શરીર માટે પાપ ત્રિયાઓ કરે
 બીજે કોઈ લીકસ લીકરી માટે, તે કોઈ લીકરાની
 માટે તે કોઈ ન્યાત માટે, તેજ પ્રમાણે સંબંધથી જ્ઞેના
 સર્ગા ધાવ માતા માટે, રાજા માટે દાસ દાસી માટે જ્ઞેના
 નોકરડી માટે આરંભ કરે છે, કોઈ પરોણા માટે કરે છે
 કોઈ જુદા જુદા પુત્ર વિભેદને પ્રહેણક (
 માટે કરે છે, કોઈ રાત્રીમાં ખાવા સંધે છે. કોઈ
 ખાવા સંધે છે, તે આ બધામાં કર્મ સમારંભ છે,
 વિશેષ કહે છે.

જમીની નાસ પામે તેથી વસ્તુઓને રાખી મુકે
 દહીં બાત મેજની રાખે છે, તથા વહો કાગ રી ક
 તેથી વસ્તુઓનો સંબંધ પણ કરે છે, તે બાલ હરકે, કા
 દ્રાક, વિભેદને સંધે છે, આ બધું પરિચય
 આલંબિકાના કારણે છે, અથવા ધનધાન્ય સોનું વિભેદ
 સંબંધ કરે છે. આ બધું શા માટે કરે છે તે કહે છે—

આ લોકમાં પરમાર્થ બુદ્ધિવાળા મુનિઓને જન્મદા
 કરે છે, એટલે કોઈ સ્વાર્થ માટે, તથા કોઈ પરમાર્થ

પ્રજ્ઞાતમાં કે દિવસમાં ભોજન મટે છે, નિવાસ માટે
-પાપક્રિયાઓ કરે છે, અને વિદ્યુત શસ્ત્રોવડે બીજાં
પીડા કરે છે. આ પ્રમાણે દોકની સ્થિતિ હોય;
પુણે શું કરવું તે કહે છે:—

દૃષ્ટિ અણગારે આરિય આરિયપત્તે આરિયદંસી
ધિત્તિ અદક્ષુ, સે નાઈય નાદ્યાવળન સમણ-
દ, સવ્વામગંથં પરિણાય નિરામગંથો પરિવ્વળ
(સુ. ૮૭)

જે સુખ સમ્યક્ રીતે નિરંતર અંયમ અનુદાનવડે વર્તે
તે જુદાં જુદાં શસ્ત્રોવડે થતી પાપક્રિયાથી મુક્ત થાય છે.
તે મુનિને ધર નથી; તેમ મમત્વ પણ નથી; તેથી તે
નિગર છે, તેમ તેને ગૃહસ્થની માફક દીકરા-દીકરી વહુ
રિને પણ ચોષવાં નથી. તે અનગાર પોતે બધાં પાપ-
થી દુર રહેતો છે, તેથી તે આર્ય છે, તેથી તે આરિ-
ય પાત્ર છે. વળી જેની બુદ્ધિ ઉત્તમ છે, તે
ઈ પ્રજ્ઞાવાળો બહુવે: એટલે સૂત્ર ભણ્યાથી; જેની બુદ્ધિ
માધ્યમાં ખીટીલી છે, તથા ન્યાયમાં મન રમેલું હોવાથી
ન્યાયને જુએ છે, તેથી તે આર્યદર્શી છે, એટલે તે
દે "પ્રહેલુક" રથામા "અચન" (પૂર્વે પદોણા વિગેરે
દે રાત્રે સંધ્યું; વિગેરે તેનાથી મુક્ત) છે, તથા પોતે
"અયંહિ" છે, એટલે પોતાનાં દરેક કાર્ય ચોચ્યવખતે

સંયમ પાળવામાં જિયમ કરવો. આના સંબંધમાં મહા
આખ્યાર કહે છે:—

જં નાળાદીયં સયં પુણ હોદ સંજમો ગિપમા
જહ જહ મોદેદ ચરણં, તહ તહ કાપઠયયં હોદ

જાનાદિ કાર્ય તે સત્ય છે, અને તે સત્ય તે, સંયમ છે, જો
જેમ જેમ ચરણ (ચારિત્ર) નિર્મળ રહે; તેમ વર્તન કરે.

(ઉપર બનાવેલ ટીકાનાં ટીપણમાં લીધું છે.) પદ
ટીકાની ગાથાએ અર્થ નીચે સુચવ્ય છે. જિનેશ્વર મેહુ
(ઓમંગ) છાવીને બાકીનું જે કંઈ કર્તવ્ય છે, તેમાં કેટલું
ચાલની એકાંત આજ્ઞા કરવાની આપી નથી; તેમ નમ
વાને નિરોધ પણ કયો નથી. એટલે સાધુ શુદ્ધ પુરિષે
જાનદશન-ચારિત્રની વૃદ્ધિ માટે જિપદેશ આપે; અને
વર્તે. ફક્ત સમંદય વિના બીસંય યાવ નહીં; જો
તેનોજ નિરોધ કયો છે.

“દોમા જેણ વિદ્યમંતિ એણ જિજ્ઞંસંતિ પુઠકમ્મ
મો મો મુજખોવાજો, રોગાવગ્ધારું સમણં વ ॥”

જેનાવટે દેવો દુર યાવ અથવા ન યાવ; અને જે
વટે પૂર્વનાં કર્મ લાવ યાવ; તે તે યોગ્યને ઉપદેશ, એકે
અનુકૂળ સાધુએ કરવા. જેમકે, દેવમાં જિજિગ્સું
આવવાવટે, નાથ પદ્મ-જોજનવટે દેવની યાંત્રિ ૧૨

જા પ્રમાણે ગાપુલો દ્વિતી-અપવાદને આશરવાં; પણ
જોય ન કરવા અને રૂપો અપાવવાં.

વળી દે.ઈ વખત, તેજ આપમ ઉપયોગી રહેય છે, તેમ
જે વખત, અનુપયોગી પણ છે, તેથી જરૂર પડતાં અપ.પ;
જા પ્રમાણે સાધુનાં અનુપાનમાં પણ સમજવાનું છે. નીચે
જણાવ્યાં છે:—

દત્તવતે હિ રાઝ્યસ્યા, દંડકાલામયાન પ્રતિ ।

સ્થામકાર્યં યાર્ય સ્યાત્ કાર્યકાર્યં ન યર્જયે ॥૧॥”

તે અવસ્થા દેશકાળના રાગપ્રત્યે છે. દેશમાં, અર્થ
કાર્ય યાય; અને કાર્ય તે અર્થ યાય; માટે દેશ,
અને કાળ વિચારી રાગને પેઢે દ્વિવધ અપવું.

। જાતિયા ઉ જેડ મવસ્ત તે ધેવ તત્તિયા મુખ્યે ।

જાણાદવા સોગા કુળાધિ પુણા મવે તુલા ॥૨॥”

જેટલા દેતુઓ જામણના છે, તેટલાજ દેતુઓ મોક્ષના
જ છે, અને તે ગણતરીએ ગણાય તેવા નથી; પણ બંને
જાગર છે. આ બધાનો પરમાર્થ એ છે કે, સાધુએ રાગ-
વેશ ક્યો વિના પોતાની શક્તિને અનુસાર એકાંત ન
કરતાં જ્ઞાનદર્શન-આશિષની આરાધના કરવી.

ઉપર પ્રમાણે “ અપંસંધિ ” ત્યાંથી લઈને “ કાલે
મગુદાદ ” મુખી અગીઆર પિટવણા બતાવી છે. આ પ્ર-
માણે હોય તે: પ્રશ્ન યાય છે, અપ્રતિજ્ઞાવાળો આ સૂત્ર વડે

કરનારા ગૃહસ્થ પાસેથી મળતા ભવ્યતા અને તેમાં જ (દર્શિત) છાંડીને વિદોષ જેમ મહે, તેમ વતે.

પ્રશ્ન—આવી રીતે ગૃહસ્થોને ત્યાં જતાં જે મહે લે કે તેની કંઈ હલ છે ? તે બતાવે છે.

લઢ્ઢે આહારે અળગારો માયં જાણિજ્જ
જહેયં મગવયા પવેઈયં, લામુત્તિ ન મજ્જિજ્જા
લામુત્તિ ન સોહજ્જા, વહુપિ લહું ન નિહે,
હાઓ અપ્પાણ અવસક્કિજ્જા (સૂ. ૧૦)

સાધુને આહાર મહત્તાં વિચારે કે હું કંઈય
પછી મારે ખાતર નવો આરંભ ગૃહસ્થને
પડશે કે નહીં તેણે વિચારીને લે, કે જેથી
આરંભ ન કરવો પડે; તેવીજરીતે વજ્ર-ઓષધ
રેમાં પણ બણીલેણું; તથા નવો આરંભ ન કરવો
પણ પોતાને વધારે પણ ન આવે; તે ધ્યાનમાં રાખી
આ હું મારી જુદિથી નથી કહેતો; પરંતુ જિનેશ્વર
ઉપાધી માંડીને હવેપછીનું બધુંજે બતાવેલું છે તે કહે

તે જિનેશ્વર ચોત્રીસ અતિશયમુક્ત દેવજ્ઞ જ્ઞાનીએ
માગધી બાવામાં કહ્યું છે, અને બધી જાવાવાળા જાં
શબ્દોમાં દેવતા-મનુષ્યની સજ્જામાં કહ્યું. આવું મુખ્ય
જુજુસ્વામીને કહે છે:—

તથા વસ્તુ મળતાં મને વસ્તુ-આહારનો લાભ થયો. હું
 હિંમિમાન છું, એવો અહંકાર ન કરે; તેમ યાચવા છતાં
 મળે તો, દીન પણ બને; એટલે વસ્તુ ન મળતાં ખેદ ન
 કરે કે, મને હિંમ્મત છે ! હું મંદભાગી છું ! કે, સર્વને
 સર્વ વસ્તુ આપનાર દાતાર હોવા છતાં, મને નથી મળતું.
 તેથી સાધુએ લાલચ-લાલમાં મધ્યસ્થપણું રાખવું. કહ્યું છે કે:—

“લભ્યતે લભ્યતે સાધુ, સાધુરેવ ન લભ્યતે ।

अलब्धे तपसो वृद्धि, लब्धे तु प्राणधारणम् ॥१॥”

મળે તો સાધુ, અને ન મળે તો પણ સાધુ. કારણકે,
 ન મળે તો, ન ભોગવવાથી તપસ્યાનો લાભ થયે; અને
 મળવાથી પ્રાણનું ધારણ થયે.

આ પ્રમાણે પિંડપાત્ર, વસ્ત્રોની એવણા બતાવી છે.

હવે વધારે ન સંધરે તે કહે છે.

ધણું મળે તો મોહ ન કરે; અને વધારે લઈને રાખી
 ન મુકે; એટલે થોડો પણ સંગ્રહ ન કરે. જેમ આહાર
 વધારે ન લે, તેમ સંયમ ઊપકરણ કરતાં વધારે વસ્ત્રપાત્ર
 વિગેરે ન લે, તે સૂત્રમાં કહ્યું છે કે:—

परित्रयं कहे છે.

ધર્મઊપકરણથી જેટલું વધારે ઊપકરણ લેવું, તે પરિ-
 ત્રય છે. માટે વધારે મળતું ન લે, અથવા સંયમ ઊપ-
 કરણમાં પણ મૂર્છા કરવાથી પરિત્રય છે. કહ્યું છે કે:—

મમતા, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગદ્વેષ,
 અભ્યાખ્યાન, પેશુન્ય, રતિ અરતિ, પરનિંદા, માયા,
 (કપટનું ભુક,) મિથ્યાદર્શન-શમ્યને પાતે ન કરે
 ન બીજા પાસે ન કરાવે; તથા, પાપ કરનારી પ્રજામાં
 એમ, મન, વચન, કાયાથી ત્યાગ કરે.

પ્રશ્ન:—એક પાપ કરે; તેને બીજાં પાપ કાઢે કે

ઉત્તર:—તે શામકાર બતાવે છે.

સિવા તત્થ દગવરં વિપ્પરામુસરં છસુ
 રંમિ કલ્પહ સુદ્ધહી છાલવ્વમાણે, સણ
 મુદે વિપ્પરિપા સમુવેહ, સણ, વિપ્પમાણ
 વયં, પકુવ્વહ, જંસિમે પાણા વઘ્વહિયા
 નો નિકરણપાણ, એસ પરિણા પવુચર

કેાઈ પાપઆરંભમાં પૃથ્વીકાય વિગેરેનો સમારંભ
 છે, તે એક પ્રકારનું આશ્રવદ્વાર પ્રારભે છે, તે છ
 આરંભમાં વર્તે છે, તે બાણુવું. જોકે, પાતે એકને
 નાનો વિચાર કરે છે, છતાં સંબંધને લીધે સર્વ હણાવે છે.

પ્રથમ-જ્યારે કેાઈપણ એકકાયને હણવા આરંભ
 ત્યારે બીજી કાંચના સમારંભનું પાપ અથવા સર્વ થઈ
 વર્તે ॥ તેણું કેમ બનાય ?

ઉત્તર:—કુભારની સાગામાં પાણીને અડકવાનો
 વડે બાણુવું. એટલે પાણીને અડકતાં પાણી સાથે

હીને ૨૫૨૦ માપ તેથી બીજી પૂર્ણીકાપના આરંભ થયો
 ને પછીમાં રહેલી વનપનિનો આરંભ થયો, ને દાહના
 સ્ત્રોતો સમારંભ થાય, ત્યાં રહેલી અગ્ની પ્રદીપ થાય. એ
 મહે ભગિ જાતનાં વસુ ઇવોનો આરંભ થાય. (માટે
 હોયે રહે જગ્યાએ વિચારીને પત્ર મૂકયો) અથવા
 ભુતિપાત આશ્વદ્વારમાં વર્તવાથી, અથવા એક જવના
 નિપાત (હિંસા) અથવા એક દાયાના આરંભથી
 થાય ઇવોનો પશુ ધાતક સમજવો, તથા પ્રતિજ્ઞા લેખ-
 થી તે બીજું પાપ બાંધે છે. કારણ કે જવ હિંસાની આજ્ઞા
 નેમરે આપી નથી, તથા પ્રાણીઓના પ્રાણ લેવાની આજ્ઞા
 આપીએ આપવા નથી, માટે યોદીનો દોષ છે, તથા સાવ-
 નિયમ મહત્ત્વ કરવાથી પરિમલકવાનો પણ છે, અને પરિમલકમાં
 નિયુત તથા રાત્રી લોચન પણ આવે, કારણ કે મહા કાર્ય
 જેના સ્ત્રી લોચવાય નહીં. એથી એકના આરંભમાં બધી
 થયોનો આરંભ છે, અથવા આર આશ્વદ્વારને રોકવા વિના
 આર મહાગતમાં તથા તથા છઠ્ઠા રાત્રી લોચન વિરમણત
 ફરી રીતે થાય ? એથી બધાનો આરંભ હોયે અથવા એક
 પાપ આરંભ કરે, તે અકર્તવ્યમાં પ્રવર્તવાથી હોયે કામના
 આરંભનો દેવિત છે, અથવા જે એક પણ પાપ કરે, તે
 અપરે પ્રકારના કર્મને મહત્ત્વ કરી વારંવાર તેમાં પ્રવર્તે છે.

પ્રશ્ન—આ માટે તે પાપ કરે છે ?

ઉત્તર—સુખનો અર્થ તે વારંવાર અમુક અને કાયાથી દોડવા-કૂદવાની ક્રિયા કરે છે, અને કરવા ઉપાયોને મનથી ચિંતવે છે, તે કહે છે. જે કરીને પૃથ્વીનો આરંભ કરે છે, સ્નાન માટે પાણી વા માટે અગ્નિનો, ગરમી દૂર કરવા કૂવાનો (પા તથા ખાવાને માટે વનસ્પતિ અથવા પશુ હત્યા) આરંભ કરે છે, આ પાપ કરનાર ગૃહસ્થ અથવા સાધુ રસનો રસીઓ બનીને સચિત્ત સર્વજ્ઞ વનસ્ વિગેરેને પ્રદાન કરે છે, તથા બીજી વસ્તુ પણ તે સમજી લેવું.

આ મમ્મલો જે વધારે યોગનારો હોય, તે પા બીજા નવા જન્મના દુઃખ રૂપી લોકનું કર્મ નામે છે, અને તેથી દુઃખના લોકનું કાર્ય પ્રકર તેણે અહીં કહ્યું માટે આત્મીય (પાત્રનું) તે પાપ કર્મના વિપાકનો ઉદય થતાં મૂક માણસ ન ભણવાથી, પર્મ કરવાને બદલે સુખને મેળવવા દુઃખ આપવાનાં કૃત્યો કરે છે, અર્થાત્ સુખ વર્મા પશુ દુઃખજ પામશે. કહ્યું છે કે:—

ગોઠિટ સુખલિપ્તુ, મોહાન્વત્પદાદ રટ્ઠ
 યાં કરોતિ ચેટ્ટાં તથા તથા દુઃખમાદતે
 દુઃખને લેવી, સુખને આકર, મોહથી અપિ

ક્ષમિઝ્ઞાસિ તિથેમિં ॥ નારદં સદૃદં વીરે, વીરે
સદૃદં રતિં । જમ્મા અવિમેળ વીરે, તમ્હા વીરે
રઝદ્દ ॥૧॥ (સુ. ૧૮)

સંસારી જડ વસ્તુમાં મારાપણાની મતિ તેને જે રૂઝ
પરિચક્ષના કડવાં રૂખને ભલે છે, તે છોટે છે. તે પરિચક્ષ
દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બે પ્રકારે છે, તે બંને પ્રકારની
પરિચક્ષની બુદ્ધિ ઊડવાથી અંતરનો ભાવ પરિચક્ષ જ
નિષેધ કયો, અને પરિચક્ષની બુદ્ધિ વિષયનો પ્રતિષેધ કયો
નાથી બહારનો દ્રવ્ય પરિચક્ષ પણ તજવાનો કયો અને
કાપુન્યાયે લઇએ તો એમ અર્થ થાય કે, જે પરિચક્ષ
વિચારનું મહિન જ્ઞાન છોટે, તેજ પરમાર્થથી બહાર જ
અંતરનો પરિચક્ષ છોટે છે, તેનો અર્થ આ છે.

અંબધ માત્રથી ચિત્તના પરિચક્ષની કાળાચનો અભાવ
જેમ નગરમાં સાપુ રહે, અથવા પૃથ્વી ઉપર ભેતે, જે
જેમ હનકાથી મુનિને નિપરિચક્ષતાજ છે, તેમ રશ્મિ
કાળીને પણ ભજનું, તેથી શું સમજનું તે કહે છે.

જે મુનિ ભલે છે કે મોઝમાં મુખ્ય વિધનો કે
નયો સંસાર જમજનું કારણ છે, તે પરિચક્ષ મમત્વથી જ
વાના વિચારવાળો છે, તેજ દેખનો છે, તેજેજ મોઝનો મ
કુન્દાદિક બેનું છે, તે દ્રષ્ટ પથ છે.

અથવા દ્રષ્ટ ભવ લઈએ તો સાતે પ્રકારનો ભવ

હીર વિગેરના મમત્વથી સ્પર્શનુ દેખાય છે, અથવા વિચાર-
તાં પરપરાએ જાણાય છે, તે સારને પ્રકાશના બચને જાણ-
કેના નિદાયથી થાય છે, તેનો વધારે ખુલાસો કરે છે.

તેમ મમત્વ ન કરે, પરિમલ ન રાખે,
રૂપ બચ છે, એમ મમજને પૂર્વે બનાવેલા પરિ-
કરને તે ન પરિણામ વડે જાણીને પ્રત્યાજ્ઞાન
વિનાશકે વીનસી મુનિ પરિમલના આચનવાળા સેકંદ્રિયાદિ
સિદ્ધી-અવટોરને દુઃખી જાણીને પોતે પ્રાણીમણની કથા
કાઠની મમત્વસંસાર (પરિમલને) ત્યજે છે, તેજ મુનિ
જુ મમત્વના વિવેકને જાણનારો છે તેને શ્રી કહે છે. તું
પરિમલ અનુદાનમાં ચેત્ય રીતે ઉદયમ કર,

અથવા, આઠ પ્રકારનાં કર્મને અથવા, કર્મનું મૂળ
મરેપદિ છ રિપુવર્ગ છે, તેને અથવા, વિષયકથાયને જીતવા
"મર.કમ કર એવું હું કહું છું".

તે મુનિ સંયમ અનુદાનમાં પર.કમ કરનારો પરિમ-
લના આચરકે છેત્કારો મુનિ કહે: થાય છે તે કહે છે:—

(સર્વે કર્મમાં વિષ્ણુ વધારે આવે તેમ) કદાચ તે
સંસારનો ધર, સ્ત્રી, ધન, દેહનું વિગેરે પરિમલ છે:કનર
મરિચન મુનિને સંયમ અનુદાન કરતાં ચોઠનીયકર્મના
દુષ્ટથી સંયમમાં ચરતિ થાય; તેપણ, તે સંયમ સંલપી
ચરતિને પોતે સહન કરે; (તેમાં મન ન રાખે;) પણ

મતનો પેદાશનો પુત્ર સત્યકી જિમાન્ય દૃષ્ટાંતને :
 દેખી થાય છે. (બીજા મતના ગુણો ન ભેદાંત
 કથાઓ ભેદી કાઢે છે, તેવી કથા કહેતાં બીજા મતના
 કોષ થાય છે. માટે, અને ત્યાંસુધી ગુણપ્રાપ્તિની જ
 કરવી;) અથવા- બીજારી કાણોકુટ (ક્ષાયપગની જોડે
 તેને જોરોને ધર્મજનના ઉપદેશરૂપ-કથા કહેતાં તેને
 થાય, આ પ્રમાણે, વિધિ ન જાણનારો કથા કહે; તે,
 બાધા (પીડા) થાય છે, તથા તેમાં પરદેશનો પણ
 વાજ નથી વિગેરે જાણવું. ભેદે, સુમુખને ધર્મજન
 સીત માટે કહેતા પુન્ય છે, પણ ભે, કહેનાર કથા
 ભોળાગમે; અને દેવદત્ત વચન બાંહે; તે, તેને શ્રદ્ધા
 પુન્ય જનાન્યુ નથી.

અથવા રાજાનું અપમાન થતાં ધર્મકથા કહે
 સાધુને હોય; ભેટલે, રાજા પશુવધનો વ્રત કરે; તથા,
 હોમ, વિગેરે કરે; તેમાં, ધર્મ માનતો હોય; તે
 ધર્મકથા કહેનાર સાધુ રાજાના સાંભળનાં કહે :—
 ધર્મ નથી; તે, રાજા કોપી થકુને દુઃખ આપે.

અથવા, જે જે અવિધિએ કહે; તેમાં પણ
 શ્રેય નથી. તે જનારે છે

સાધુ પદિની મમામાં પડુદેનુ દૃષ્ટાંત વિગેરે જે
 આદુન જાણમાં કહેવું તે અનુચિત છે, તથા મૂર્ખાની દૃષ્ટાંત

તે સમજાવવા જવું; તે પણ અનુચિત છે. એજ પ્રમાણે
 ઈપણ અનુચિત કાર્ય કરતો સાધુ જૈનધર્મની હીલનાજ
 રે છે, અને તેને પાપનોજ બંધ છે, તેનું કલ્યાણ
 થવાનું નથી; માટે, તેવા વિધિ ન લાજનારા પુરૂષે જૈન
 શરણ કરવું વધારે સારું છે. (કે જીજ્ઞાસુને કેવળ ઉત્પન્ન
 કરી અશુભકર્મ પોતે ન બાંધે.) કહ્યું છે કે:—

“સાવજ્ઞણવજ્ઞાણં, વચનાણં જો ન યાજ્ઞ વિસેસં ।
 રુત્તુંપિ તત્સ ન સ્વમં, કિમંગ પુણ દેસણં કાઠં ॥૧॥”

જેને સાવધ, અને નિર્વધ વચનનું લાજપણું નથી;
 તેને જાણવાનો પણ અધિકાર નથી. તો, તેને ઊપદેશ આપ-
 વાનો અધિકાર ક્યાંથી હોય ? આ પ્રમાણે છે. તો, ધર્મ-
 કથા કેવીરીતે કરવી તે કહે છે:—જે, પોતાની ઇદ્રિયોને
 વશમાં રાખનારો છે, વિષય વિષનો વેરી છે, સંસારથી ઉદ્દેગ
 મનવાળો છે, અને વૈરાગ્યથી જેનું હૃદય ખેંચાયતું છે,
 તેવો માણસ ધર્મને પૂછે; તો, તે સમયે આચાર્ય વિગેરે
 ધર્મકથા કહેનારે વિચારવું કે, આ પુરૂષ કેવો છે ? મિથ્યા-
 દષ્ટિ છે કે ભદ્રક છે ? અથવા, કેવા આશયથી પૂછે છે ?
 એનો ઇષ્ટદેવ કયો છે ? એણે કયો મત માન્યો છે ?
 વિગેરે વિચારીને યોગ્ય ઉત્તર સમય ઉચિત કહેવો તે વતાવે છે
 એનો સાર આ છે કે ધર્મ કથાની વિધિ લાજનાર
 પોતે આત્મામાં પરિપુર્ણ હોય તે સાંભળનારનો વિચાર કે

દામ કરવાનો ઝેલમ કરનારા મોક્ષમિત્રાપીએને કર્મ કરવાની વિધિ બતાવનાર પણ છે, તે મેધવી, પ્રયત્ન, મુનિ છે, તથા, જે પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, રસ, પ્રદેશ એવા પ્રકારના બંધનોથી મોક્ષ કરાવે; અથવા, તેનો ઉપાય વળે તે 'અન્વેષિ' પણ છે, (તે પુર્વનાં વાક્ય સાથે જોડે) એટલે, જે છવ લક્ષ્યાને દુર કરે; એકને બંધે; તે ઉત્તર પ્રકૃતિના ભેદોવટે ભિન્ન, તથા યોગનિમિત્તે જામ પ્રકૃતિ, તથા, કપાય-રિયતિવાળી કર્મની બંધની બંધાને બંધે છે. બાંધવું, સ્પર્શ કરવો; નિષ્પત્ત કરવો થિત કરવું. આ કર્મ પરિણમને આશયો બંધા અને સારા બાવધી તેનો નાશ થાય છે, એ બનેને તે કર્મ.

પ્રશ્ન.—આ ફરીથી કેમ કહ્યું ?

ઉત્તર.—પુનરુક્ત દોષ લાગતો નથી; કારણકે : એકવાતુ બતાવ્યું છે.

પ્રશ્ન.—ઉપર બતાવેલા શુદ્ધોપાયો સાધુ કે, કેવળી કહેવો ?

ઉત્તર.—ઉપરનાં વિશેષજ્ઞ કેવળી સાધુને જાણે, હામન્ય લેવો; તે કેવળીની શી વાત.

પ્રશ્ન.—પ્રયત્ન સાધુના કેવા શુભો દેવા ?

ઉત્તર.—પ્રયત્ન એટલે, જેને પાલિ.

દામ કર્યો છે, તે તીર્થ [૧] અથવા, આમન્ય .

અને છદ્મસ્થ-ઘાતિકર્મથી બધાયલો મોક્ષાર્થી, તથા, તેના ઉપાયને શોધનારો છે, અને કેવળી પોતે ઘાતિકર્મનો ફલ યવાથી પોતે કર્મથી બધાયલો નથી; પણ, અઘાતિ આર કર્મ જે ભવ લિપચહીક છે, તે તેને હોવાથી પોતે મુક્ત પણ નથી; અથવા, તેવા ગુણીને છદ્મસ્થજ કહીએ કહીએ છીએ. કે, ‘કુશળ’ તે, જેણે જ્ઞાનદર્શન-આરિત્ર મેળવેલું છે, તથા મિથ્યાત્વ, અને બાર કષાયોનો લિપશમ કરેલો હોવાથી; તેને લિધ્યમાં ન હોવાથી તે ‘વધ’ ન કહેવાય. આ પ્રમાણે, ગુણવાન સાધુ કુશળ હોય; પછી, તે કેવળી હોય કે, છદ્મસ્થ હોય; પણ, તે સાધુના આચારને પાળતો હોવો લેખ્યો. જેમ, સાધુ માટે કહ્યું; તેમ, થીજ મોક્ષાભિલાષીએ પણ વર્તવું તે બતાવે છે.

સે જં ચ આરમે જં નારમે, અણારહં ચ ન આરમે, છળં છળં પરિણાય લોગસ્ત્વં ચ સઘસો (સુ. ૧૦૩)

જે સંયમ અનુષ્ઠાનને સંપૂર્ણ કર્મક્ષય માટે આદરે; તે મિથ્યાત્વ અવિરતિ વિગેરે સંસારનાં કારણને ન આરભે; એટલે, સાધુ પણ આરાધે; અને સંસારીપણું છોડે; એટલે, જહાદે પ્રકારનાં પાપો વિગેરે જે એકાંતથી દુર કરવાનાં છે, તેવાં પાપો છોડીને સંયમ અનુષ્ઠાનને કરી ને મોક્ષ પામે; અને કેવળી, અથવા, ઉત્તમ સાધુઓએ જેને અનાચીલું કહ્યું;

